บทที่ 2
ความเป็นมาและพัฒนาการของเรือมอันเร

เรือมอันเร เป็นการแสดงของชาวเขมรถิ่นไทยที่มีถิ่นที่อยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ เป็นการละเล่นของชาวบ้านในช่วงวันหยุดพักผ่อนของเทศกาลสงกรานต์ ตามคุ้มวัดหรือหมู่บ้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงให้เป็นชุดการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านของชาวเขมรถิ่นไทยในสุรินทร์อีกครั้งหนึ่ง

ในบทนี้ผู้วิจัย ศึกษาถึงความเป็นมาและพัฒนาการของการแสดงเรือมอันเรตั้งแต่อดีตในรูปแบบท่ารำของชาวบ้าน จนกระทั่งพัฒนามาเป็นชุดการแสดงของท้องถิ่นตามยุคสมัยต่าง ๆ จวบจนกระทั่งเป็นรูปแบบดังเช่นปัจจุบัน แต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นถึงลักษณะการแสดงเรือมอันเรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกล่าวถึงลักษณะของกลุ่มชน การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยผู้แสดงเรือมอันเร ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องของความเป็นมาและพัฒนาการเรือมอันเร ในเรื่องของความหมาย จุดมุ่งหมาย ความเป็นมา รูปแบบการแสดง จังหวะที่ใช้ในการแสดงและองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระยะเวลาของการพัฒนาเรือมอันเรออกเป็น 5 ช่วงด้วยกัน โดยได้แบ่งหัวข้อการศึกษา ดังมีหัวข้อต่อไปนี้

2.1 ความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่แสดงเรือมอันเร

2.2 เรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้านของกลุ่มชนชาวเขมรถิ่นไทย

2.3 เรือมอันเรเมื่อปรับปรุงขึ้นใหม่ ปี พ.ศ. 2495

2.4 เรือมอันเรเมื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พ.ศ. 2498

2.5 เรือมอันเรเมื่อร่วมแสดงในงานช้างตั้งแต่ พ.ศ. 2503 – ปัจจุบัน(2543)

2.6 เรือมอันเรในปัจจุบัน (พ.ศ.2542 - 2543)

2.1 ความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยที่แสดงเรือมอันเร

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึง ความเป็นมาของเมืองสุรินทร์ และการเข้ามาของกลุ่มชนที่มาตั้งถิ่นฐานในดินแดนจังหวัดสุรินทร์ วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยที่สะท้อนออกมาเป็นการแสดงเรือมอันเร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1ชุมชนที่ตั้งของชาวเขมรถิ่นไทย

ชาวเขมรถิ่นไทยส่วนมากอาศัยกันอยู่มากแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศีรษะเกษ นอกจากนั้นมีอาศัยบ้างประปรายในบางอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และมีบ้างในบางเขตของภาคตะวันออก หากแต่ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทย ซึ่งพบในจังหวัดสุรินทร์ จึงขอกล่าวถึงเฉพาะความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์ และการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของบรรพบุรุษชาวเขมร จนผสมผสานกลมกลืนกับเจ้าของถิ่นเดิม กลายมาเป็นเขมรถิ่นไทยในปัจจุบัน

จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทย ลักษณะทางกายภาพที่ตั้งจะค่อนมาทางใต้ของภาค จึงบอกได้อีกอย่างหนึ่งว่าจังหวัดสุรินทร์อยู่ในเขตอีสานใต้ ความเป็นมาของดินแดนนี้สามารถ แบ่งออกได้เป็น 2 ยุคด้วยกัน คือ

2.1.1.1 ยุคก่อนเข้าสู่การปกครองของราชอาณาจักรไทย

สุรินทร์ ได้รับการสันนิษฐานจากนักประวัติศาสตร์ว่าพื้นที่อันเป็นที่ตั้งเมืองสุรินทร์มีชุมชนอาศัยอยู่เมื่อประมาณ 2,000 ปีขึ้นมาแล้ว เป็นสมัยที่ละว้ามีอำนาจปกครองอาณาจักรฟูนันนั้น คงได้สร้างเมืองสุรินทร์ขึ้น[1] ชนเผ่าละว้าถือเป็นชนชาติที่พูดภาษามอญ-เขมร ต่อมาเมื่ออาณาจักรฟูนันหมดอำนาจลง ดินแดนแถบนี้ก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพล ของอาณาจักรเจนละ ซึ่งก็คือพวกเขมรโบราณนั่นเอง โดยมีหลักฐานทางด้านโบราณสถานปรากฏให้เห็นในจังหวัดสุรินทร์ คือ ปราสาทภูมิโปน อยู่ที่อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นปราสาทที่ก่อด้วยอิฐก่อฐานด้วยศิลาแลง มีความเก่าแก่ที่สุดในบรรดาปราสาทของเขมรโบราณในประเทศไทย[2]

---

[1] กระทรวงมหาดไทย, การปกครองส่วนภูมิภาค , "ประวัติจังหวัดสุรินทร์" , ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ . สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527) , หน้า 4.

[2] ประกอบ ผลงาม , สารานุกรมชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย (กรุงเทพฯ : สหธรรมมิค จำกัด , 2538) (พิมพ์เนื่องในมหาวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พ.ศ. 2538) , หน้า 10.

ต่อมาเมื่ออาณาจักรเจนละหมดอำนาจลง ก็ถึงสมัยขอมพระนครเรืองอำนาจ ดินแดนจังหวัดสุรินทร์ได้รับอิทธิพลอย่างมาก ดังเช่นหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย ซึ่งอิทธิพลของเขมรโบราณนี้ถือเป็นอิทธิพลสูงสุดเลยทีเดียว จนกระทั่งดินแดนแถบนี้ถูกปล่อยทิ้งให้รกร้าง สันนิษฐานว่าเป็นการเสื่อมอำนาจของเขมรโบราณ และอาณาจักรสุโขทัยเรืองอำนาจขึ้น ไทยและเขมรได้ทำศึกสงครามกันหลายครั้ง ส่วนมากเขมรจะเป็นผู้พ่ายแพ้ตลอด จนต้องถอยร่นไปเรื่อย ๆ

ดังจะเห็นได้ว่า ดินแดนแถบนี้คือถิ่นของชาวเขมรมาก่อน เมื่อเสื่อมอำนาจลงและต้องถอยร่นออกไปแล้ว แต่ยังทิ้งความเจริญทางด้านวัฒนธรรมไว้ หรือบางครั้งก็ยังมีชนชาวเขมรโบราณหลงเหลืออยู่บ้าง แต่ได้อาศัยปะปนอยู่กินกับชาวพื้นเมืองดั้งเดิมและอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ต่อไป จากข้อสันนิษฐานนี้ ผู้วิจัย จึงขออนุมานไว้ว่ามีความเป็นไปได้ที่ชนชาวเขมรโบราณอาจเป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรถิ่นไทย ในยุคหลัง ด้วยก็ได้ รวมถึงอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณี และการละเล่นของชาวเขมรโบราณได้ตกทอดมาในยุคหลัง ๆ แล้วไปมีอิทธิพลต่อความเป็นมาจุดกำเนิดของการละเล่นเรือมอันเรก็เป็นได้ และอาจจะเป็นไปได้ว่า การละเล่นประเภทนี้อาจถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว หากแต่มีชื่อเรียกหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ต่างกันก็เป็นไปได้

2.1.1.2 ยุคหัวเมืองในราชอาณาจักรไทย

หลังจากที่เขมรโบราณเสื่อมอำนาจลงแล้ว อาณาจักรไทยเริ่มมีอำนาจในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ จนกระทั่งแผ่ขยายมาถึงดินแดนแถบอีสานใต้ แต่ยังไม่มีผู้ใดเข้ามายึดครอง คงถูกปล่อยทิ้งรกร้าง จังหวัดสุรินทร์มีสภาพเป็นป่าดงอยู่นาน เสมือนเป็นดินแดนหลงสำรวจ แม้แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง ไม่ได้มีการบันทึกกล่าวถึงเมืองสุรินทร์แต่อย่างใด เพิ่งจะได้มีการรู้จักเมืองสุรินทร์ในปลายกรุงศรีอยุธยา ได้มีการก่อตั้งเป็นบ้านเมืองขึ้น[3] เพื่อให้เห็นสภาพการตั้งชุมชน และการอพยพเข้ามาของบรรพบุรุษชาวเขมรถิ่นไทยได้อย่างชัดเจนและเข้าใจดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอแบ่งสมัยการตั้งชุมชนออกเป็นสมัยต่าง ๆ ตามยุคการปกครองไทย

---

[3] กระทรวงมหาดไทย , การปกครองส่วนภูมิภาค , ประวัติจังหวัดสุรินทร์ . หน้า 5.

ออกเป็น 3 ยุคสมัย ด้วยกัน คือ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

ยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

จากพระราชพงศาวดารภาค 4 (พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน) ของหม่อมอมรวงศ์วิจิตร ปลัดมณฑลอีสาน[4] มีความว่า

ราว พ.ศ. 2260 มีพวกกูย อพยพมาจากเมืองอัตปือและแสนปาง ในแคว้นจำปาศักดิ์ (ขณะนั้นยังอยู่ในราชอาณาจักรไทย) แต่ปัจจุบันอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พวกกูยนี้คงเป็นพวกทหารในบังคับบัญชาของขุนเจียง หัวหน้าเผ่าไทยอีกสายหนึ่งทางลุ่มแม่น้ำโขง เป็นเผ่านักรบที่กล้าหาญรักชีวิตความเป็นอิสระ ไม่ชอบขึ้นกับใคร มีความชำนาญในการใช้ช้างเป็นพาหนะหลัก ยามสงครามใช้รบ ยามปกติใช้เป็นพาหนะและกินอยู่หลับนอนบนหลังช้าง สาเหตุที่ทำให้พวกกูยอพยพมาอยู่ถิ่นใหม่เพราะขุนเจียงได้สิ้นชีพ และอำนาจอิทธิพลของพวกกูยในดินแดนที่อยู่เดิมเสื่อมลง โดยอพยพมาในรูปคาราวานกองใหญ่ ข้ามลำน้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี[5] แล้วเดินเลี่ยงตามเชิงเขาพนมดงรักมาทางยังทิศเหนือไปทางทิศตะวันออก จนมาถึงดินแดนจังหวัดสุรินทร์ แล้วแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานต่าง ๆ

---

[4] นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรพิมพ์ . ไทยลาวอีสาน (กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์ , 2029) , หน้า 188.

* ในเอกสารบางฉบับจะใช้เรียกว่า ส่วย ซึ่งเป็นคำที่คนไทยเรียกคนกูยในปัจจุบัน คำว่าส่วนมาจากการที่คนกูย ต้องส่งส่วยของป่าให้ทางกรุงรัตนโกสินทร์เป็นประจำทุกปี

[5] ปราณี วราทร , ท่องเที่ยวไปในประเทศไทย (กรุงเทพ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว , 2517) , หน้า 363.

มีการปกครองแบบพ่อบ้านปกครองลูกบ้าน ต่างดำรงอาชีพในการทำนาและล่าสัตว์ไปตามสภาพ มีความเป็นอยู่สงบฉันท์พี่น้องไม่ขึ้นกับเมืองใด เพราะเขตการปกครองยังแผ่ไม่ถึง ส่วนการติดต่อกับเผ่าอื่น เห็นจะมีกับพวกเขมรเชื้อสายขอมโบราณทางปากเขาพนมดงรักทางทิศใต้[6]

ต่อมาในปี พ.ศ. 2303 ในต้นรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาอมรินทร์ หรือ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศน์กษัตริย์องค์สุดท้ายที่ครองกรุงศรีอยุธยา ช้างเผือกหลวงได้แตกโรงมุ่งหน้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าเขตป่าดง สมเด็จพระเจ้าเอกทัศน์โปรดให้สองพี่น้อง* พร้อมไพร่พลอีก30คน ออกติดตามพระยาช้างเผือกมาทางแขวงเมืองพิมายแล้วเลยไปถึงปากฝั่งแม่น้ำมูลข้างใต้ จึงได้ข่าวพระยาช้างเผือกหนีมาอยู่แถวนั้น หัวหน้ากูยทั้งหลายได้อาสานำทางไปตามจับพระยาช้างเผือกจนได้ที่บ้านหนองบัวหรือหนองโชก** แล้วติดตาม

---

[6] ปราณี วราทร , ท่องเที่ยวไปในประเทศไทย , หน้า 365.

* สองพี่น้องจากพงศาวดาร สันนิษฐานว่าคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยาเป็นหลวงยกระบัตร พร้อมด้วยนายบุญมาน้องชาย ซึ่งก็คือ กรมพระราชวังบวรมหาสุริยสิงหานาทนั้นเอง แต่มีผู้มิเห็นด้วย ด้วยว่าพิจารณาตามเหตุผลแล้วไม่น่าจะเป็นไปได้ ซึ่งปราโมทย์ ทัศนาสุวรรณ กล่าวในหนังสือสกุลไทยรายสัปดาห์เล่มที่ 1465 ปีที่ 29 ประจำวันอังคารที่ 16 พฤศจิกายน 2526 ว่า ไม่น่าจะเป็นไปได้เพราะในแผ่นดิน พระเจ้าเอกทัศน์ขึ้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงดำรงตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ประทับอยู่ที่อัมพวา(สมุทรสาคร) ส่วนสมเด็จพระอนุชารับราชการอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นนายสุดจินดา มหาดเล็กหุ้มแพร ซึ่งทั้ง 2 พระองค์ไม่เกี่ยวกับกรมช้างต้นเลย

** บ้านหนองบัวหรือหนองโชก อยู่ในเขตท้องที่อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน คำว่า หนองโชค เป็นภาษาท้องถิ่นของชาวสุรินทร์ ซึ่งแปลว่า บึงที่มีกอบัว

สองพี่น้องนำพระยาช้างเผือกมาส่งจนถึงกรุงศรีอยุธยา ทางกรุงศรีอยุธยาจึงแต่งตั้งให้มีฐานันดรศักดิ์และเป็นผู้ควบคุมชาวกูยในเขตบ้านที่ตนอยู่ ทำราชการขึ้นอยู่กับเมืองพิมาย[7] กล่าวคือ

ในปี 2306 หลวงสุรินทรภักดี (เชียงปุม) ได้ขอให้เจ้าเมืองพิมายกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตย้ายจากบ้านเมืองที่ไปตั้งอยู่บ้านคูประทาย หรือบ้านประทายสมันต์ เพราะบ้านเมืองทีเป็นหมู่บ้านเล็กไม่เหมาะสม เนื่องจากมีพวกส่วยอพยพเข้ามาอยู่ใหม่มากขึ้น บ้านคูประทายนั้น เป็นหมู่บ้านกว้างใหญ่ มีกำแพงค่ายคูล้อมรอบถึง 2 ชั้น เป็นชัยภูมิเหมาะสมที่จะป้องกันและต่อต้านศัตรู ประกอบกันเป็นแหล่งที่เหมาะสมในการอยู่อาศัย มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาอมรินทร์ทรงอนุญาตหลวงสุรินทร์ภักดี จึงได้อพยพราษฎรบางส่วนไปอยู่ที่บ้านคูปะทาย แต่ก็ยังมีบางส่วนที่อยู่ ณ บ้านเมืองทีเช่นเดิม โดยมีเชียงปืด พี่ชายเป็นหัวหน้าดูแลแทน[8]

ในปี พ.ศ. 2310 เสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าครั้งที่ 2 สิ้นสุดแผ่นดินของพระเจ้าเอกทัศน์ บรรดาเมืองขึ้นต่างประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับไทย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงกอบกู้เอกราชและตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงเมื่อ พ.ศ. 2311

สมัยกรุงธนบุรี

ในปี พ.ศ. 2321 เจ้าเมืองเวียงจันทร์ข่มเหงไพร่ราษฎร บ้านเมืองเดือดร้อน พระเจ้ากรุงเธนบุรีจึงโปรดเกล้าให้สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก กับเจ้าพระยาสุรสีห์ เป็นแม่ทัพขึ้น

---

[7] ศิริพร สุเมธารัตน์ , "ประวัติจังหวัดสุรินทร์ " , เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ , สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527) , หน้า 23.

* คำว่า ปะทายสมันต์ คงจะเป็นพวกเขมรที่อพยพมาจากเมืองปะพายสมันต์ (ปันเยฉมา) ซึ่งเป็นเมืองโบราณในประเทศเขมรมาอาศัยอยู่เป็นหมู่บ้าน จึงเรียกว่า บ้านประกายสมันต์ เป็นเมืองเก่าตั้งแต่ขอมมีอำนาจ

[8] ดำเนิร เลขะกุล , "สุรินทร์ในอดีต" ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ , สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2517) ,หน้า 41.

ไปทางเมืองพิมาย และให้เจ้าเมืองพิมายแต่งข้าหลวงออกมาเกณฑ์กำลังจากชายฉกรรจ์จากเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ เมืองสังขะ และเมืองรัตนบุรี กองทัพไทยตีได้เมืองเวียงจันทร์ และเมืองจำปาศักดิ์[9]

ต่อมาในปี พ.ศ. 2324 เมืองเขมรเกิดจราจล สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้เป็นแม่ทัพยกกองทัพไปปราบการจราจลครั้งนี้ โดยเกณฑ์เอากำลังเมืองปะทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ และเมืองสังขะไปร่วมรบด้วย โดยเข้าไปตีดเมืองเสียมราฐ กำพงสวาย บันทายเพชร และเมืองบันทายมาศ เมืองรูงตำแร็ย์ ซึ่งเมืองเหล่านี้ยอมแพ้ขอเป็นเมืองขึ้น เสร็จแล้วก็ยกทัพกลับบ้านเมืองที่ตีได้ก็กวาดต้อนพลเมืองมาบ้าง บางพวกก็อพยพมาเอง ในจำนวนผู้อพยพมานั้นมีบุตรีเจ้าเมืองบันทายเพ็ชร ชื่อนางสาวดาม มาตไว และพี่น้องบ่าวไพร่เมืองเสียมราฐ ได้พากันมาอยู่เมืองปะทายสมันต์ เป็นจำนวนมาก บ้างก็แยกไปอยู่เมืองสังขะ ไปอยู่บ้านกำแพงสวายบ้าง ในโอกาสนี้พระสุรินทร์ภักดี เจ้าเมืองปะทายสมันต์จึงจัดพิธีแต่งงานนางสาวดาม มาตไว กับหลานชายชื่อสุ่น เมื่องชาวเขมรทราบข่าวบุตรี เจ้าเมืองบันทายเพ็ชรเป็นสะใภ้เจ้าเมืองประทายสมันต์ก็พากันอพยพตามมาอีกมาก เหตุดังนี้พวกส่วยชาวเมืองปะกายสมันต์จึงอยู่ปะปนกับชาวเขมรที่มาใหม่ แต่ชาวเขมรเป็นชาติที่รุ่งเรืองมาก่อน วัฒนธรรมเขมรจึงกลืนส่วยให้เป็นเขมรด้วย

เมื่อเสร็จสงครามเมืองเวียงจันทร์และเมืองเขมรแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ปูนบำเหน็จให้แก่เจ้าเมืองทายสมันต์ เมืองขุขันธ์ และเมืองสังขะ โดยเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระยาทั้ง 3 เมือง[10]

---

[9] วิทยาลัยครูสุรินทร์ ,ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ , วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีเขมรลาว ส่วย สุรินทร์ , หน้า 219.

[10] กระทรวงมหาดไทย , การปกครองส่วนภูมิภาค , ประวัติจังหวัดสุรินทร์ , หน้า 9-10.

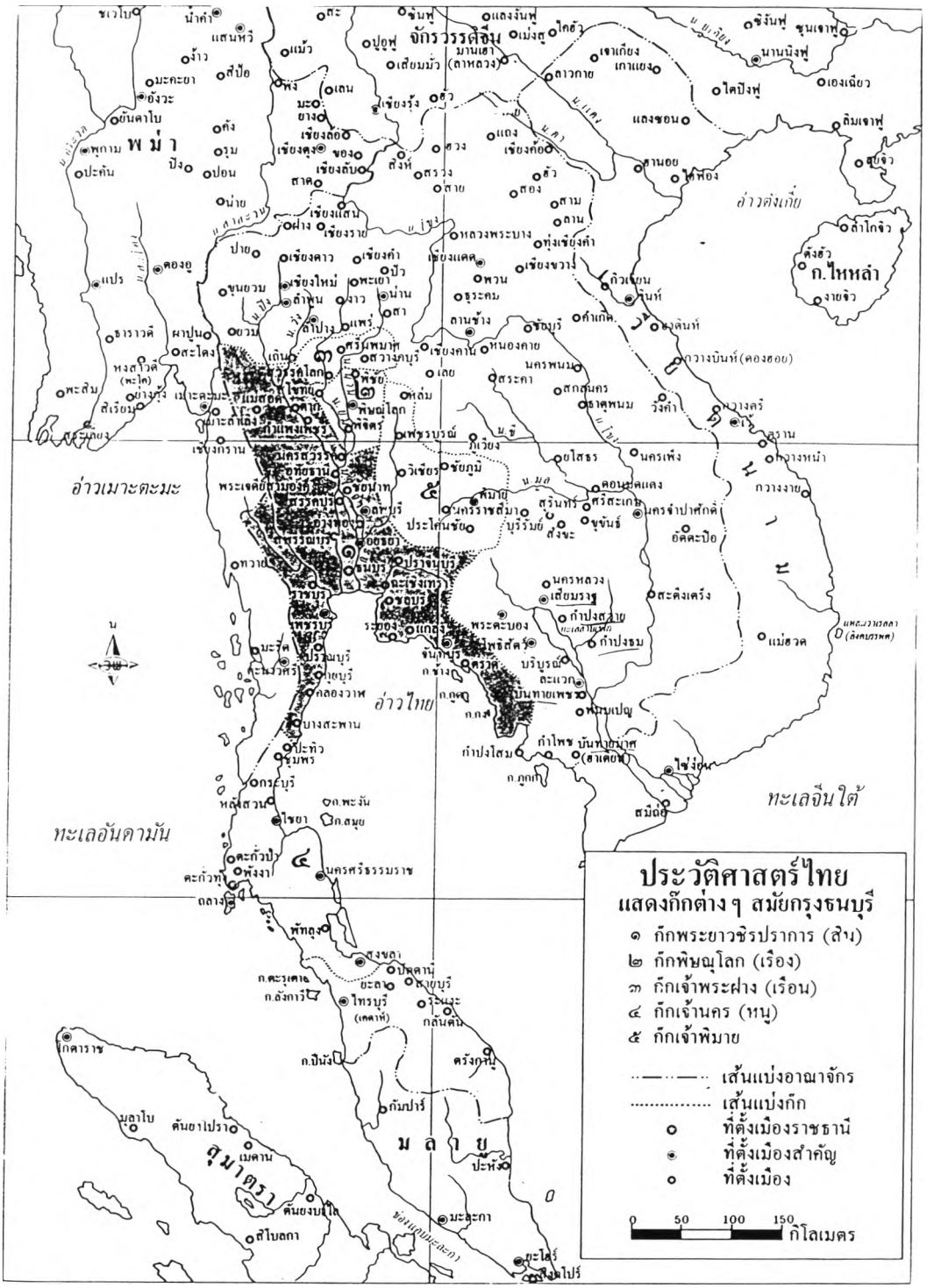

ภาพที่ 1 : แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานของชาวเขมรก่อนการอพยพ ซึ่งส่วนมากอาศัยอยู่ที่เมืองเสียมราฐ กำพงสวาย ปันทายเพชร และปันทายมาศ ในประเทศกัมพูชา

ที่มา : ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ , หนังสือแผนที่ภูมิศาสตร์ – ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-2-3) พิมพ์ครั้งที่ 2 , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2531)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2325 และตั้งกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี ทรงมีนโยบายการปกครองหัวเมืองในภาคอีสาน ได้มีการวางรากฐาน มั่นคงขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้มีผู้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้ามาตั้งหลักแหล่งเป็นอันมาก เฉพาะเมืองปะทายสมันต์ เมืองสังขะ เมืองรัตนบุรี เมืองขุขันธ์ ซึ่งตั้งอยู่ก่อนแล้ว เมื่อมีครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ก็ยิ่งเป็นปึกแผ่น เมืองปะทายสมันต์ออกจะเด่นกว่าเมืองอื่น ๆ พระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองปะทายสมันต์ เป็นเมืองสุรินทร์ ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมือง ในปี พ.ศ. 2329 และกำหนดเขตการปกครองให้เป็นหลักฐาน ดังนี้

ทิศเหนือจดลำห้วยพลับพลา ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดต่อกับแขวงเมืองรัตนบุรี ตั้งแต่ลำน้ำมูลถึงด้านทิศตะวันออกบ้านโพนงอย ถึงบ้านโคกหัวลางต่อไปยังบ้านโนนเปือยและตามคลองห้วยถึงบ้านนาคี บ้านสัจจังบรรจงไปทางตะวันออกถึงห้วยทับทัน ทิศตะวันออกจดห้วยทับทัน ทิศตะวันตก ถึงลำห้วยกระโดง หรือ ชะโกง มีบ้านตก บ้านโคกสูง บ้านแนงทมสองชั้นและห้วยราช (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์)

สำหรับทิศใต้ไม่ได้บอกไว้ เนื่องจากในขณะนั้น เขมรบางส่วนได้อยู่ในความปกครองของไทย เช่น บ้านจงกัล ในเขตเขมรปัจจุบัน (เคยเป็นอำเภอจงกัลของไทย ขึ้นกับอำเภอสังขะ)[11]

เมื่อ พ.ศ. 2353 สมัยรัชกาลที่ 2 ออกญาเดโช เจ้าเมืองกำปงสวายและนักปรังน้องชายวิวาทกับนักอุทัยราชาเจ้าเมืองกัมพูชา ออกญาเดโชและนักปรังได้อพยพไพร่พลเข้ามาพึ่งพระบมโพธิสมภารที่เมืองโขง (เขตนครจำปาศักดิ์) และมาตั้งอยู่ที่บ้านดงปลา ส่วนครัวของนักปรังมาตั้งอยู่ที่บ้านของเวิบฆ้อง (เมืองเชลำเภา) ชาวเขมรไพร่พลของออกญาเดโช ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดติดต่อกับชาวเมืองสังขะ ดังนายพรหมเมืองสังขะได้แต่งงานกับบางมกบุตรีออกญาเดโช[12]

ปี พ.ศ. 2394 พระยาสุรินทร์ภักดีศรีปทายสมันต์ (สุ่น) ถึงแก่กรรม นายม่วงบุตรชายได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีศรีปทายสมันต์ เป็นเจ้าเมืองแทนและมีพระราช

---

[11] ดำเนิน เลขะกุล ,<u>สุรินทร์ในอดีต</u> , หน้า 60.

[12] กระทรวงมหาดไทย , การปกครองส่วนภูมิภาค , <u>ประวัติจังหวัดสุรินทร์ ,</u> หน้า 11.

ดำริว่าเจ้าเมืองคนที่แล้ว ๆ มา ได้รับพระราชทานทินนามคำต้นว่า "สุรินทร์" เสมอ และคนไทยโดยมากได้เรียกเมืองปทายสมันต์ว่า "เมืองสุรินทร์" อยู่แล้ว มีโปรดเกล้าฯ ให้เรียกเมืองนี้เสียใหม่เป็นทางราชการว่า "เมืองสุรินทร์" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมืองสุรินทร์ได้จัดการปกครองแบบมีเจ้าเมืองและคณะกรรมการเมือง ซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง ดูแลปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2303-2451 เป็นเวลา 148 ปี ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองที่ได้รับราชทินนาม พระสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์ สืบสายต่อเนื่องกันมา ดังนี้[13]

1. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง	(เชียงปุม)	พ.ศ. 2303-2337
2. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(ตี)	พ.ศ. 2337-2351
3. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(มี)	พ.ศ. 2351-2354
4. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(สุน)	พ.ศ. 2354-2394
5. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(ม่วง)	พ.ศ. 2394-2432
6. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(เยียบ)	พ.ศ. 2432-2433
7. พระยาสุรินทร์ภักดีศรีไผทสมันต์	(ม่วง)	พ.ศ. 2433-2434
8. พระไชยณรงค์ภักดี	(บุญนาค)	พ.ศ. 2334-2436
9. พระยาไชยณรงค์ภักดี	(จรัญ)	พ.ศ. 2336-2438
10.พระยาไชยณรงค์ภักดี	(บุญจันทร์)	พ.ศ. 2338-2450
11.พระประเสริฐสุรินทรบาล	(ตุ้มทอง)	พ.ศ. 2450-2451

ผู้ปกครองตำแหน่งเจ้าเมืองที่สืบสายกันมาก็สิ้นลงเพียงเท่านั้น และนับแต่ พ.ศ. 2451 เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่ชั้นประมุขฝ่ายปกครองได้รับแต่งตั้งจากส่วนกลางทั้งสิ้น เพราะการปกครองได้เริ่มเปลี่ยนรูปเป็นระบบเทศาภิบาลแล้ว มีเจ้าหน้าที่ชั้นประมุขเรียกว่า ปลัดมณฑลประจำจังหวัดบ้าง ข้าหลวงประจังหวัดบ้าง ผู้ว่าการประจำจังหวัดบ้าง ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางมาประจำที่จังหวัดสุรินทร์[14]

---

[13] กระทรวงมหาดไทย , การปกครองส่วนภูมิภาค , ประวัติจังหวัดสุรินทร์ . หน้า 18.

[14] ปราณี วรากร. ท่องเที่ยวไปในประเทศไทย . หน้า 371-372.

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองของประเทศได้เปลี่ยนแปลงหลายครั้ง จากหัวเมืองมาเป็นมณฑล จนกระทั่งแบ่งการปกครองออกเป็นภาคในที่สุด ปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์จึงอยู่ในเขตของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ในบริเวณอีสานใต้ ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายเขมร ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

แผนที่จังหวัดสุรินทร์

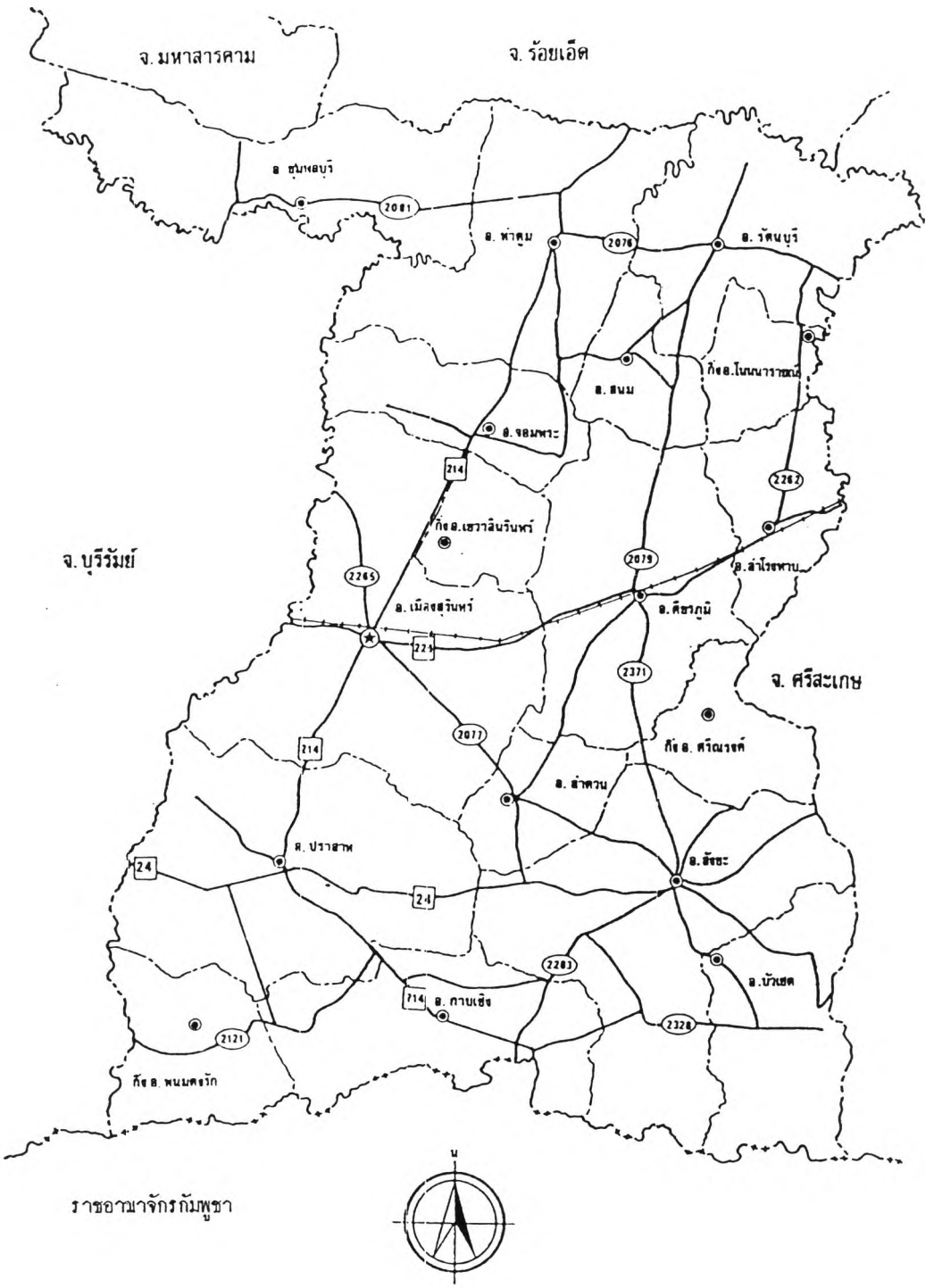

ภาพที่ 2 : แผนที่ของจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน

ที่มา : สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ , <u>บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์</u> (มปท. สำนักงานของจังหวัดสุรินทร์ , 2843) (เอกสารอัดสำเนา)

ฉะนั้น ช่วงที่สุรินทร์ได้ตั้งบ้านเมืองขึ้นในสมัยเป็นหัวเมืองในอาณาจักรไทยจึงเป็นช่วงสำคัญทีเดียว เพราะมีการผสมผสานกลมกลืนกับทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ส่วนช่วงก่อนเข้าสู่อาณาจักรไทยนั้น เป็นช่วงของความเจริญที่อาจมีบทบาทต่อความเจริญของกลุ่มชนในยุคหลังบ้างก็เป็นได้ แต่ทั้งนี้มีปัจจัยที่เป็นตัวแปรนั้นก็คือ ระยะเวลาที่ถูกทิ้งร้างไปนานจนเสมือนหนึ่งเป็นดินแดนหลงสำรวจ ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง มิได้มีบันทึกกล่าวถึงเมืองสุรินทร์แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสรุปว่า ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์ตั้งแต่ต้นสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานให้เห็นได้ว่าอิทธิพลของอารยธรรมเขมรได้ปกคลุมดินแดนแถบนี้มานานแสนนาน ถึงแม้ว่าชนชาติกุยเข้ามามีส่วนสำคัญในการก่อตั้งบ้านเมือง แต่วัฒนธรรมของกุยซึ่งถือเป็นชนชาติที่อ่อนจึงทำให้วัฒนธรรมของชนชาติเขมรมีอิทธิพลสืบเนื่องต่อมาและเมื่อเกิดการผสมผสานทำให้วัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ถือเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่มีความเจริญมานานนับพันปี มีเอกลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดนั่นคือ ช้าง สัตว์ที่มีความสำคัญต่อชาวกุยหรือส่วย ผู้บุกเบิกและตั้งถิ่นฐานในดินแดนแถบนี้ จึงถือได้ว่าความเป็นมาของดินแดนอันเป็นที่ตั้ง ของชาวเขมรถิ่นไทยผู้แสดงเรือมอันเรนั้นน่าจะมีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับการแสดงเรือมอันเรเป็นอย่างมาก ในแง่ของวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมานั่นเอง

2.1.2 ชาติพันธุ์ของชาวเขมรถิ่นไทย

จากการศึกษาประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มี 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มที่พูดภาษาเขมรเป็นกลุ่มใหญ่ รองลงมาคือกลุ่มที่พูดภาษาส่วย และกลุ่มที่พูดภาษาพื้นเมืองอีสาน จึงทำให้ทราบว่ากลุ่มชนเขมรเป็นชนกลุ่มใหญ่ในจังหวัดนี้ ส่วนมากมักอาศัยอยู่ในตัวอำเภอ และจากการออกเก็บข้อมูลผู้วิจัย พบว่า คนพื้นเมืองดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเฒ่าคนแก่จะพูดภาษาเขมรถนัดมากกว่าภาษาไทยอีสานเสียอีก จึงเป็นที่ค่อนข้างแน่นอนว่า กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่ คือ กลุ่มชนชาวเขมร ซึ่งนิยมเล่นเรือมอันเรกันในเทศกาลสงกรานต์เป็น

ประจำทุกปี เพื่อให้เข้าใจในลักษณะของกลุ่มชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์เรื่องอันเร ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์* ของชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์ คือ

ชาวไทยเชื้อสายเขมรหรือชาวเขมรที่พูดภาษาไทยและอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์นั้น นักวิชาการซึ่งเป็นนักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และนักวิชาการท้องถิ่นที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแรกจากจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ได้กำหนดชื่อเรียกกลุ่มชนชาวเขมรขึ้นในงานในงานประชุมระบบการเขียนภาษาเขมรด้วยอักษรไทย ซึ่งได้จัดประชุมขึ้น 3 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2529, 2530 และ 2537 ที่จังหวัดสุรินทร์ โดยที่ประชุมได้เห็นพ้องให้ใช้คำว่า "เขมรถิ่นไทย" เพื่ออ้างถึงภาษาเขมรและผู้ที่พูดภาษาเขมร ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย[15]

จากการศึกษากลุ่มชนในประเทศไทย ปรากฏกลุ่มชนเขมรเป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งด้วย โดยจัดอยู่ในกลุ่มชนเผ่าออสโตร-เอเชียติก (Austho-Asiatic) คือ ตระกูลมอญ เขมร เป็นหลัก[16]

โดยทั่วไปชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตนเองว่า "คแมร" (Khme:r) แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่นของภาษาและชาติพันธุ์ ชาวเขมรถิ่นไทยจะเรียกภาษาและชาติพันธ์ของตนเองว่า "คแมร-ลือ (Khme: r lV) ซึ่งแปลว่า "เขมรสูง" เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชา "คแมร-กรอม"

---

* กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน อาจอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือแยกกันอยู่ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน อาจมีภาษาพูดที่แตกต่างกันบ้างที่สำเนียง และความหมายของบางคำอาจผิดกัน แต่โดยทั่วไปสามารถสื่อความหมายกันได้ และถือเป็นภาษาเดียวกัน การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์

[15] ประกอบ ผลงาม . สารานุกรมกลุ่มชาติพันธ์เขมรถิ่นไทย . หน้า 1.

[16] สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย", ภาษาและวัฒนธรรม. 6:2 (กรกฎาคม –ธันวาคม 2540).

(Khme: r Kra: m) แปลว่า "เขมรต่ำ" และเรียกคนไทยหรือคนที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ว่า "ซีม" (si:m) ซึ่งตรงกับคำว่า "สยาม" ในภาษาไทย[17]

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรแบ่งออก 2 กลุ่ม คือ เขมรต่ำ และเขมรสูง ที่เรียกแตกต่างกันนี้ สุริยา รัตนกุล ได้กล่าวไว้ว่า

"ที่เรียกเขมรเหนือ ก็เพราะเหตุผล 2 ประการคือ 1) อยู่ทางตอนเหนือของประเทศเขมร 2) บริเวณที่ราบของประเทศไทยที่มีพวกเขมรเหนืออยู่เป็นที่ราบสูง หรือ Table Land อยู่สูงกว่าที่ราบในประเทศเขมร สมัยโบราณเปรียบเทียบว่า ประเทศเขมรอยู่ต่ำกว่าประเทศไทยถึง "เจ็ดชั่วลำตาล" ดังจะเห็นได้ชัดถ้าเราชะโงกลงไปจากประสาทเขาพระวิหารจะเห็นประเทศเขมรอยู่ต่ำกว่าจึงเรียกภาษาเขมรที่อยู่ในประเทศเขมรว่า เขมรต่ำ และเรียกภาษาเขมรและกลุ่มชนเขมรในประเทศไทยว่า เขมรสูงหรือเขมรเหนือ"[18]

นอกจากนี้ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในเรื่องของคนต่างจำพวกหนังสือนิทานโบราณคดี ไว้ว่า[19]

"พวกพลเมืองในมณฑลอุดรและมณฑลอีสาน ที่ฉันไปพบมีไทยลานช้าง เป็นพื้น แต่ยังมีคนจำพวกอื่นที่ผิดกับไทยลานช้าง และมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น ๆ ต่างหากอีกหลายจำพวก ฉันได้ลองไถ่ถามดูได้ความว่ามี 8 จำพวกต่างกัน"

---

[17] ประกอบ ผลงาม . สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย . หน้า 1.

[18] วิโรจน์ เอี่ยมสุข . มโหรีเขมร : วิเคราะห์เฉพาะกรณีบ้านสะเดา กิ่งอำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ,2538) , หน้า 15.

[19] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ .นิทานโบราณคดี (กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์ , 2515) , (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานบรรจุศพนายสินธุ์ พรประภา ณ สุสานอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี 19 ธันวาคม 2515) , หน้า 208-211.

และใน 8 จำพวกนั้นปรากฏมีชื่อของกลุ่มชนเขมรในจำพวกที่ 8 คือ

"ฉันอยากรู้ว่าคนที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันดังพรรณนา จะเป็นเชื้อสายมนุษยชาติต่างกันสัก กี่ชาติ ได้ลองพิสูจน์อย่างหยาบ ๆ เมื่อพบจำพวกไหนให้ถามคำปริมาณตั้งแต่ 1 จน 10 ตามภาษาของคนจำพวกนั้น จดไว้แล้วเอาเทียบกันดู ได้ความว่ามีแต่เป็นเชื้อชาติไทยกับเชื้อชาติข่า 2 ชาติ เท่านั้น เมื่อฉันขึ้นไปมณฑลอีสานครั้งหลังไปพบ "เขมรป่าดง" อีกจำพวกหนึ่ง สอบสวนได้ความว่าเมืองสุรินทร์ เมืองสังคะ เมืองขุขันธ์ เมืองศรีสะเกษ และอำเภอประโคมชัย (เดิมชื่อว่าเมืองตะลุง) ในจังหวัดนครราชสีมา บรรดาอยู่ทางฝ่ายใต้ต่อแดนกัมพูชา ชาวเมืองเป็น "เขมรป่าดง" ทั้งนั้น พูดภาษาเขมร และมีการเล่นอย่างโบราณหลายอย่าง เช่นแต่เอาใบไม้มาเป่าเป็นเพลงเข้ากับขับร้อง ที่เรียกว่า "เขมรเป่าใบไม้ เป็นต้น ฉันเคยได้ยินแต่เรียกชื่อมาแต่ก่อน เพิ่งไปเห็นเล่นจริงครั้งนั้น"

มีข้อน่าสังเกตว่า ได้มีคำว่า "เขมรป่าดง" เข้ามาใช้เรียกอีก 1 ชื่อ ซึ่งอันที่จริงนั้นเขมรป่าดง เป็นชื่อที่พระราชพงศาวดารเรียกประชาชนในตัวเมืองภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ เมืองขุขันธ์ เมืองรัตนบุรี เมืองสังขะ และเมืองสุรินทร์ จากการศึกษาในประวัติของจังหวัดสุรินทร์ พบว่าเขมรป่าดง น่าจะเป็นพวกชาวกูยหรือส่วยที่ได้อพยพโยกย้ายและตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนั้น ตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศน์ และได้มีการอพยพโยกย้าย รวมถึงกวาดต้อนผู้คนในการสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านคือ เขมร หลายครั้ง ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันระหว่างชาติกูยและเขมร เมื่อล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทางราชการยังคงเรียกดินแดนและหัวเมืองแถบนั้นว่า เขมรป่าดง เช่นเดิม แต่เชื้อชาติของประชากรได้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นชนชาติเขมรเสียส่วนใหญ่ เนื่องจากวัฒนธรรมของเขมรเข้มแข็งกว่าวัฒนธรรมของพวกกูย และชาวกูยเองเป็นผู้ปรับตัวได้เร็วมาก ปัจจุบันพวกกูยจึงถูกกลืนไปเป็นคนเขมรค่อนเมืองสุรินทร์[20]

ในการศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ปรากฏกลุ่มชนเขมรเป็นชนเผ่าหนึ่งด้วยโดยนักประวัติศาสตร์และมนุษยวิทยาเรียกว่า "เขมรป่าดง" ถือเป็นชนเผ่าใหญ่เผ่า

---

[20] ประเสริฐ ศรีวิเศธ. "ประวัติความเป็นมาของคนกูยโดยสังเขป" , ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ .สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527), หน้า 85.

หนึ่ง มีการพูดและอักษรเป็นของตนเอง ภาษาเขมรป่าดงเหมือนภาษาเขมรในกัมพูชา แต่เสียงเพี้ยนกันมาก มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เขมรป่าดงแต่เดิมนั้นนับถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน ตรงกับศาสนาพราหมณ์และเทวนิยมดั้งเดิม[21]

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในปัจจุบันกับเขมรป่าดง ซึ่งเป็นการกลมกลืนระหว่างชาวเขมรและชนชาติกูย ก็คือกลุ่มเดียวกัน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถึงแม้จะมีบรรพบุรุษเป็นเขมรหรือเกี่ยวข้องกับชาวเขมรในกัมพูชา แต่สถานะปัจจุบันกลุ่มชนเหล่านี้ก็คือคนไทย สัญชาติไทยมีเพียงแต่การใช้ภาษาเท่านั้นที่ใช้ภาษาเขมรติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม หากแต่ติดต่อกับภายนอกก็ใช้ภาษาไทย เช่นเดียวกับคนไทยทั่วไปนั่นเอง

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เขมรถิ่นไทยมีที่มาสืบเนื่องจากการอพยพเพื่อหนีสงครามหรือต้องการตั้งถิ่นฐานในแหล่งอุดมสมบูรณ์ของชาวเขมรในประเทศกัมพูชา จนกระทั่งได้มาตั้งรกรากอยู่ในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ และเกิดการผสมผสานกันระหว่างชนชาติที่อาศัยอยู่ก่อนคือกูยหรือชนพื้นเมืองอื่น ๆ จนกลายเป็นเขมรถิ่นไทยในปัจจุบันนั่นเอง และจากเหตุผลดังกล่าวนี้สามารถมองเห็นได้ว่า วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นของกลุ่มชนในแถบนี้ โดยเฉพาะเรือมอันเร น่าจะได้รับอิทธิพลจากการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม ผนวกกับการอยู่ในดินแดนที่ค่อนข้างเป็นเมืองปิดกับโลกภายนอก ซึ่งหมายถึงชาวไทยในภาคอื่น ๆ เพราะลักษณะทางภูมิประเทศที่มีทิวเขาขวางกั้น หากแต่สามารถติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเขมรได้สะดวกกว่า จึงน่าจะเป็นที่มาของการละเล่นเรือมอันเรได้ เพื่อให้เห็นความชัดเจน ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยในหัวข้อต่อไป

2.1.3 **ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทย**

จากการที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วว่า เขมรถิ่นไทย คือ เป็นชนกลุ่มหนึ่งในประเทศไทยเกิดจากการผสมกลมกลืนกันทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมและประเพณี จนมีลักษณะเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างจากชาวไทยในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ของชาว

---

[21] บุญยงค์ เกศเทศ , <u>วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์</u> (กรุงเทพฯ : ดวงกมลสมัย , 2536), หน้า 125.

เขมรถิ่นไทยให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิเคราะห์เรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยต่อไป ดังนี้คือ

ลักษณะทางสังคม

1. โครสร้างของครอบครัว

ครอบครัวชาวเขมรถิ่นไทยมีโครงสร้างทั่วไปเหมือนครอบครัวชาวไทยพื้นเมืองทั่วไปคือ มีพ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ทำงานเพื่อหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ส่วนแม่บ้านจะเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของกิจกรรมต่าง ๆ ภายในบ้าน โดยทั่วไป ชาวเขมรถิ่นไทยจะให้ความสำคัญหรือให้เกียรติแก่เพศชายในการดำเนินกิจกรรมหรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ทั้งนี้จะไม่มีข้อขัดแย้งในการทำงานอันเกิดจากความแตกต่างระหว่างเพศ เพราะเพศหญิงจะมีความรู้สึกโดยสัญชาติญาณว่า งานหนัก งานสำคัญ หรืองานผู้นำจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ชาย

โดยทั่วไปครอบครัวของชาวเขมรถิ่นไทยเป็นครอบครัวใหญ่ คือมีการอยู่รวมกันหลาย ๆ ครอบครัวในบ้านหลังเดียวกัน ครอบครัวหนึ่ง อาจประกอบด้วย ตา ยาย หรือ ปู่ ย่า ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน อยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก หากบ้านเรือนคับแคบไม่เพียงพอสำหรับอยู่อาศัย ก็จะมีการต่อเรือนชานเพิ่มเติม ซึ่งทั้งนี้สังเกตได้ว่าลักษณะครอบครัวเหมือนกับคนไทยทั่วไป

2. ชีวิตความเป็นอยู่

ชาวเขมรถิ่นไทยส่วนมากอยู่ในชนบท มีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ มีสภาพเหมือนกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในชนบททั่วไป ส่วนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำไร่ทำนาจะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองหลวง และเมื่อถึงฤดูเพาะปลูก ก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อประกอบอาชีพหลักของตน เช่นนี้เรื่อยไป

จากหลักฐานของจีนในสมัยราชวงศ์จิ๋น (Chin Dypasty) และราชวงศ์เหลียง (Liang Dypasty) ได้กล่าวไว้ว่า "คนในอาณาจักรฟูนันหน้าตาหน้าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมใส่เสื้อผ้าและรองเท้า ปลูกบ้านยกพื้นสูง มีการกีฬาชนไก่และชนสุกร มีการค้าขายทอง เงิน และผ้าไหมกับจีน มีอาชีพเพาะปลูก มีแหล่งน้ำใช้ร่วมกัน มีประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าบนยอด

เขา[22] จากหลักฐานดังกล่าวเห็นได้ว่าถ้าชาวฟูนันเป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรสมัยปัจจุบันจริงอย่างที่นักประวัติศาสตร์ส่วนมากเชื่อกัน นับว่าชีวิตความเป็นอยู่ของฟูนันและชาวเขมรปัจจุบันมีส่วนคล้ายกันมากพอสมควร เช่น ลักษณะของชาวเขมรจะมีผิวค่อนข้างดำและผมหยิก มีอาชีพเพาะปลูก มีการไว้ทุกข์ด้วยการโกนผม และมีประเพณีการขึ้นเขา เช่น การขึ้นเขาสวาย ในจังหวัดสุรินทร์หรือเขาพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น

3. ลักษณะนิสัยของชาวเขมรถิ่นไทย

ชาวเขมรถิ่นไทยมีนิสัยชอบความสงบเรียบง่าย มีชีวิตคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป ผู้คนในสังคมให้ความเคารพผู้อาวุโสกว่า มีความสามัคคีปรองดอง และให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่สงบ ไม่มีปัญหาต่อการปกครองของรัฐบาล

4. ระบบการเมืองการปกครองของชาวเขมรถิ่นไทย

ระบบการเมืองการปกครองของชาวเขมรถิ่นไทย เป็นระบบเดียวกับที่รัฐบาลใช้ปกครองทั้งประเทศ คือ การปกครองในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ปัญหาการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ หรือเชื้อชาติไทย เชื้อชาติเขมร ไม่เกิดขึ้นในสังคมของเขมรถิ่นไทย ในปัจจุบันนี้คนรุ่นใหม่มีอายุประมาณไม่เกิน 50-60 ปี จะเชื่อและรู้สึกโดยจิตสำนึกว่าตนเป็นคนไทย เชื้อชาติไทย พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่ ด้วยเหตุที่อาศัยอยู่ในเขตที่ติดพรมแดนประเทศเขมร

5.สภาพสังคมปัจจุบัน

ปัจจุบันชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมดในจังหวัดจะพูดได้ 2 ภาษา คือ ภาษาไทย และภาษาเขมรถิ่นไทย จึงไม่เป็นปัญหาสำหรับบุคคลภายนอก เช่น พ่อค้า ข้าราชการ นักปกครอง หรือนักการเมืองที่จะไปทำงานหรือติดต่อกับคนในท้องถิ่น และอาจมีปัญหาบ้างกับคนท้องถิ่นที่สูงอายุอยู่ในหมู่บ้านห่างไกลจากชุมชน เพราะวัยนี้อาจจะพูดภาษาไทยไม่ได้หรือได้น้อย หรือฟังเข้าใจแต่สื่อสารเป็นคำพูดไม่ได้ นอกจากนี้ในสังคมปัจจุบัน พบว่า ผู้ที่อยู่ในสังคมทุกระดับชั้นของประเทศ เช่น รัฐมนตรีอธิบดี ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นายแพทย์ นักธุรกิจ เกษตรกร ผู้ทำงานรับจ้าง ฯลฯ ก็มีชาวเขมรถิ่นไทยอยู่

---

[22] ประกอบ ผลงาม , สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย , หน้า 21.

ในระดับชนชั้นนั้น ๆ ด้วย จึงถือได้ว่าสังคมของคนไทยที่พูดภาษาเขมรค่อนข้างเป็นสังคมที่ใหญ่และรู้จักกันพอสมควร

ลักษณะทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ก็เป็นลักษณะกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ดังลักษณะทางด้านวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยจะนำเสนอ ได้แก่

1. ภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชนอีกด้วย ภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรเหนือ (Nonthern Khmer) เป็นภาษาที่ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ (Tone) และไม่มีระบบเสียงหนัก-เบา ของส่วนที่เรียกว่า เรจีสเตอร์ (Refister)[23] ที่ทำหน้าที่แบ่งแยกความหมายของคำ มีแต่ทำนองเสียง (Intonation) และเสียงสระเป็นจำนวนมาก[24] ฉะนั้นในการใช้พยัญชนะไทยเพื่อเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย จึงไม่จำเป็นต้องเขียนเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับคำด้วย

เนื่องจากในการศึกษาวิจัยเรื่องเรือมอันเร ต้องมีภาษาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในบทร้องและชื่อเฉพาะของจังหวะเพลง ชื่อเพลง ชื่อกระบวนท่ารำ ซึ่งภาษาเขมรถิ่นไทยมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

คำในภาษาเขมรนี้ส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว คำที่มีหลายพยางค์อาจเป็นคำที่มาจากภาษาบาลี และสันสกฤต ลักษณะของภาษามีคำเติมหน้า (prefise) และคำเติมกลาง (infire) ทำให้เกิดเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำเป็นจำนวนมาก และเกิดคำสองพยางค์ขึ้น[25] ตัวอย่าง เช่น

---

[23] ประกอบ ผลงาม , สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย. หน้า 5.

[24] ทะณิน จันทรพันธุ์ "ภาษาเขมร(สุรินทร์) โดยสังเขป" , ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527), หน้า 107.

[25] ประกอบ ผลงาม . สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย. หน้า 8-10.

คำพยางค์เดียว (mo:) โม "มา"

(mi:an) เมียน "มี"

คำสองพยางค์ (sen le:) ซันเลญ "เสียง"

(canre:t) จัยเรต "จังหวัด"

นอกจากนี้ ภาษาเขมรถิ่นไทยยังเป็นภาษาที่ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ ใช้ทำนองเสียงเพื่อแบ่งแยกความหมายของประโยคคล้ายคลึงกับภาษาอังกฤษ ลักษณะการออกเสียงของชาวเขมรถิ่นไทยเฉพาะใน จังหวัดสุรินทร์นั้น จะออกเสียงตัว r อย่างชัดเจน แต่ไม่ปรากฏเสียง r ในภาษาเขมรหรือเขมรต่ำเลย

2. <u>การแต่งกาย</u>

การแต่งกายแบบพื้นเมืองของชาวเขมรถิ่นไทยโดยทั่วไปนั้น ผู้ชายนิยมนุ่งโสร่งส่วนผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุงพื้นเมือง เช่น ผ้าโฮล ผ้าอำปรุง ผ้าชิ่นหรือมัดหมี่ ผ้าสาคู ผ้าสมอ ผ้าละเม็ก ผ้าชนูดเลิก เป็นต้น สำหรับเสื้อนั้น ไม่มีแบบเสื้อโดยเฉพาะแต่เหมือนเสื้อคนไทยโดยทั่วไป คือ ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอก คอกลมหรือคอยะวา ผู้ชายสวมเสื้อคอกลม ผ้าที่ใช้นุ่งมักจะเป็นผ้าที่ทอเองเป็นผ้าไหมที่มีลวดลาย และสีสันที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวเขมรถิ่นไทย

เครื่องประดับส่วนมากจะเป็นเครื่องเงิน ซึ่งเรียกในภาษาพื้นเมืองว่า "ปะเกือม" ซึ่งก็คือประคำในภาษาไทยนั่นเอง โดยมีการเอาเม็ดปะเกือมแบบต่าง ๆ มาร้อยเป็นสร้อยคอ สร้อยข้อมือ และต่างหู

ในปัจจุบันนี้ชาวเขมรถิ่นไทยก็แต่งกายแบบสากลนิยมทั่วไป ยกเว้นแต่คนในท้องถิ่นชนบทยังคงแต่งกายพื้นเมืองแบบเดิม และถ้ามีงานโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานมงคล ก็จะแต่งกายแบบพื้นเมือง โดยเลือกชุดที่ดีและสวยที่สุดมาสวมใส่ ถ้าบ้านใดทอผ้าเองก็มักจะนำผ้าที่ทอมาใช้ในการแต่งกายกันเป็นส่วนมาก

3. <u>ความเชื่อและประเพณี</u>

ในเรื่องของความเชื่อนั้น ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะในชนบทนั้นผู้คนค่อนข้างเคร่งครัดในศาสนา ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดเป็นประจำทุกวันพระ นอกเหนือจากความเชื่อทางศาสนาแล้วนั้น ชาวเขมรถิ่นไทยยังคงมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งอำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติ ซึ่ง

ทำให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในเรื่องเวทมนต์คาถามาก[26] สิ่งลี้ลับไสยศาสตร์ที่ดูเหมือนจะไม่น่าเชื่อในโลกวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน และบางครั้งวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์สิ่งที่เร้นลับเหลือเชื่อนี้ได้เช่นกัน

จากความเชื่อทั้งหลายเหล่านี้เองจึงเป็นผลสะท้อนให้เห็นออกมาในรูปแบบของประเพณีและพิธีกรรมทั้งหลายของชาวเขมรถิ่นไทย ดังผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างประเพณีและพิธีกรรมของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ คือ

3.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องทางศาสนา เช่น

- ประเพณีบวชนาค มีส่วนคล้ายคลึงกับการบวชนาคของชาวไทยในท้องถิ่นทั่วไป และถือเป็นงานสนุกครึกครื้นที่สุดงานหนึ่ง ส่วนใหญ่นิยมบวชนาคหมู่ ขบวนแห่นาคของชาวสุรินทร์มักให้นาคขึ้นหลังช้าง ซึ่งช้างที่ใช้เป็นพาหนะจะตกแต่งให้งามแปลกตาพิเศษกว่าเชือกอื่น ๆ มีการแห่แหนไปรอบหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพิเศษเพิ่มขึ้นคือ การเล่น "ม้าล่อช้าง" ซึ่งมักจะเล่นในระหว่างที่นาคเข้าพิธีในโบสถ์แล้ว ในการเล่นม้าล่อช้างนี้ คือการขี่ม้าล่อให้ช้างไม่พอใจและวิ่งไล่ล่า เมื่อช้างวิ่งไล่ ผู้คนที่ร่วมงานจะวิ่งตามด้วยความตื่นเต้นสนุกสนาน รางวัลที่ได้มักจะเป็นสุราพื้นบ้าน บางครั้งควาญช้างสอนให้ช้างของตนดื่มสุราด้วย

- ประเพณีแห่เทียนพรรษา นับเป็นประเพณีสำคัญงานหนึ่ง จะมีการประกวดประชันการตกแต่งต้นเทียนกันอย่างเต็มที่ ชาวสุรินทร์ส่วนมากยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จะพากันร่วมแรงร่วมใจเสียสละทรัพย์ตามอัตภาพ เพื่อนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการหล่อเทียนพรรษาและจัดขบวนแห่ให้สวยงาม ขบวนแห่นี้บางวัดใช้ช้างเข้าร่วมขบวนด้วย และมีดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำพื้นเมืองเข้าร่วมในขบวนอีกด้วย

- ประเพณีสงกรานต์ หรือ ตรุษสงกรานต์ ซึ่งจะจัดในช่วงวันหยุดสงกรานต์ เดือน 5 (แคแจต) โดยถือเอาวัน ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันขึ้นปีใหม่ มีการหยุดงานพักผ่อนพร้อมกันไปนมัสการพระพุทธบาทจำลองที่เขาสวาย พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 มีการทำบุญตักบาตร และจาก

---

[26] ศิริพร สุเมธารัตน์ . ประวัติจังหวัดสุรินทร์ . หน้า 30.

วันแรม 1 ค่ำไปก็จะหยุดทำงานเพื่อพักผ่อนอีก 7 วัน ซึ่งในประเพณีสงกรานต์นี้เองที่ได้เกิดการละเล่นเรือมอันเร หรือลูดอันเร ขึ้น

- ประเพณีสารท หรือวันแซนโดนตา คือพิธีทำบุญโดนตา (โดน แปลว่า ยาย) ก็คือการทำบุญให้ยาย ตา หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ในงานเทศกาลสารทเดิม ชาวสุรินทร์จะปิ้งข้าวเหนียวผสมกับข้าว น้ำนม น้ำตาล ถั่ว งา เรียกว่า "บายเบณฑ์" แปลว่า ก้อนข้าว จัดใส่พานประดับด้วยดอกไม้ขาวชนิดหนึ่ง เรียก "ผลาบายเบณฑ์" แปลว่า ดอกข้าวบิณฑ์ พิธีสารทนับเป็นงานใหญ่และเอิกเกริกงานหนึ่ง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เรียก "เบณฑ์ตูจ" คือ สารทเล็ก มีการสวดมนต์ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รุ่งขึ้นเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 มีพิธีสารทใหญ่ เรียก "เบณฑ์ทม" มีการทำบุญพลีกรรมให้แก่บรรพบุรุษ และช่วงนี้เองที่ลูกหลานญาติพี่น้องได้มาพบปะเจอะเจอกันเพื่อร่วมแสดงความกตัญญูทำบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

3.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ เช่น

- การสู่ขวัญ หรือพิธีมงก็วลจองได เป็นพิธีสู่ขวัญแบบพื้นบ้าน คำว่า มงก็วลจองได เป็นคำในภาษาเขมร แปลว่า ด้ายมงคลผูกข้อมือ พิธีนี้นิยมจัดขึ้นในงานมงคลทั่วไป เช่น งานแต่งงาน งานเรียกขวัญนาค งานโกนจุก ขึ้นบ้านใหม่ ครบรอบวันเกิด ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น

- การแต่งงาน หรือแซนการ พิธีการแต่งงานนี้ค่อนข้างแตกต่างไปจากชาวไทย ภูมิภาคอื่น ตั้งแต่การสู่ขอ การหมั้น การแต่งงาน มีพิธีการค่อนข้างมากและอุปกรณ์มากเช่นเดียวกัน เช่น การสู่ขอฝ่ายชายต้องเสียเงิน และเครื่องบรรณาการให้กับฝ่ายหญิง เพื่อเป็นการทาบทามหรือภาษาท้องถิ่น เรียกว่า การเปิดปาก (เบิกเมียด) ในวันหมั้นและวันแต่ง ฝ่ายชายต้องจัดขันหมากไปให้กับฝ่ายหญิงตามจำนวนที่ฝ่ายหญิงกำหนด ซึ่งขันหมากนี้ประกอบไปด้วย หมู เหล้า ขนม ข้าวต้ม ผลไม้ เงิน และทอง เป็นต้น

- เรือมมม๊วด หรือพิธีการเข้าทรง ซึ่งเป็นความเชื่อมาแต่โบราณว่า เรือมม๊วดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยหาสาเหตุของการเจ็บป่วย เมื่อคนป่วยแม้จะป่วยมานานก็ตาม เมื่อได้ยินเสียงดนตรีกระหึ่มเท่านั้นก็มีอาการดีขึ้น โอกาสที่จัดพิธีนี้นั้นมักจัดขึ้นเมื่อมีผู้ป่วยกะทันหันหรือเป็นการไหว้ครูตามสัญญาที่ได้กล่าวบนไว้ มักจะเล่นวันที่เป็นสิริมงคล ยกเว้นวันพระ ส่วนเวลาไหนนั้นแล้วแต่สะดวก อาจเป็นกลางวันหรือกลางคืนก็ได้

นอกเหนือจากนี้ยังมีเรื่องของความเชื่อในเรื่องเครื่องราง ของขลัง และฤกษ์ยามอีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้เป็นที่ร่ำลือและน่าเกรงขามของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในแถบอำเภอสังขะ อำเภอกาบเชิง มีเครื่องรางของขลัง สามารถที่จะใช้ของขลังหรือเวทมนต์ในการรักษาโรค หรือป้องกันภัยบางอย่างได้

4. ดนตรีและการละเล่น

นอกเหนือจากภาษา อาหาร การแต่งกาย ประเพณีต่างๆ แล้ว ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยอีกด้วย ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยขออธิบายในเรื่องของดนตรีและการละเล่นที่น่าสนใจเพียงสังเขป ส่วนเรื่องอันเรนั้นผู้วิจัยขอกล่าวไว้ในบทต่อไปอย่างละเอียด

ศิลปะการละเล่นและดนตรีของชาวเขมรถิ่นไทยนั้น พอจะจำแนกออกตามลักษณะของความเป็นมาได้ 2 ประการคือ

ประการแรก ได้รับอิทธิพลสืบมาตั้งแต่ขอมเรืองอำนาจหรือได้รับเป็นมรดกจากชาวเขมรในช่วงหลัง เพราะมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน เมื่อเป็นเช่นนี้การละเล่นต่าง ๆ ย่อมจะถ่ายทอดกันได้ เช่น การแสดงลิเกเขมร กันตรึม อายัย เป็นต้น

ประการที่สอง เป็นการเกิดขึ้นในท้องถิ่นนี้โดยเฉพาะ และเป็นการละเล่นที่ชาวบ้านเล่นกันมาแต่ดั้งเดิม ในลักษณะนี้ดนตรีจะเป็นเพียงส่วนประกอบของการละเล่น เช่น เรือมอันเร เรือมตรด กะโน้บติงตอง เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงขอแบ่งเรื่องของดนตรีและการละเล่น ดังรายละเอียด ดังนี้

4.1 ดนตรีพื้นเมือง

- วงมโหรีอีสานใต้ เป็นการละเล่นที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ ถือเป็นวงดนตรีที่เป็นพื้นฐานในการละเล่นอื่น ๆ เช่น อายัย กระโน้บติงตอง กันตรึม เรือมอันเร เป็นต้น วงมโหรีอีสานใต้บางครั้งเรียกว่าวงมโหรีเขมร จะมีการขับร้องประกอบการบรรเลงไปด้วย เครื่องดนตรีของวงมโหรีเขมรประกอบไปด้วย

1. ซอด้วง 1-2 อัน
2. ซอตรัวเอก 1-2 อัน

3. กลองกันตรึม 1-2 ลูก (ภาษาเขมรเรียกว่าสะกัวกันตรึม)
4. ระนาดเอกไม้ 1 ราง
5. พิณ 1 อัน (พิณก็คือกระจับปี่ในภาษาเขมรเรียกว่า จับเปย)
6. ปีสไล 1 เลา
7. กลองรำมะนาขนาดใหญ่ 1 ใบ
8. เครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ

เครื่องดนตรีดังกล่าวนี้ บางครั้งอาจลดหรือเพิ่มเครื่องดนตรีบางชิ้นได้

- กันตรึม เป็นดนตรีที่มีบทบาทมากที่สุดตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในงานพิธีใดก็ตาม ทั้งงานมงคลและอวมงคล โดยเฉพาะในงานแต่งงานแต่โบราณจะขาดกันตรึมมิได้ ปัจจุบันกันตรึมมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมากทั้งทางดนตรี และบทร้อง เครื่องดนตรีของกันตรึมประกอบไปด้วย

1. กลองกันตรึม 2 ใบ
2. ปี่อ้อหรือปี่เจรียง 1 เลา
3. ซอตรัวเอก 1 คัน
4. ฉิ่งหรือกรับ สำหรับให้จังหวะ

- วงตุ้มโมง เป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงในงานศพโดยเฉพาะ ที่เรียกว่าตุ้มโมงเพราะตั้งชื่อตามเสียงกลองและเสียงฆ้องหุ่ย ถือเป็นดนตรีศักดิ์สิทธิ์มีมาแต่โบราณ มีความเชื่อกันว่า เสียงเยือกเย็นของฆ้องหุ่ยอาจเป็นพาหนะนำดวงวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปสู่สวรรค์ และเป็นการบอกให้เพื่อนบ้านทราบว่าได้มีการตายเกิดขึ้นแล้ว ท่วงทำนองการร้องประกอบแบบเดียวกับวงกันตรึม แต่เนื้อร้องนั้นผู้ร้องมักจะด้นเอาเอง เครื่องดนตรีในวงตุ้มโมงประกอบไปด้วย

1. ปี่ไฉนชนิดเล็ก 1 เลา
2. กลองเพลขนาดใหญ่ 1 ลูก
3. ฆ้องหุ่ย 1 ลูก
4. ฆ้องวงมี 9 ลูก 1 วง

4.2 การขับร้องพื้นเมือง

- เจรียงหรือจำเรียงหรือจริง,จรัญ เป็นการขับร้องหรือแหล่กลอนสดและบทเพลงพื้นบ้าน เนียะเจรียง หมายถึง ผู้ขับร้องหรือผู้มีอาชีพเจรียง ภาษาที่ร้องคือภาษาเขมร สามารถทำได้ทุกโอกาสไม่ว่าจะอยู่ตามลำพังคนเดียว ยามทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม หรือจัดเป็นการละเล่นในงานต่างๆ เจรียงมีหลายประเภท คือ

1.เจรียงนอรแก้ว เป็นการเล่นกลอนโต้ตอบระหว่างชาย – หญิง ใช้การตบมือเป็นจังหวะประกอบ

2. เจรียงปังนา คล้ายกับเจรียงนอรแก้ว ปังนาหรือปางนา หรือแก้วพี่อา เป็นคำสร้อยใช้ร้องแทรกและจังหวะจะมีจังหวะเร็วขึ้น

3. เจรียงกันตรอบกัย เป็นการเล่นเจรียงคนเดียว ไม่มีดนตรีเป็นแบบแผน ส่วนใหญ่ใช้การตบมือหรือสีซอ เป็นกลอนสดที่ใช้ปฏิภาณอย่างมาก และเล่นแบบตลกส่วนใหญ่เป็นการกล่าวชมหรือตำหนิสิ่งที่ได้พบเห็น

4. เจรียงตรัว ตรัวแปลว่า ซอ เป็นการร้องโต้ตอบ 2 คน อาจโต้เป็นนิทานประวัติสถานที่ตำนานต่างๆ เจรียงชนิดนี้มีลักษณะคล้าย ลำ

5. เจรียงเปย เป็นการเจรียงคนเดียว เป็นนิทานพอจบวรรคหนึ่งก็ดีดกระจับปี่ทำนองเป็นเพลงอายัยทุกชนิด

6. เจรียงซันตรูด แปลว่าร้องตกเบ็ด เป็นการร้องเล่นในเทศกาลบวชนาคหนุ่มๆจะหาคันเบ็ดและให้ขนม ข้าวต้ม ผลไม้เป็นเหยื่อ วิธีการตกเบ็ดที่ไหนมีหญิงสาวนั่งรวมกันอยู่ก็มากันร้องรำทำเพลง แล้วหย่อนเบ็ดไปลอยอยู่ตรงหน้าสาว หากสาวรับเบ็ดแสดงว่ารับรัก

7. เจรียงจรัว เป็นการโต้ถามกันเรื่องตำนาน สุภาษิตต่าง ๆ หรือถามชื่อประวัติอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้คำร้องเป็นทำนอง ลำ เครื่องดนตรีใช้ปี่อังโกล ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่เป่าปี่อังโกลนั้นหายากมาก หรือไม่มีแล้ว

ในปัจจุบันนี้ การเล่น เจรียงปังนา เจรียงกันตรอบกัย เจรียงตรัว เจรียงเปย หรือ เจรียงจรวงนั้น ไม่มีให้ชมให้ฟังอีกเลย

8. เจรียงเบริน เป็นการร้องคลอกับแคน ผู้ร้องจะร้องคู่ชาย-หญิง ทำนองลำเป็นเพลงที่เล่นได้ทุกงาน เรื่องที่เล่นมักเป็นเรื่องทำนายนิทานต่าง ๆ

4.3 การละเล่นพื้นเมือง

- เรือมตรด แปลว่า รำตรุษ เล่นกันในวันหยุดสงกรานต์ เป็นการฟ้อนรำวนเวียนไปตามบ้านเพื่อบอกบุญเรี่ยไรปัจจัย เจ้าของบ้านจะนำจตุปัจจัย เครื่องไทยทานต่าง ๆ มอบให้แก่หัวหน้าคณะเรือมตรด เพื่อนำไปถวายวัด ซึ่งมักเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้เฒ่าผู้แก่ และรวบรวมกลุ่มหนุ่มสาวมาเป็นกลุ่มรำ พร้อมกับเครื่องดนตรี เช่น กรับ ฉิ่ง กลองกันตรึม ซอ เป็นต้น โดยหัวหน้าจะถือกันแซร์กระทุ้ง เดินนำหน้าเพื่อบอกจังหวะหรือให้สัญญาณ จัดเป็นสัญลักษณ์ของคณะรำตรุษ

- ระบำกรับ ในงานมงคลทุกประเภท มักจะมีอาสาสมัคร ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ชาย ถือกรับสองมือ ออกร่ายรำขับร้อง ภาษาถิ่นเรียกว่า จั๊กตะล็อก ผู้รำกรับนี้นอกจากจะแสดงออกถึงความสนุกเพลิดเพลินให้แก่ตนเองแล้ว ยังเอื้อให้ผู้อื่นที่สนใจอาสาเข้ามาเป็นลูกคู่ ตีเกราะ เคาะกะลาผสมโรงไปด้วย ปัจจุบันในการเล่นเรือมอันเรซ่วงจังหวะพลิกแพลงมีผู้นำระบำกรับเข้าไปร่วมร่ายรำด้วย

- เรือมอายัย เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่รับจากประเทศกัมพูชามานาน เป็นการร้องรำโต้กลอนเกี้ยวพาราสี ระหว่างหนุ่มสาว นิยมเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ ทำนองและจังหวะมีหลายอย่าง เช่น อายัยลำแบ อายัยจัฮ อายัยกลาย อายัยพิมพวง อายัยสาระยัง อายัยกัจเตรย เป็นต้น เครื่องดนตรีที่ใช้ ได้แก่ ปี่สะไล 1 เลา ซอตรัวเอก 1 คัน กลองกันตรึม 2 ลูก เครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง กรับ เป็นต้น

- ลิเกเขมร มีลักษณะการเล่นคล้ายลิเกของไทย แต่จะใช้บทขับร้อง บทเจรจาด้วยภาษาเขมรถิ่นไทย เรื่องที่ทำมาเล่นมักเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมา เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบมี ซออู้ 1 คัน กลองรำมะนา 2 ใบ ปี่สะไล และเครื่องประกอบจังหวะ ปัจจุบันหาดูไม่ค่อยได้แล้ว เพราะไม่มีผู้สืบทอด

- กระโน้บติงต็อง เป็นการละเล่นที่เกิดขึ้นมาใหม่เมื่อปี 2471 นี้เอง กะโน้บติงต็อง เป็นภาษาพื้นเมือง แปลว่า ตั๊กแตนตำข้าว เป็นการแสดงท่ารำเลียนแบบตั๊กแตนตัวผู้และตัวเมีย ประดิษฐ์ท่ารำขึ้นโดยนายเหือน ตรงศูนย์ดี นักดนตรีบ้านโพธิ์กอง อำบลไพร อ.ประสาท จ.สุรินทร์ โดยเลียนแบบจากตั๊กแตนที่ไปเห็นมา

จะเห็นได้ว่าดนตรีและการละเล่นของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์นั้น มีลักษณะที่แตกต่างจากชาวไทยในภูมิภาคอื่น ๆ อาจเป็นด้วยภาษาและความใกล้ชิดกับประเทศกัมพูชา รวมถึงความที่มีเชื้อสายชนชาติเขมรที่ยิ่งใหญ่ในอดีต อีกทั้งลักษณะภูมิประเทศที่สมัยก่อนเป็นดินแดนปิดติด

ต่อกับโลกภายนอกลำบาก จึงทำให้วัฒนธรรมทั้งหลายของชาวเขมรถิ่นไทยยังคงสภาพเดิมไว้ได้หลายอย่างหลายประเภท โดยเฉพาะดนตรีกันตรึมเก่าแก่

จากเรื่องลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่า ชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์นั้นถือเป็นกลุ่มชุมชนเก่าแก่กลุ่มหนึ่งของไทย ลักษณะสภาพทางสังคมมีส่วนคล้ายคลึงกับคนไทยทั่วไปในภูมิภาคอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ลักษณะนิสัย การปกครองในชุมชนของตน ส่วนสภาพทางด้านวัฒนธรรมนั้นกลับไปคล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชามากกว่า ไม่ว่าจะเป็นภาษา ประเพณี พิธีกรรมบางอย่าง ความเชื่อ โชคลางของขลัง การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน ตลอดจนการละเล่นต่าง ๆ ดังเช่นการละเล่นเรือมอันเร ที่ถึงแม้จะไม่เคยพบเห็นการละเล่นชนิดนี้ ในกลุ่มชนชาวเขมรกัมพูชา หากแต่ดนตรีและภาษาที่ใช้นำจะได้รับอิทธิพลมาจากประเทศกัมพูชา และลักษณะรูปแบบวิธีการเล่นเรือมอันเร อุปกรณ์ที่ใช้ โอกาสในการเล่นก็น่าจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเป็นสังคมเกษตรกรรมของชาวเขมรถิ่นไทย ผู้รักความสงบ มีศรัทธายึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี และที่สำคัญคือมีอุปนิสัยสนุกสนานรื่นเริงในทุกโอกาส จากปัจจัยเหล่านี้จึงน่าจะเป็นผลให้เกิดการละเล่นเรือมอันเร ซึ่งเล่นกันเป็นประจำในช่วงเทศกาลสงกรานต์ รวมถึงสะท้อนลักษณะนิสัยรักความสนุกสนานออกมาในรูปแบบของการฟ้อนรำอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเหตุผลทั้งหมดดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์ในบทต่อไป

2.2 เรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้านของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทย

2.2.1 ความหมาย

เรือมอันเร หรือ การรำสาก เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชนชาวเขมรเชื้อสายไทย คำที่ใช้เรียกเป็นภาษาท้องถิ่น คือ เขมรสูง “เรือม” แปลว่า รำ “อันเร” แปลว่า “สาก” ซึ่งหมายถึงสากตำข้าว รวมคำแล้ว คือ การรำสากหรือรำเข้าสาก[27] เมื่อมีการรำเข้าไปในสากในลักษณะข้ามไม้

---

[27] เครือจิต ศรีบุนนาค , “เรือมอันเร” , สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 11(2542) : 3854.

ไปมา เพื่อไม่ให้ไม้สากหนีบขาของผู้เล่นได้ จึงต้องมีการกระโดด ทำให้ได้ชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ลูดอันเร" คำว่า "ลูด" แปลว่า "กระโดด" หรือ "เต้น" เมื่อรวมความแล้วหมายถึง เต้นสากหรือเต้นเข้าสาก

ดังนั้น การแสดง เรือมอันเร หรือลูดอันเร จึงหมายถึง การรำกระทบสาก โดยสาก คือ สากตำข้าว 2 อันที่นำมากระทบกันนั่นเอง แต่ชาวเขมรถิ่นไทยจะเรียกกันสั้น ๆ ว่า "รำสากหรือเต้นสาก[28]"

2.2.2 ความเป็นมา

การแสดงชนิดนี้ไม่มีใครสืบทราบมาได้ว่ากำเนิดมาแต่เมื่อไร หรือมีใครเป็นผู้ให้กำเนิดขึ้น ถึงกับมีคำกล่าวไว้ว่า "เรือมอันเรเกิดขึ้นพร้อมกับเมืองสุรินทร์เลยทีเดียว[29]" เพื่อหาข้อสรุปว่าเรือมอันเรเกิดขึ้นได้อย่างไรหรือน่าจะได้รับอิทธิพลจากที่ใด ผู้วิจัยจึงหาข้อสันนิษฐานจากผู้รู้ต่าง ๆ ได้ดังนี้

จากผลการศึกษาการฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ พบว่า กำเนิดของเรือมอันเรไม่สามารถหาคำตอบที่แน่นอนได้ แต่พบว่าการคิดเป็นประดิษฐ์ขึ้น โดยคนในท้องถิ่น ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเกิดจากการเลียนแบบธรรมชาติ"[30]

---

[28] สงบ บุญคล้อย , "เรือมอันเรลูดอันเร," ในการละเล่นอีสานใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) (บุรีรัมย์ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม จังหวัดบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ , 2533) หน้า 23.

[29] สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ , 11 เมษายน 2543.

[30] เครือจิต ศรีบุนนาค . การฟ้อนรำของชาวไทยในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม , 2534) หน้า 65.

นายปิ่น ดีสม นักดนตรีกันตรึมที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ เขียนไว้ในบันทึกส่วนตัวว่า

"ฤดูสี่เดือนห้า แสงแดดจัดจ้า อุราร้าวฉาน
เสร็จข้าววางนา พากันหยุดงาน ธรรมเนียมโบราณเรื่อยมาทุกปี
อยู่เปล่าเหงาหงอย จิตใจละห้อย เสื่อมเศร้าหมองศรี
จึงเกิดการเล่น เป็นประเพณี ร้องรำทำที ประสาชาวดอย[31]"

สิริวัฒน์ คำวันสา ได้เขียนข้อสันนิษฐาน เกี่ยวกับความเป็นมาของเรือมอันเรว่า "การรำชนิดนี้ ไม่มีใครทราบว่า เกิดเมื่อไร ใครเป็นคนคิด เพียงแต่เล่าต่อกันมาว่าครั้งโบราณสาว ๆ ตำข้าวกันเป็นหมู่ ๆ ลงตำที่ลานบ้านในเวลากลางคืน ตำไปคุยไป ก็มีการเอาสากกระทบเป็นจังหวะ อาจเกิดจากหนุ่มมือบอนเคาะสากเล่นก็ได้ เมื่อเคาะเป็นจังหวะก็มีการเต้นการรำไปด้วย เพื่อความสนุกสนานเฮฮา ครั้งแรกไม่มีกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานในการรำอะไร ต่อมาเมื่อการเล่นชนิดนี่เป็นที่แพร่หลาย จึงจัดระเบียบและกฎเกณฑ์การเล่นมีขึ้น เฉพาะในเดือน 5 เท่านั้น"[32]

สงบ บุญคล้อย ได้พูดถึงความเป็นมาของการรำสากนี้ว่า

"สาเหตุของการละเล่นชนิดนี้ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศของการกสิกรรมและมีมาช้านาน การทำนาผลิตข้าวเป็นงานหลักของคนไทยและจากข้าวสามารถทำรายได้ เป็นสินค้าออกให้แก่ประเทศอย่างมากมาย ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่จึงคลุกคลีอยู่กับการทำนาเริ่มตั้งแต่หว่าน ไถ ดำ และเก็บเกี่ยว เป็นต้น ด้วยนิสัยรักสนุกหลังจากเลิกงาน จึงนำสากตำข้าวมากระทบกัน เป็นเครื่องประกอบจังหวะขึ้น คงเป็นจังหวะตำข้าว ในลักษณะยืนตำสองคน ผู้ดัด

---

[31] เบญจมาภรณ์ จารุศิริ , การแสดงรำกระทบไม้ของกรมศิลปากร (งานวิจัยหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต การวิจัยนาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542) , หน้า 7.

[32] สิริวัฒน์ คำวันสา , "รำกระทบสาก ", ในอีสานปริทัศน์ (กรุงเทพฯ : มปพ. , 2533) , หน้า 16.

แปลงก็นำลักษณะที่ทำกันอยู่ประจำวันมาประดิษฐ์ขึ้นจนเป็นท่ารำที่สวยงาม โดยใช้สากตำข้าวเป็นเครื่องประกอบการเล่น"[33]

จะเห็นได้ว่า เรือมอันเรหรือลูดอันเร เป็นการละเล่นที่ไม่มีผู้ใดทราบว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีแต่ข้อสันนิษฐานจากการที่สุรินทร์เป็นเมืองกสิกรรม ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา และด้วยความที่ชาวเขมรถิ่นไทย เป็นผู้มีนิสัยรักความสนุกสนาน ชอบร้องรำทำเพลง เมื่อถึงเวลาเลิกงานจึงนำอุปกรณ์ที่มีอยู่ เช่น สากตำข้าว มากระทุ้งหรือกระทบเป็นจังหวะประกอบการร่ายรำและต้องการให้เกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ที่มีการก้าวเข้าในสากตามจังหวะของสากที่กระทบกัน บางครั้งอาจมีท่าผาดโผนบ้างก็เป็นได้ ท่าเต้นรำก็เป็นท่าเลียนแบบจากธรรมชาติ

และนอกจากจังหวัดสุรินทร์จะมีการแสดงกระทบสากแล้วนั้น การแสดงประเภทนี้ยังพบที่ทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่ไม่โลดโผนหวาดเสียว ส่วนในต่างประเทศมีที่ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย แต่ก็ไม่โลดโผนเช่นกัน เพราะทำแต่ท่าทางเท่านั้น บางตอนจะมีการเทียบเท้าเข้าไปในระหว่างกลาง ไม้ทั้งสองเหมือนกัน แต่ก็ใช้จังหวะที่ช้ามาก ยิ่งกว่านั้นสากที่ใช้เป็นเพียงลำไม้ไผ่แห้ง ๆ ซึ่งเป็นอย่างเดียวกับชาวไทยภาคใต้ และเมื่อกลางปี พ.ศ.2521 ฟิลิปปินส์เคยนำการแสดงประเภทนี้มาแสดง ดูไม่น่ากลัวคล้ายกับต้องการเพียงเสียงและจังหวะของสากประกอบการร่ายรำเท่านั้น [34]

การแสดงประเภทนี้ ไม่ใช่มีแต่กลุ่มชนเขมรถิ่นไทยเท่านั้น หากมีปรากฏในประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุนี้อาจจะแสดงให้เห็นได้ว่า การแสดงเรือมอันเรคงจะไม่ได้เกิดขึ้น ณ ดินแดนแถบอีสานใต้นี้ ประเทศที่เป็นต้นเค้าน่าจะเป็นประเทศอินโดนีเซีย เพราะอยู่ใกล้และติดต่อขายกับเขมรมาแต่โบราณ แต่ก็ยังมีข้อขัดแย้งจากผู้รู้อีกด้วย คือ

สิริวัฒน์ คำวันสา มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

"คงมาจากพวกละว้า พวกละว้ามีกระจายกันอยู่ในลาว ภาคเหนือของไทย และอีสาน พวกละว้ามีการเต้นรำในเทศกาลบางอย่างของเขา โดยเอาไม้มาทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยมเหมือน

---

[33] สงบ บุญคล้อย , เรือมอันเรลูดอันเร , "ในการละเล่นอีสานใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) , หน้า 24.

[34] สิริวัฒน์ คำวันสา , "รำกระทบสาก ," ในอีสานปริทัศน์ , หน้า 17.

คอกหมู สูงประมาณ 1 คืบ แล้วมีท่อนไม้ยาว 2 ท่อน มาวางพาดบนคอกหมู เหมือนไม้ตะเกียบวางพาดปากชาม ผู้รำก็จะกระโดดเข้าไปในคอกนั้น แล้วเต้นเข้าออกระหว่างท่อนไม้ทั้ง 2 ท่อน ผู้เต้นก็สับเปลี่ยนกันเข้าออกเหมือนการรำชนิดอื่น ๆ ดูการละเล่นและอุปกรณ์การเล่นแล้ว ไม่ต่างกันเลยจากการทำกระทบสากของสุรินทร์ อาจต่างกันตรงเนื้อร้องและทำนองเพลงเท่านั้น"[35]

นอกจากนี้ในดินแดนภาคอีสาน แถบจังหวัดสกลนคร มีการแสดงกระทบไม้ของกลุ่มชนชาวแสก ที่บ้านอาจสามารถ อ.เมือง จ.สกลนคร ด้วย ซึ่งกลุ่มชนนี้จัดเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในกลุ่มมอญ – เขมร เช่นเดียวกับละว้าและชาวเขมร เรียกกันว่า แสกเต้นสาก เพียงแต่ว่าสากที่กระทบกันเป็นไม้ไผ่ และวางเรียงกันหลาย ๆอัน ต่างจากกระทบสากของชาวไทยเขมร

จากเหตุผลทั้งหลายเหล่านี้พอที่จะสรุปได้ว่า เรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทย อาจจะเกิดขึ้น ณ ดินแดนแถบนี้เอง โดยได้รับวัฒนธรรมจากกลุ่มชนที่เคยอาศัยอยู่ก่อน เช่น พวกละว้า หรือจากวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลมาจากชาติอื่น ๆ โดยการติดต่อค้าขาย ถึงแม้ว่าผู้เฒ่าผู้แก่ หรือชาวเขมรที่ตั้งรกรากในประเทศไทย จะไม่เคยพบเห็นการแสดงชนิดนี้ที่เขมรต่ำเลยก็ตามที่ แต่ปัจจุบันเรือมอันเรก็เป็นการแสดงประจำถิ่นของชาวสุรินทร์อย่างแท้จริง เมื่อพบเห็นการแสดงชนิดนี้ที่ใดก็เป็นที่เข้าใจได้ว่า มาจากชาวเขมรถิ่นไทย ในสุรินทร์และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแถบอีสานใต้อีกด้วย

2.2.3 <u>ความมุ่งหมายเป็นการละเล่นเรือมอันเร</u>

การละเล่นหรือการแสดงเรือมอันเรนี้จะพบเห็นได้เฉพาะในช่วงวันหยุดสงกรานต์เท่านั้น เพราะชาวเขมรถิ่นไทยมีความเชื่อว่า ถ้าใครฝ่าฝืนไม่หยุดงานฟ้าฟ้าจะผ่าตาย เมื่อชาวบ้านหยุดงานจึงเป็นไปได้ว่าต้องมีกิจกรรมหรือสิ่งที่ต้องกระทำร่วมกันในหมู่บ้านนั่นคือ การรำสากหรือเรือมอันเรนั่นเอง นอกจากสิ่งที่ชาวบ้านจะมากระทำร่วมกันในวันหยุดแล้ว ยังเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างหนุ่มสาวอีกด้วย เนื่องจากในสมัยก่อนนั้น การที่ชายหนุ่มหรือหญิงสาวจะมาพบปะกันได้มีเฉพาะในช่วงงานเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น

---

[35] สิริวัฒน์ คำวันสา, "รำกระทบสาก ," <u>ในอีสานปริทัศน์</u> . หน้า 17.

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องแนวทางการศึกษาการละเล่นทางมานุษยวิทยา ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับการละเล่น พบว่า การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มทั่ว ๆ ไปจะเริ่มต้นเล่นตามฤดูกาลเท่านั้นมิได้เล่นในเวลาปกติ เช่น การเล่นในวันสงกรานต์[36] เช่นเดียวกับเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยในสุรินทร์เป็นต้น และนอกจากนี้การละเล่นนั้นเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน ทดลองปัญญาฝึกฝนทักษะความชำนาญของเดิม และเป็นการพักผ่อนของผู้ใหญ่[37] ที่สำคัญ การละเล่น มีความหมายลึกซึ้งมากไปกว่าการเล่นเพื่อความสนุกสนานอย่างเดียว ซึ่งพระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความเห็นเรื่องของการเล่นของหนุ่มสาว ซึ่งแบ่งพวกชายหญิงไว้คนละข้างว่า

"ดูเป็นการเลือกคู่ของสมัยดึกดำบรรพ์ที่เหลือสืบมา เป็นชนิดที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Falk Dance เกี่ยวกับ Sexual selection and attraction คือ เต้นรำพื้นเมืองของพวกชาวบ้านเกี่ยวกับการเลือกคู่ และเป็นสื่อให้ติดต่อกัน"[38]

จึงเป็นไปได้ว่าการละเล่นเรือมอันเรที่เกิดขึ้นมานี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น ในเรื่องของการเลือกคู่ เป็นสำคัญ ดังที่มานิตา ศรีสาคร ได้กล่าวไว้ในการละเล่นของไทย ว่า การละเล่นของไทย แสดงให้เห็นวัฒนธรรมด้านความเชื่อมาเป็นการเล่นเข้าทรง การเล่นแม่นาค สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านและค่านิยม นอกจากนั้นสมัยโบราณการละเล่น คือการชุมนุมพบปะอีกประการหนึ่ง เพราะการได้ร่วมเล่นนั้นเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พินิจพิจารณา

---

[36] ปราณี วงศ์เทศ , "แนวทางการศึกษาการละเล่นทางมานุษยวิทยา ความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับการละเล่น " ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ , สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527) ,หน้า 146.

[37] จารุณี กองพลพรหม , "การศึกษาเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน" , ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ , สมจิตร พ่วงบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527) , หน้า 179.

[38] พระยาอนุมานราชธน , ประเพณีเมืองในเทศกาล (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2506) ,หน้า 152.

ผู้ที่ตนสนใจ และทำความรู้จักคุ้นเคยกัน โดยอยู่ในสายตาผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวิธีสืบชาติพันธุ์ของมนุษย์อย่างดงาม และไม่ฝ่าฝืนประเพณีที่ดีงามของชาติไทย[39]

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยขอสรุปจุดมุ่งหมายของการเล่นเรือมอันเรเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. เพื่อเป็นการพักผ่อนในยามว่างงาน
2. เพื่อเป็นสื่อให้หญิง-ชายได้พบปะรู้จักกัน (การเลือกคู่)
3. เพื่อความสนุกสนาน ได้แสดงออกอย่างอิสระเต็มที่
4. เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงอาชีพ และความเป็นอยู่ของสังคมชนบทของชาวเขมรถิ่นไทย

ฉะนั้นการละเล่นเรือมอันเรของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยนั้น เป็นไปโดยไม่มีแบบแผนที่แน่นอนเป็นลักษณะที่ต้องการความสนุกสนานเท่านั้น การเล่นกระทบสากนี้มีผู้เล่นทั้งหญิงชาย ผู้กระทบสากเป็นชาย 2 คน กระทบข้างละ 1 คน การกระทบนั้นต้องกระทบอย่างแรงเพื่อให้เกิดเสียงดัง เพราะเสียงของสากสามารถที่จะบอกจังหวะได้ การรำสากนี้ผู้รำคือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย รำกันเป็นคู่ ๆ แบบรำวง หรือไม่บางครั้งอาจมีแต่ฝ่ายหญิงล้วนรำเดี่ยวรอบสาก และเป็นที่สังเกตว่ามีผู้หญิงแต่งกายเป็นชาย ชายแต่งกายเป็นหญิง เพื่อให้เกิดความสนุกสนานตลกขบขัน เพื่อให้มองเห็นการละเล่นเรือมอันเรได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยขอให้รายละเอียดในหัวข้อต่อไป คือ

2.2.4 <u>รูปแบบการแสดง</u>

ผู้รำจะเดินรำในวงรอบสาก ในลักษณะหมุนตามเข็มนาฬิกา วงหนึ่งจะมีสากเพียง 1 คู่ ในการรำเข้าสากนั้น แล้วแต่ว่าผู้รำคนใดหรือคู่ใด มีความสามารถจะรำเข้าสาก ในจังหวะต่าง ๆ ได้และในบางครั้งหนุ่มคนใดต้องการจะอยู่ใกล้ชิดกับหญิงสาวที่ตนหมายปอง ก็จะแสดงความสามารถในการร่ายรำนำสาวออกจากแถวที่รำอยู่ รำเข้าในสากที่กำลังกระทบตามจังหวะ

---

[39] มานิตา ศรีสาคร . <u>การละเล่นของไทย การศึกษาในแง่วิเคราะห์เปรียบเทียบ</u> . (ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527) , หน้า 67 , (พิมพ์อัดสำเนา)

การรำสากนี้ ทุกครั้งก่อนจะยุติ มีธรรมเนียมถือปฏิบัติอยู่ว่า ต้องให้ผู้มีความชำนาญในการเต้นสากของแต่ละตำบลมาแสดงความสามารถในการร่ายรำท่าพลิกแพลงต่าง ๆที่น่าหวาดเสียว เช่น ลงไปนอนในระหว่างสากบ้าง เอาหัวปักลงไปบ้าง เอาข้อศอกหรือแขนหรือเข่า หรือจะส่วนหนึ่งส่วนใด ยื่นลงไปในระหว่างสากไม้ทั้งสอง แล้วรีบยกออกมาอย่างเร็วก่อนที่สากจะกระทบกัน บางทีก็มีการแสดงคาบธนบัตรด้วย โดยวางธนบัตรที่พื้นระหว่างสากไม้ทั้งสองแล้วให้ผู้รำใช้ความสามารถปากคาบธนบัตรออกมาให้ได้ โดยใช้จังหวะช่วงที่สากแยกออกจากกัน

จากรูปแบบการแสดงที่กล่าวมานี้สามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้ คือ

1. เมื่อได้เวลาเย็นหรือชาวบ้านมารวมตัวกัน เพื่อเตรียมจะเล่นเรือมอันเรมีการจัดสถานที่ตามลานบ้านหรือลานวัด จัดหานักดนตรีมาให้พร้อม

2. มีการไหว้ครู คือไหว้สากเพื่อความเป็นสิริมงคล ทั้งนี้มักไหว้พร้อมกับนักดนตรี เนื่องจากนักดนตรีต้องมีการไหว้ครูทุกครั้งก่อนที่บรรเลง

3. ดนตรีบรรเลง ชาวบ้านเริ่มรำโดยการจับคู่รำหรือจะรำเดี่ยวก็ได้รอบสาก ใครถนัดที่จะเข้าสากหรือวดความสามารถก็เดินรำเข้าสากได้

4. ในการรำสากนี้ชาวบ้านจะรำไปตามจังหวะ เมื่อต้องการรำในจังหวะใดก็จะบอกนักดนตรีให้บรรเลงในจังหวะนั้นๆ ซึ่งจังหวะที่รำกันเป็นส่วนมาก คือ จังหวะจึงปีร์ ซึ่งเป็นจังหวะที่เร็วและสนุก

5. เมื่อใกล้ถึงเวลาเลิกการแสดง มักจะให้มีการแสดงอวดความสามารถในท่าผาดโผนต่าง ๆ ซึ่งผู้แสดงหรือผู้เข้ามาเล่นในจังหวะนี้มักเป็นผู้ชายที่มีความสามารถหรือความชำนาญในการรำสาก

6. เมื่อถึงเวลาก็จบการแสดง ต่างขอบคุณซึ่งกันและกัน แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน

2.2.5 <u>จังหวะในการเล่นเรือมอันเร</u>

จังหวะในการเล่นเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยของดั้งเดิมมี 3 จังหวะเท่านั้น คือ

1. จังหวะจึงมุย (Tcerry – m^^i) มีความหมายว่า ขาเดียว คำว่าจึง หมายถึง เท้า มุย หมายถึง 1 เป็นจังหวะช้า เพราะการรำเข้าสากใช้เท้าเดียวก้าวเข้าในสาก และเท้าอีกข้างหนึ่งก้าวข้ามออกไปนอกสาก

2. จังหวะมลบโดง (ma-lop-doon) มีความหมายว่า ร่มมะพร้าว เพราะมลบหมายถึง เงาหรือร่ม ส่วนโดง คือ มะพร้าว ความหมายของเพลงนี้ คือเงาของยอดมะพร้าว โอนเอนไปมา เป็นจังหวะช้า ผู้รำก้าวเข้าในสากประมาณ 4 จังหวะในการก้าว มีการโยกโอนตัวไปมาตามจังหวะ

3. จังหวะจึงปีร์ (tcrry - piir) มีความหมายว่า สองขา คำว่า จึง หมายถึง เท้า ปีร์ หมายถึง 2 จัดเป็นจังหวะเร็ว ในการรำเข้าสากใช้การก้าวเท้าเข้าไปในสาก 2 เท้า แล้วจึงก้าวออกมานอกสากตามจังหวะ

แต่จากการศึกษาผู้วิจัยยังพบว่า มีจังหวะและเพลงที่สามารถใช้ในการเล่นเรือมอันเรอีกหลายจังหวะ เช่น จังหวะนซายจึงบะ แปลว่ากระต่ายขาหัก จังหวะตำแรยโยลแรล จังหวะซาปดาน จังหวะกาปเป[40] เป็นต้น แต่ก็ไม่มีใครนำมาเล่นคงเล่นในจังหวะเดิม 3 จังหวะ และในปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้เพิ่มการเล่นในจังหวะไหว้ครู ในเพลงกาปเปหรือคเมาแม และเพลงกัจปะกา-ซาปดาน ในจังหวะกัจปะกา-ซาปะดาน ในช่วงสุดท้าย เพื่อเป็นการอวยชัยให้พรอีกด้วย

2.2.6 <u>ท่ารำในการเล่นเรือมอันเร</u>

ท่ารำในการเล่นเรือมอันเร ของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทย เป็นท่ารำทั่ว ๆ ไปไม่มีท่าเฉพาะ เป็นท่าอิสระของชาวบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นมา โดยจะเน้นจังหวะเท้าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากต้องมีการรำเข้าสาก ส่วนมือคล้ายคลึงกับท่ารำสอดสร้อยมาลา มีการม้วนมือ พันมือกันไปมา ลำตัวจะก้ม หรือมุดตัวในบางเพลง เช่น มลบโดงเป็นต้น

ในการรำเรือมอันเรของชาวบ้านนั้นจะมีท่ารำทั้งหมด 3 ท่า จาก 3 จังหวะ คือ จังหวะละ 1 ท่า เมื่อดนตรีบรรเลงเพลงในจังหวะใดขึ้น สากเริ่มกระทบกัน ชาวบ้านก็จะเริ่มรำในท่าของจังหวะนั้น ๆ จนจบเพลง เมื่อเพลงหยุดก็ยืนรอให้ดนตรีบรรเลงในจังหวะต่อไป แล้วผู้รำก็จะรำต่อไปในจังหวะใหม่และใช้ท่ารำใหม่ แต่จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตจากการเก็บข้อมูล พบว่าท่ารำโดยส่วนมากจะมีลักษณะใกล้เคียงกัน มีแตกต่างก็คือ จังหวะมลบโดง ซึ่งเป็นจังหวะช้ามาก ท่ารำจึงมีความแตกต่างแสดงออกตามลักษณะของจังหวะ

---

[40] สัมภาษณ์ , พูน สามสี , นักดนตรีกันตรึมหมู่บ้านดงมัน , 16 ตุลาคม 2543.

ท่ารำของเรือมอันเรในกลุ่มชาวบ้านเขมรถิ่นไทยนี้ จึงเป็นท่าอิสระไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ยึดจังหวะของเพลงเป็นหลัก เมื่อดนตรีบรรเลงเพลงใด ก็รำตามจังหวะในเพลงนั้น เมื่อดนตรีหยุดก็หยุดรำ เมื่อดนตรีบรรเลงก็รำต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเหนื่อยก็หยุดรำตามอัธยาศัย

2.2.7 องค์ประกอบอื่น ๆ

การเล่นเรือมอันเรของชาวบ้านในช่วงวันหยุดสงกรานต์นี้ ใช้วงดนตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรี คือ กลองกันตรึม หรือสะกัว* กันตรึม และปี่ไน เท่านั้น ต่อมาได้เริ่มนำซอและเครื่องประกอบจังหวะเข้ามาประกอบ ซึ่งไม่ทราบว่าเข้ามารวมด้วยเมื่อใด แต่สันนิษฐานได้ว่า คนปี่เริ่มหายากขึ้น เพราะไม่มีผู้ฝึกหัด เนื่องจากเล่นยาก จึงนำซอหรือตรัวเอกมาบรรเลงแทน ซึ่งหาคนเล่นซอได้ง่ายกว่า ส่วนเครื่องประกอบจังหวะทั้งหลายนั้น อาจเข้ามาโดยวงดนตรีประเภทอื่น ๆ เช่น มโหรีเขมร วงกันตรึม หรือวงดนตรีไทยภาคกลาง ที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งประกอบไปด้วย ฉิ่ง ฉาบ กรับ แต่กรับนั้นเป็นของพื้นเมืองโดยตรง เรียกกันว่า จั๊กตะล็อก[41] มีลักษณะคล้ายกั๊บแก๊บของทางอีสานเหนือ แต่การบรรเลงนั้นต่างกัน คือ กรับของชาวสุรินทร์ ถือเคาะได้เลยไม่จำเป็นต้องถือซ้อน และขยับให้กระทบกันเหมือนกั๊บแก๊บ ในการเล่นเรือมอันเรจังหวะพลิกแพลงมีผู้รำกรับ มาประกอบในช่วงนี้เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ในบางครั้งอาจใช้วงดนตรีไทยภาคกลางบรรเลงประกอบการเล่นแทนได้เช่นเดียวกัน เพราะชาวบ้านมีดนตรีชนิดใดสามารถนำมาใช้บรรเลงประกอบได้ แต่ที่สำคัญเครื่องดนตรีที่จะขาดเสียมิได้ ก็คือ กลองกับปี่นั่นเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พบว่าในการนำวงดนตรีไทยทางภาคกลาง (ซึ่งประกอบไปด้วย ระนาดเอก ปี่ใน ฆ้องวง กลองทัด ตะโพน และฉิ่ง) เข้ามาบรรเลงประกอบการเล่นเรือมอันเรเพลงที่บรรเลงจะเป็นเพลงออกภาษา (สำเนียงมอญและพม่า) เนื่องจากจังหวะหน้าทับของกลองตรงกับจังหวะในการเล่นเรือมอันเรจังหวะต่าง ๆ ได้ แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่านำเข้ามาบรรเลงในการเล่นเรือมอันเรเมื่อไหร่ สันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาในยุคลิเกภาคกลางแพร่หลายเข้ามาในภาค

---

* สะกัว หมายถึง กลองในภาษาเขมรสูง

[41] กมล เกตุศิริ , "ประเพณีเก่าชาวสุรินทร์ "ในเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ , สมจิตร ท่วมบุตร , บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์ , 2527) หน้า 185.

อีสาน และในปัจจุบันยังไม่ทราบแน่ชัดว่า ยังมีวงดนตรีไทยภาคกลางบรรเลงประกอบการเล่นเรือมอันเรต่อไปหรือไม่ ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวผู้วิจัยขออธิบายไว้ในบทองค์ประกอบของเรือมอันเรต่อไป

ส่วนเพลงที่ใช้ประกอบเป็นเพลงกันตรึมที่มีอยู่หลายเพลง โดยเลือกบทเพลงที่มีจังหวะเข้ากับจังหวะในการรำเรือมอันเร 3 จังหวะ และ ผู้แสดงคือชาวบ้านทั้งหญิงและชาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดที่มีอยู่ อาจเป็นชุดพื้นเมืองของชาวไทยเชื้อสายเขมรหรือชุดตามสมัยนิยมในปัจจุบันก็ได้ ต่อในย่อหน้านี้เลย นอกจากนี้ยังมีการแต่งหน้าหรือทำผมให้สวยงามอีกด้วย ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดจะกล่าวไว้ในบทองค์ประกอบต่อไป

จะเห็นได้ว่าการแสดงเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์นี้ จากข้อสันนิษฐานจากบรรดานักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องกับชาวเขมรถิ่นไทย ได้ให้ความเห็นไว้หลากหลายหลายกระแส แต่เมื่อสรุปรวมความแล้ว น่าที่จะเกิดขึ้นในแถบนี้มากกว่าที่จะไปเลียนแบบการแสดงของชนกลุ่มอื่น แต่เป็นไปได้ว่าอาจมีการได้รับอิทธิพลจากกลุ่มชนที่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาก่อนก็เป็นได้ ซึ่งคำหรือภาษาที่ใช้เรียกก็เป็นภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรสูง โดยเฉพาะ มีความหมายถึงการรำสากหรือเต้นสาก ตรงกับลักษณะรูปแบบการละเล่นโดยตรง จุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการพักผ่อนในยามว่างของวันหยุดสงกรานต์ ได้แสดงออกถึงความสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ หลังจากที่ต้องทำงานหนักกันมานานในช่วงฤดูกาลทำนา เมื่อถึงหน้าแล้งหมดหน้าทำนาก็จะได้พักผ่อนกันช่วงหนึ่งก่อนที่จะเริ่มทำงานกันต่อไป และที่สำคัญเป็นการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการเลือกคู่ในสมัยโบราณ คือให้หญิงชายได้รู้จักสนิทสนมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มได้เข้าใกล้หญิงสาวที่ตนหมายปอง แต่ทั้งนี้ก็ยังอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ เนื่องจากอยู่ในงานที่มีคนหมู่มาก ไม่ใช่พบปะกัน 2 ต่อ 2 รวมถึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และสภาพความเป็นอยู่ในสังคมชนบทของชาวเขมรถิ่นไทย

รูปแบบการแสดงของการละเล่นเรือมอันเรนั้น ไม่มีแบบแผนโดยเฉพาะ คือเมื่อได้เวลาแดดร่มลมตก หรือตอนกลางคืนหมดจากภาระกิจประจำวัน ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกัน โดยนำสากตำข้าว 2 อัน มากระทบตามจังหวะ เสียงปี่ เสียงกลอง ของดนตรี พร้อมกับการร้องเพลงประกอบไปด้วยในจังหวะนั้น ชาวบ้านเริ่มจับคู่รำ หรือใครสะดวกจะรำคนเดียวก็ได้ไม่ผิด แต่อย่างใด โดยเดินในลักษณะหมุนตามเข็มนาฬิกา ผู้ใดสามารถรำเข้าสากได้ก็จะเดินรำเข้าในสาก

ที่เรียกกันว่า "ลูดอันเร" หนุ่มคนใดต้องการอยู่ใกล้ชิดหญิงสาวที่ตนหมายปองก็เข้าไปรำด้วย จังหวะที่รำมี 3 จังหวะ คือ จึงมุย มลบโดง และจึงปีร์ และถือเป็นธรรมเนียมด้วยว่า เมื่อถึงจังหวะสุดท้ายต้องให้ผู้ที่มีความสามารถ ความชำนาญในการรำสาก มาแสดงท่าโลดโผน เช่น การตีลังกา การนอนในสาก การนำอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดยื่นลงไปในสาก ขณะที่แยกห่างจากกัน และรีบยกออกมาก่อนที่สากจะกระทบกัน

ผู้แสดงซึ่งเป็นชาวบ้านทั้งหญิง ชาย เด็ก ผู้ใหญ่ คนแก่ ต่างก็มารวมตัวกันเพื่อเล่นเรือมอันเร โดยแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดเท่าที่มีอยู่ ในสมัยก่อนอาจจะเป็นชุดพื้นเมือง แต่ปัจจุบันเครื่องแต่งกายอาจเปลี่ยนไปได้ตามสมัยนิยม โดยแต่งกายด้วย กางเกงหรือกระโปรงที่แต่งกันอยู่ในปัจจุบัน แต่มักไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากถ้ามีงานบุญงานกุศลหรืองานที่ต้องมารวมตัวกันเป็นหมู่มาก มักจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองที่สวยงามเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะท่ารำของชาวเขมรถิ่นไทยเป็นท่ารำอิสระ ตามแต่ผู้รำจะสร้างสรรค์ท่าขึ้นมา แต่โดยปกติมักจะรำคล้าย ๆ กับท่าสอดสร้อยมาลา เป็นส่วนใหญ่ มือก็จะม้วนพันกันไปมา ลักษณะท่าจะเป็นท่าก้มหรือท่ามุดตัว ใช้การย่ำเท้าตามจังหวะ

ทั้งหมดนี้คือ ความเป็นมาของการละเล่นเรือมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยแบบฉบับของชาวบ้าน ซึ่งรายละเอียดในเรื่องของท่ารำและองค์ประกอบจะกล่าวในบทต่อ ๆ ไป

2.3 เรือมอันเรเมื่อปรับปรุงขึ้นใหม่ ปี พ.ศ. 2495

2.3.1 ความเป็นมา

สาเหตุของการปรับปรุงจัดรูปแบบของเรือมอันเรจากรูปแบบเดิมของกลุ่มชาวบ้านในครั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจาก ทางกระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนนักศึกษาขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ กรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2495 ได้จัดงานศิลปหัตถกรรมเป็นครั้งที่ 16 ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนเพาะช่างและโรงเรียนเสาวภา จังหวัดกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันอังคารที่ 2 ถึง วันเสาร์ที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2495 รวม 5 วัน 5

คืน[42] ซึ่งได้มีการจัดกิจกรรมของงานออกหลายประเภทด้วยกัน รวมถึงการแสดงกลางแจ้ง ซึ่งเป็นการแสดงเบ็ดเตล็ดและการละเล่นพื้นเมืองจากจังหวัดต่าง ๆด้วย บริเวณการแสดงกลางแจ้งมีรั้วไม้ระแนงล้อมรอบ มีที่นั่งชมเป็นชั้นทำด้วยไม้จัดเป็นชั้นและชั้นล่าง เก็บค่าที่นั่งดูราคา 2 บาท กระทรวงศึกษาธิการได้จัดงานศิลปหัตถกรรมครั้งที่ 16 ก็ได้ขอความร่วมมือจากจังหวัดต่าง ๆ โดยผ่านทางศึกษาธิการภาคให้ส่งผลงานทางด้านศิลปหัตถกรรมนักเรียนและการแสดงพื้นบ้านมาร่วมในงาน

ทางจังหวัดสุรินทร์โดยนายยรรยงค์ จรัลยานนท์ ศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบเมื่อได้มีการประชุมเตรียมการกันแล้ว ต่างก็ลงความเห็นว่าควรนำการแสดงพื้นบ้านที่แพร่หลายหรือเป็นที่นิยมกันมากไปแสดงเผยแพร่ ซึ่งก็ได้กำหนดเป็นชุดการแสดงเรือมอันเร ซึ่งจะนำไปแสดงในรูปแบบของการแสดงกลางแจ้ง แต่ในการนำไปแสดงนั้นจะนำชาวบ้านไปแสดงดูไม่เหมาะสมเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นรูปแบบการละเล่นมากกว่าชุดการแสดง จึงได้มีความคิดที่จะปรับปรุงเรือมอันเรของชาวบ้านหรือเรือมอันเรแบบดั้งเดิมให้เป็นรูปแบบ เป็นระเบียบแบบแผนขึ้น โดยนางวิบูลย์วัลย์ จรัลยานนท์ เป็นหัวหน้าคณะในการปรับปรุง และมีบรรดาข้าราชการครูในจังหวัดสุรินทร์ที่มีความถนัดทางด้านนาฏศิลป์เป็นผู้ช่วย มีจำนวน 5 ท่านด้วยกัน คือ

1. อาจารย์ประนอม สืบนุการ (เสียชีวิตแล้ว)
2. อาจารย์บุณฑริก ทับเพชร
3. อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ
4. อาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์
5. อาจารย์สุจินต์ ทองหล่อ

นอกจากอาจารย์ที่มีความถนัดทางด้านนาฏศิลป์แล้ว ทางด้านดนตรียังได้เชิญอาจารย์ปิ่น ดีสม ครูใหญ่โรงเรียนบ้านโคกตาพรหม ต. คอโด อ.เมือง จ.สุรินทร์ (ตำแหน่งสุดท้ายก่อนเกษียณอายุราชการ) และเป็นนักดนตรีกันตรึมที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้านดงมัน ต.คอโด อ.เมือง จ.

---

[42] กองจดหมายเหตุแห่งชาติ . สบ.5.25/1 เอกสารส่วนตัวของม.ล.ปิ่น มาลากุล เรื่องงานแสดงศิลปหัตถกรรมนักเรียน 2495.

ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข

สุรินทร์ หมู่บ้านที่ได้ชื่อว่ามีนักดนตรีกันตรึมฝีมือเยี่ยมหลายคน จนได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม

ในการนำชุดเรือมอันเรของชาวบ้านดั้งเดิมมาปรับปรุงเป็นชุดการแสดงนั้น ทางคณะผู้ปรับปรุง ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ ดังเช่น คุณวิบูลย์วัลย์ อดีตเคยเป็นข้าราชการครูอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีได้เคยชมการแสดงของกรมศิลปากรที่จัดแสดงให้ประชาชนสามารถจดจำท่ารำที่สวยงามและแปลกตาไว้ได้ อาจารย์ประนอม สืบนุการ เคยได้รับการอบรมรำวงมาตรฐานจากกรมศิลปากร อาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ เคยมาฝึกหัดรำกับอาจารย์ประทิน พวงสำลี เพื่อไปใช้แสดงที่จังหวัดสุรินทร์ และท่านอื่น ๆ ก็มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ เมื่อมีงานครั้งใดก็ได้แสดงบนเวทีแทบทุกครั้ง จึงทำให้ผู้ปรับปรุงท่ารำทั้งหลายได้นำประสบการณ์ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมาใช้ในการปรับปรุงครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปออกมาเป็นแนวคิด ในการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบ ดังนี้ คือ

1. การปรับปรุงท่ารำได้ปรับท่ารำขึ้นใหม่หากแต่ท่ารำหลักยังคงยึดท่ารำของชาวบ้านอยู่เช่นเดิม

2. คำนึงถึงจังหวะของเพลงเป็นสำคัญ ท่ารำต้องเข้ากับจังหวะได้

3. การรำต้องให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน มีความเป็นระเบียบ ดูสวยงาม เนื่องจากท่ารำของชาวบ้านไม่ได้คำนึงถึงความพร้อม มีแต่ความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว

4. คำนึงถึงเรื่องของเวลา โดยการแสดงต้องจัดเวลาให้เหมาะสมในแต่ละจังหวะไม่เบื่อหน่ายได้ เพื่อให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ

จากแนวคิดดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เกิดท่ารำเรือมอันเรที่เป็นรูปแบบขึ้น

2.3.2 <u>รูปแบบการแสดง</u>

เรือมอันเรที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่นี้ ยังคงยึดหลักของกลุ่มชาวบ้านเช่นเดิม คือมีการรำเป็นวงหมุนตามเข็มนาฬิการอบสาก มีการรำเข้าสาก มีการแสดงท่าพลิกแพลง แต่เมื่อให้ดูเหมาะสมกับชุดการแสดง จึงได้มีการเพิ่มจังหวะเดินออกสู่หน้าเวที และเดินกลับเข้ามาเมื่อจบการแสดงเพิ่มขึ้น ซึ่งในการเดินออกนั้นทางคณะผู้ปรับปรุงได้นำชุดเรือมตรด ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านในงานวันตรุษสงกรานต์ เป็นการเดินรำเป็นขบวนเพื่อเรี่ยไรจตุปัจจัย เครื่องไทยทานไป

ถวายวัด เป็นการบอกบุญและเป็นสัญญาณว่าถึงช่วงวันสงกรานต์แล้ว มาใช้เป็นท่ารำในการท่าออกของเรือมอันเรครั้งนี้

ลักษณะของเรือมตรด มีรูปแบบการแสดง ดังต่อไปนี้

1. นำด้วยหัวหน้าขบวน ถือกันแชร์[43] ซึ่งมีลักษณะเป็นไม้ยาวมีกิ่งแยกออกมาไว้สำหรับผูกกระดิ่ง กันแชร์มีไว้เพื่อบอกจังหวะและให้สัญญาณรวมถึงเป็นสัญลักษณ์ของเรือมตรุดด้วย

2. ผู้ถือบาตรสำหรับใส่เงินที่ได้รับเรี่ยไรมา

3. ผู้ถือสมุดบัญชี เรียกว่า "เจ้าบัญชี" เพื่อจดรายชื่อและของที่ได้รับบริจาคมา

4. นักร้องนำ เป็นต้นเสียงร้องเพลง

5. นักดนตรี เดินถือ กลอง ซอ เครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ เดินบรรเลงมาเป็นขบวนหรือจะเดินตามด้านข้างของขบวนก็ได้

6. ผู้ฟ้อน ผู้รำ และเป็นลูกคู่ เดินในลักษณะแถวเรียง 2 ตามมาเป็นลำดับ

---

[43] สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ , 11 เมษายน 2543.

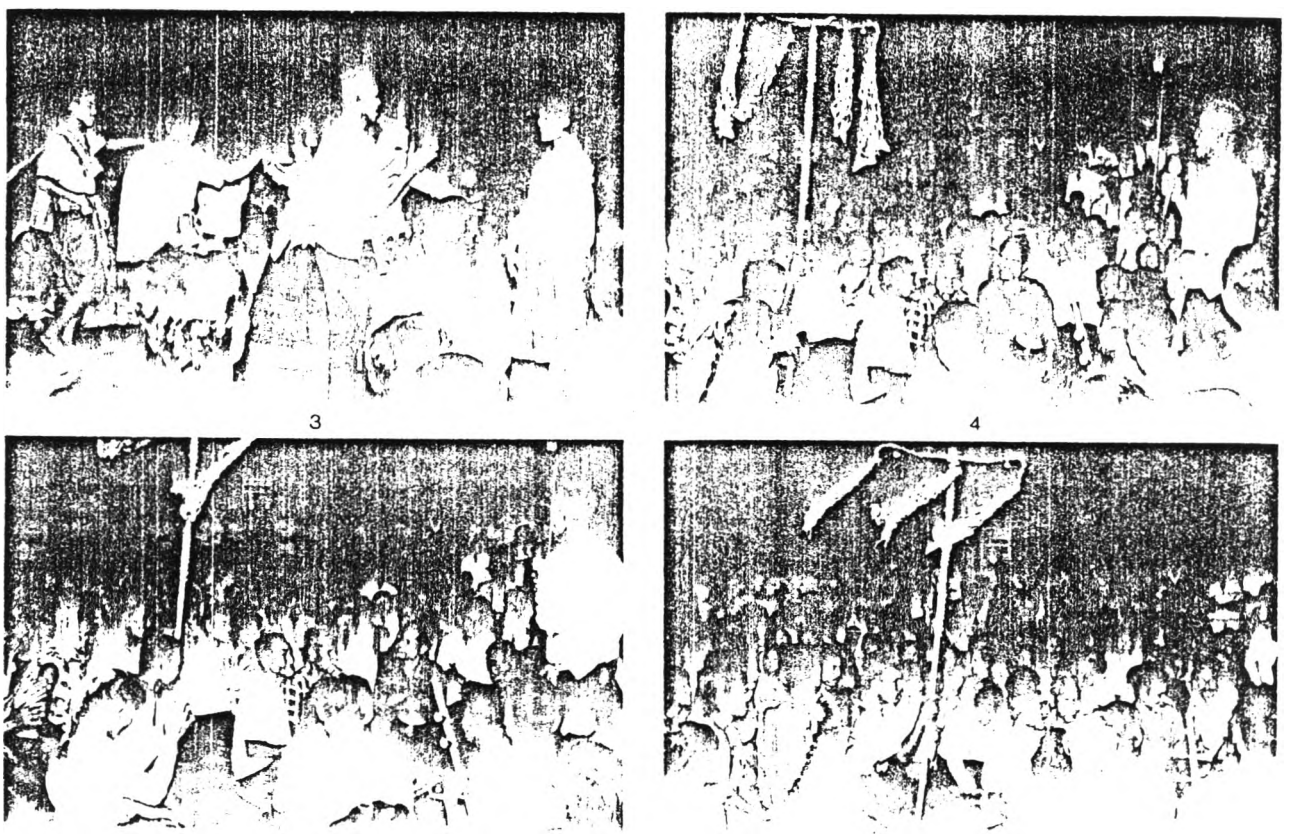

ภาพที่ 3 : การแสดงเรือมตรดตั้งแต่ลำดับแรกที่ขบวนเรือมตรดมาถึงบ้านเพื่อเรี่ยไรจตุปัจจัย สังเกตุได้ว่าหัวหน้าจะถือกันแซร์กระทุ้งเป็นจังหวะและเป็นสัญลักษณ์ว่าคณะเรือมตรดมาถึงแล้ว

ที่มา : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด , ลักษณะไทย เล่ม 3 ศิลปการแสดง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2541) , หน้า 417.

ในการนำเรือมตรดมาเป็นท่าออกของเรือมอันเรในครั้งนี้ ได้มีการนำลักษณะแถว ท่ารำ เพลง และจังหวะ มาทั้งหมด ดังแผนผัง คือ

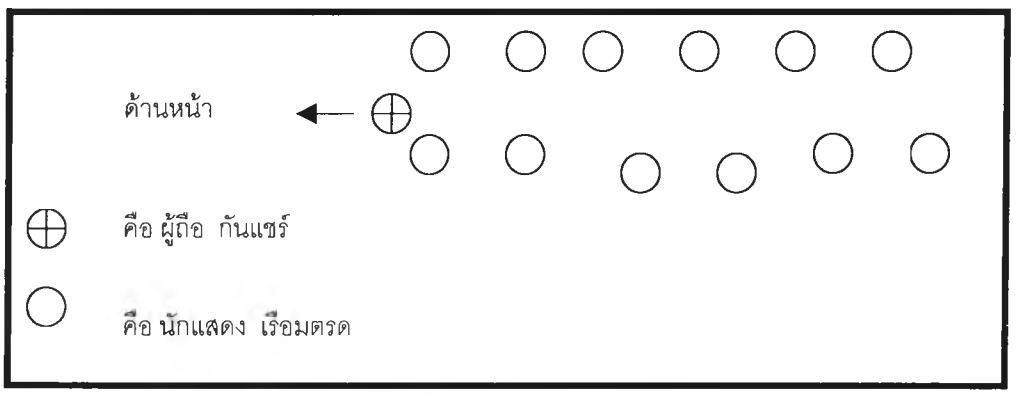

แผนผังที่ 1 : ลักษณะแถวของเรือมตรด

ผู้ถือกันแซร์ให้สัญญาณเดินนำหน้า ผู้รำเรือมอันเรเดินคู่ชาย-หญิงออกตามหลังแล้วเดินเข้าเป็นวงกลมล้อมรอบสากไม้ 1 คู่ ซึ่งวางอยู่กลางวง ดังแผนผัง คือ

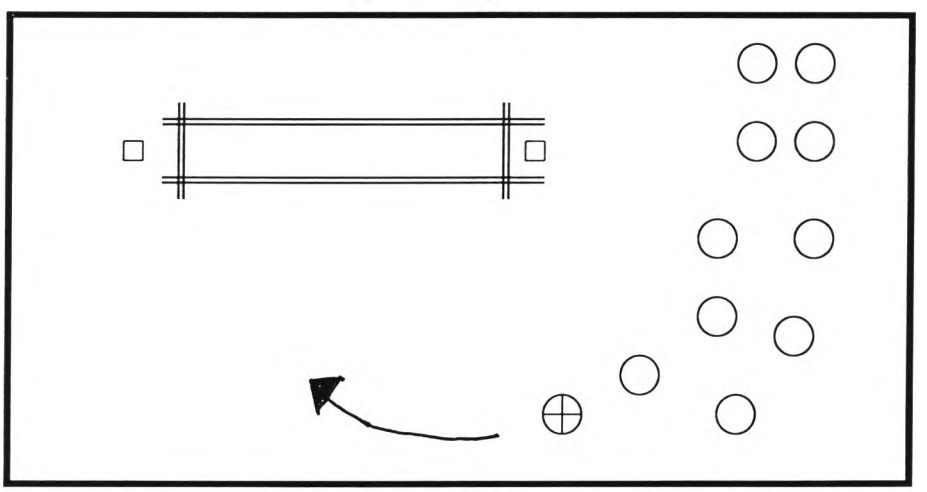

แผนผังที่ 2 : ลักษณะแถวของเรือมอันเรในปี พ.ศ. 2495

ท่ารำของเรือมตรด เดิมเป็นท่าอิสระของชาวบ้านแล้วแต่ว่าจะรำในท่าไหนก็ได้ แต่เมื่อนำมาใช้ในการรำเป็นท่าออกของเรือมอันเร จึงได้นำท่าชาวบ้านมาจัดให้เป็นระเบียบ โดยเรียงให้เป็นชุดประมาณ 4-5 ท่า เมื่อรำครบแล้วก็กลับมาเริ่มในท่าที่ 1 หมุนเวียนสลับกันไปจนเดินมาเป็นวงกลม

ภาพที่ 4 : ท่ารำเรือมตรด ท่าที่ 1 ผู้รำเดินรำในท่ามือจีบส่งหลังและตั้งวงด้านซ้าย พร้อมร้องเพลงเรือมตรดรับเป็นลูกคู่

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ.บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ วันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ภาพที่ 5 : ท่ารำเรือมตรด ท่าที่ 2 ผู้รำเดินรำในท่ามือจีบส่งหลัง และมือตั้งวงด้านขวา พร้อมร้องเพลงเรือมอันเรตรดรับเป็นลูกคู่

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ.บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ วันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ภาพที่ 6 : ท่ารำเรือมตรด ท่าที่ 3 ผู้รำเดินรำในท่ามือตั้งวงด้านข้างลำตัวด้านขวา พร้อมร้องเพลงเรือมตรดรับเป็นลูกคู่

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ.บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ วันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ภาพที่ 7 : ท่ารำเรือมตรดท่าที่ 4 ผู้รำเดินรำในท่ามือตั้งวงด้านข้างลำตัวด้านซ้าย พร้อมร้องเพลงเรือมตรดรับเป็นลูกคู่

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ.บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ วันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ในส่วนของจังหวะและเพลงใช้เพลงของเรือมตรด ซึ่งเป็นทำนองสั้น ๆ โดยมีเนื้อร้อง เป็นวรรคสั้น ๆ โดยมีต้นเสียงร้องและลูกคู่ร้องรับ เมื่อนำมาใช้ในการแสดงเรือมอันเร ต้นเสียงก็คือนักดนตรี และลูกคู่ก็คือนักดนตรีและผู้แสดง

ทำนองร้องบทแรกจะเสียงต่ำ บทหลังใช้เสียงสูง ส่วนเนื้อร้องแต่งใหม่ให้เข้ากับลักษณะงานที่ไปแสดง คือ เนื้อร้องกล่าวถึงงานศิลปหัตถกรรม แต่ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกลักษณะของเนื้อร้องเรือมตรดที่ร้องในงานเทศกาลสงกรานต์[44] เพื่อให้มองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

บทขออนุญาตเจ้าของบ้าน

ตรดขมาดด็อลเฮย ตรดขมาดด็อลเฮย (ลูกคู่รับ)
โกกเฮามจ้ะ โจลบานรือเต (ลูกคู่รับ)
โจลแองเจียแอง ขลาดมนายนึงจี (ลูกคู่รับ)
โจลบานรือเต เคนียขมาดสามเซิบ (ลูกคู่รับ)

คำแปล

ตรุษผมมาถึงแล้ว ตรุษผมมาถึงแล้ว
ร้องเรียกเจ้าของบ้าน เข้าได้หรือไม่
เข้าไปด้วยตนเอง กลัวแม่ด่าว่า
เข้าได้ไหม พวกผมสามสิบ

บทอื่น ๆ

ยองเฮยเนียงยอง ยองเฮยเนียงยอง (ลูกคู่รับ)
เฮิรพองยุมพอง เจ้าะซีเบาะธม (ลูกคู่รับ)
เจิงเวียเตียงเตือด เมือดเวียเตียงยุม (ลูกคู่รับ)
เจ้าะซีเบาะธม อานอจมาเนียะแอง (ลูกคู่รับ)

คำแปล

เจ้านกน้อยเอย เจ้านกน้อยเอย
บินด้วยร้องด้วย ลงกินที่ไร่กว้าง
เท้ามันทั้งถีบ ปากมันร้องร่ำ
ลงกินที่ไร่กว้าง เพียงตัวเดียวลำพัง

---

[44] สงบ บุญคล้อย , "เรือมตรด" , สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 11(2542) : 3854.

บทลา

แมเอยขมาดเลีย	แมเอยขมาดเลีย	(ลูกคู่รับ)
ซ้อมเมือนซ็อมเตีย	ยัวเติวทวือบ็อน	(ลูกคู่รับ)
ออยยั้วะออยยวร	ออยป้วรสรือแด็ย	(ลูกคู่รับ)
แมบานโกนเปร้าะ	ออยตุมกบาลตำแร็ย	(ลูกคู่รับ)
แมบานโกนแซรีย์	ออยตุมแก็ยจำลัก	(ลูกคู่รับ)
แจ้ะตุกแจ้ะดัก	แจ้ะปักตะโบงเคนย	(ลูกคู่รับ)

คำแปล

แม่เอยผมลา	แม่เอยผมลา
ขอเป็ดขอไก่	เอาไปทำบุญ
ขอให้มียศศักดิ์	ขอให้ศีลให้พร
แม่ได้ลูกชาย	ให้ได้เกาะหัวช้าง
แม่ได้ลูกหญิง	ให้ได้เกาะหูกสลัก
รู้จักรู้วาง	รู้ปักหมอน

เมื่อผู้แสดงรำออกมาล้อมรอบสากแล้ว ดนตรีจะหยุดบรรเลงเพลงเรือมตรด และเปลี่ยนบรรเลงเพลงใหม่ในจังหวะต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 3 จังหวะ คือ

- จังหวะจึงมุย
- จังหวะมลบโดง
- จังหวะจึงปีร์

ดนตรีบรรเลงเพลงในจังหวะใด ผู้แสดงก็จะรำท่าในจังหวะนั้น ๆ รอบสากและมีผู้แสดงคู่หนึ่งเดินเข้าไปในสาก เพื่อรำเข้าสากในจังหวะนั้น เมื่อรำครบตามกระบวนท่าแล้วดนตรีก็จะหยุด และเริ่มบรรเลงในจังหวะใหม่ต่อไป จนครบทั้ง 3 จังหวะ ต่อจากนั้นผู้แสดงในท่าตลกพลิกแพลงเดินรำออกมา และแสดงท่าผาดโผนในการเข้าสากจนจบกระบวนท่า และผู้แสดงจะเดินรำเข้าในจังหวะเพลงจึงปีร์ เป็นอันจบการแสดง

ท่ารำที่ได้ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบเดียวกันนั้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงจากชาวบ้านบ้าง ซึ่งทางคณะผู้ปรับปรุงได้ไปดูการละเล่นเรือมอันเรของชาวบ้าน และนำท่าของชาวบ้านมาบางท่าผสมผสานกับท่าที่ได้คิดขึ้นมาใหม่ ซึ่งมักจะเป็นท่าในนาฏศิลป์ไทย เช่น ท่าแขกเต้า ท่าผาลาในรำวงมาตรฐาน เป็นต้น

ภาพที่ 8 : ท่ารำจึงมุยของชาวบ้าน (ซึ่งนำมาปรับเป็นท่าแขกเต้า) ผู้รำจะตั้งวงทั้ง 2 ด้าน แล้วเดินมือสวนกันในลักษณะม้วนมือ

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ภาพที่ 9 : ท่ารำมลบโดง ที่นำมาจากท่าของชาวบ้าน ผู้รำจะย่อตัวและก้มตัวมือข้างหนึ่งทอดแขนลง ตั้งวงส่วนมืออีกข้างหนึ่งจีบข้างลำตัว

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

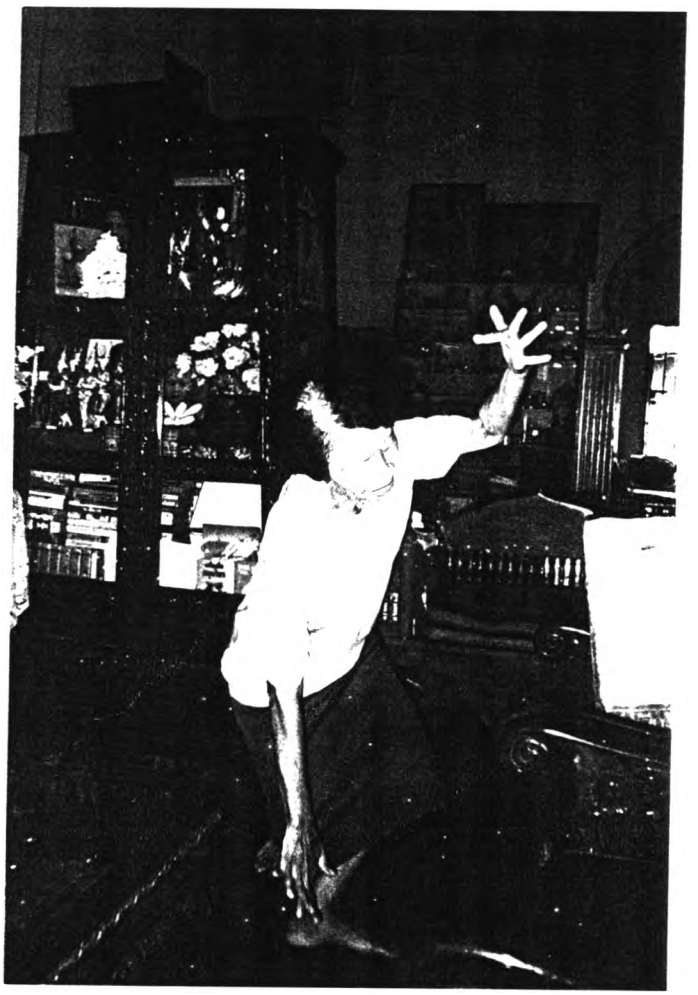

ภาพที่ 10 : ท่ารำมลบโดง ที่นำมาจากท่ารำของชาวบ้าน ผู้รำจะย่อตัวและก้มตัวลงมือข้างหนึ่งตั้งวง และอีกข้างหนึ่งจีบหงาย ลักษณะท่ารำเตรียมจะเดินมือสวนกัน ท่ารำคล้ายกับผู้รำจะรำแบบมุดตัวหรือก้มตัว

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

ภาพที่ 11 : ท่ารำมลบโดงที่นำมาจากท่าชาวบ้าน ผู้รำจะย่อตัวลงมือข้างหนึ่งตั้งวงมืออีกข้างหนึ่งจีบคว่ำข้างลำตัว

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน 2543 แสดงแบบโดยอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ผู้ร่วมปรับปรุงท่ารำเรือมอันเร

สรุปแล้วในการแสดงเรือมอันเรเมื่อปรับปรุงขึ้นในปี พ.ศ.2495 นั้น ประกอบไปด้วยจังหวะและท่ารำ คือ

1. ท่าออก ในจังหวะเพลงเรือมตรด ใช้ท่ารำเรือมตรด
2. ท่าจึงมุย
3. ท่ามลบโดง
4. ท่าจึงปีร์
5. ท่าตลกพลิกแพลง
6. ท่าจบ(เข้าในท่าเดียวกับจึงปีร์)

2.3.4 องค์ประกอบอื่น

เมื่อได้มีการปรับปรุงท่ารำให้เป็นรูปแบบแล้ว ดนตรีและเพลงประกอบก็ต้องมีการปรับปรุงตามด้วย โดยครูปิ่น ดีสม นักดนตรีกันตรึมบ้านดงมัน เป็นผู้นำเพลงพื้นบ้านที่เคยร้องกันมา (ผลจากบทเพลงกันตรึม) มาบรรจุเข้าในจังหวะต่าง ๆ ทำให้ได้เพลงที่ไพเราะ ส่วนดนตรีก็คือวงดนตรีที่ใช้ประกอบในการละเล่นเรือมอันเรของชาวบ้านนั่นเอง และนักร้องก็คือนักดนตรี ส่วนมากมักจะเป็นผู้เล่นซอหรือกลอง เป็นผู้ร้อง คณะนักดนตรีเป็นคณะจากหมู่บ้านดงมัน โดยอาจารย์ปิ่น ดีสม เป็นผู้ควบคุม

ในการนำคณะผู้แสดงไปแสดงเรือมอันเร ณ โรงเรียนสวนกุหลาบในครั้งนี้ ผู้แสดงคือ ครู – อาจารย์ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า ครูประชาบาล มีจำนวนทั้งหมด 100 คน (50 คู่) ใช้ผู้แสดงชายจริงหญิงแท้ แต่ผู้แสดงชายมีจำนวนไม่เพียงพอ จึงจัดให้ครู-อาจารย์หญิงแต่งตัวเป็นผู้ชายด้วย ซึ่งรวมถึงคณะผู้ปรับปรุงก็เข้าร่วมเป็นผู้แสดงด้วย ส่วนผู้แสดงท่าผาดโผนหรือพลิกแพลง คือ อาจารย์พิทักษ์ ฉลาดเฉลียว ซึ่งแสดงท่าพลิกแพลงได้อย่างชำนาญและสวยงามจนได้รับการกล่าวขวัญจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว และอุปกรณ์ในการแสดงที่สำคัญและขาดเสียมิได้ก็คือ สากไม้จำนวน 2 อัน ซึ่งได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ใช้เฉพาะในการแสดงเท่านั้น โดยมีการตกแต่งให้สวยงามด้วยน้ำมันลงแชลแลค เป็นต้น

นอกจากมีการปรับปรุงท่ารำ เพลง ดนตรีแล้วยังได้ปรับในเรื่องของเครื่องแต่งกายด้วย โดยกำหนดให้แต่งกายเหมือนกัน โดยนำผ้าพื้นเมืองของชาวสุรินทร์ เช่น ผ้าโฮล ผ้าไหมหาง กระรอก และเครื่องประดับ เช่น ประเกือมมาใช้เป็นเครื่องแต่งกายเรือมอันเร มีการแต่งหน้าและทำผมให้สวยงามเหมาะกับเป็นชุดการแสดงอีกด้วย

ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวอย่างละเอียดในบทองค์ประกอบของการแสดงเรือมอันเรต่อไป

โดยสรุปแล้วการแสดงเรือมอันเรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้ เป็นการปรับจากการละเล่นของชาวบ้านมาเป็นชุดการแสดงบนเวที ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปให้เห็นโดยเปรียบเทียบกับรูปแบบชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การแสดงเรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้านและฉบับที่แสดงในปัจจุบัน

แบบฉบับชาวบ้าน	แบบที่แสดงในปัจจุบัน
1. ผู้แสดงไม่จำกัดเพศรำคู่กันหรือรำเดียว	1. ผู้แสดงชาย-หญิง รำคู่กันรวมถึงให้นักแสดงหญิงแต่งกาย เป็นผู้ชายด้วยในกรณีจำนวนนักแสดงชายไม่เพียงพอ
2. จังหวะที่ใช้ในการรำมี 3 ลักษณะ คือ - จึงมุย - มลบโดง - จึงปีร์รวมท่าพลิกแพลง	2. จังหวะที่ใช้ในการรำมี 4 จังหวะ คือ - เรือมตรด (ท่าออก) - จึงมุย - มลบโดง - จึงปีร์รวมท่าพลิกแพลงและท่าเข้า
3. ท่ารำเป็นท่าอิสระของชาวบ้าน เน้นการม้วนมือ ก้มตัว มุดตัว เป็นต้น	3. ท่ารำเป็นท่าที่มีแบบแผนรูปแบบที่แน่นอนในแต่ละจังหวะ โดยผสมผสานระหว่างท่ารำของชาวบ้านและท่ารำของนาฏศิลป์ไทย
4. เครื่องดนตรีเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เน้นปี่กลองเป็นหลัก ถ้าไม่มี ใช้วงมโหรีเขมร หรือวงดนตรีไทยภาคกลาง	4. ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน คือ วงกันตรึมที่ใช้ประกอบเรือมอันเร
5. บทเพลงที่ร้อง ใช้บทใดก็ได้ที่สามารถร้องเข้ากับทำนองและจังหวะ นำมาจากบทเพลงกันตรึม	5. บทเพลงได้ปรับปรุงใหม่ให้มีเนื้อร้องเฉพาะกับการแสดงเรือมอันเร

ตารางที่ 1 (ต่อ)

แบบฉบับชาวบ้าน	แบบที่แสดงในปัจจุบัน
6. เครื่องแต่งกายไม่มีรูปแบบที่แน่นอน แต่งตามอิสระ	6. เครื่องแต่งกายที่แสดงในปัจจุบัน รวมถึงทรงผมและการแต่งหน้าได้ปรับปรุงใหม่ให้เป็นรูปแบบเดียวกันแบ่งตามเพศชาย-หญิง
7. นอกเหนือจากจังหวะ 3 จังหวะแล้ว ยังมีจังหวะอื่น ๆ อีกหลายจังหวะแต่ไม่เป็นที่นิยม ส่วนมากจะเป็นจังหวะช้า เช่น นซายจึงบะ แปลว่า กระต่ายขาหัก ตำแร็ยโยลพลุ แปลว่า ช้างส่ายงวง ซึ่งอยู่ในบทเพลงกันตรึมทั้งสิ้น	7. เลือกจังหวะที่เหมาะสมมาใช้ในการปรับรูปแบบการแสดงเพื่อให้พอดีกับเวลาและความนิยมด้วย
8. อุปกรณ์ที่ใช้ คือ สากตำข้าว 2 อัน	8. อุปกรณ์คือสากตำข้าว ซึ่งได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ใช้เฉพาะในการแสดงเท่านั้น

เห็นได้ว่าในการปรับปรุงรูปแบบการแสดงเรือมอันเรนั้น มีบางอย่างที่ได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นรูปแบบขึ้น คือ ผู้แสดง ท่ารำ ดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ในการแสดง ส่วนที่ยังคงเดิมก็คือ จังหวะ เพียงแต่เพิ่มเรือมตรด ผนวกเข้ามาร่วมด้วยในจังหวะออก ส่วนจังหวะของเรือมอันเรยังคง 3 จังหวะไว้เช่นเดิม

2.4 <u>เรือมอันเรเมื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ปี พ.ศ. 2498</u>

2.4.1 <u>ความเป็นมา</u>

เมื่อเดือนพฤศจิกายนปี พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งจากจังหวัดศรีสะเกษในเวลาประมาณ 12.45 น. ถึงจังหวัดสุรินทร์ในเวลาประมาณ 14.55 น. ระหว่างทางตามสถานีและหมู่บ้านต่าง ๆ ได้มีราษฎรมาชุมนุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างมากมายเป็นระยะ ๆ ส่วนที่จังหวัดสุรินทร์มีข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน สมาชิกสภาผู้

แทนราษฎร นักเรียน และราษฎรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตั้งแต่บริเวณสถานีสุรินทร์รายทางไปจนถึงบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดอย่างเนืองแน่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากสถานีสุรินทร์ไปประทับมุขศาลากลางจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์คือนายเลื่อน ไขแสง กราบบังคมทูลพระกรุณาในนามของราชการแสดงความปิติยินดีและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมจังหวัดสุรินทร์ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานกระแสพระราชดำรัสความว่า "ทรงยินดีที่มีโอกาสมาเยี่ยมจังหวัดสุรินทร์ ขอให้ราษฎรมีความมานะในการประกอบอาชีพ" และพระราชทานพร ต่อจากนั้นทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปทอดพระเนตรกิจการของวิทยาลัยเกษตรห้วยเสนงและเยี่ยมค่ายทหารจังหวัดสุรินทร์ตามลำดับจนถึงเวลา 18.00 น. จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับที่ประทับแรม[45] ซึ่งทางจังหวัดสุรินทร์ได้จัดศาลากลางให้เป็นสถานที่ประทับ ถือเป็นงานยิ่งใหญ่ครั้งแรกของจังหวัดสุรินทร์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายเลื่อน ไขแสง พร้อมด้วยบรรดาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนในจังหวัด ได้จัดการรับเสด็จอย่างสมพระเกียรติ

---

[45] กองจดหมายเหตุแห่งชาติ , ข1/พจ4 14 เอกสารเย็บเล่ม สำนักพระราชวัง วิทยุสารประจำวัน รายการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2498.

ภาพที่ 12 : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมเยียมราษฎรที่จังหวัดสุรินทร์ ปี พ.ศ.2498 ราษฎรได้เฝ้ารับเสด็จ ณ ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์

ที่มา : สำเนาภาพถ่ายจากผ่องศรี ทองหล่อ

ในการจัดการรับเสด็จในครั้งนี้ ทางศึกษาธิการจังหวัด ได้เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการแสดงหน้าพระที่นั่ง ทั้งหมด 3 ชุด ด้วยกัน คือ

1. เรือมตรด
2. เรือมอันเร
3. เจรียงนรแกว

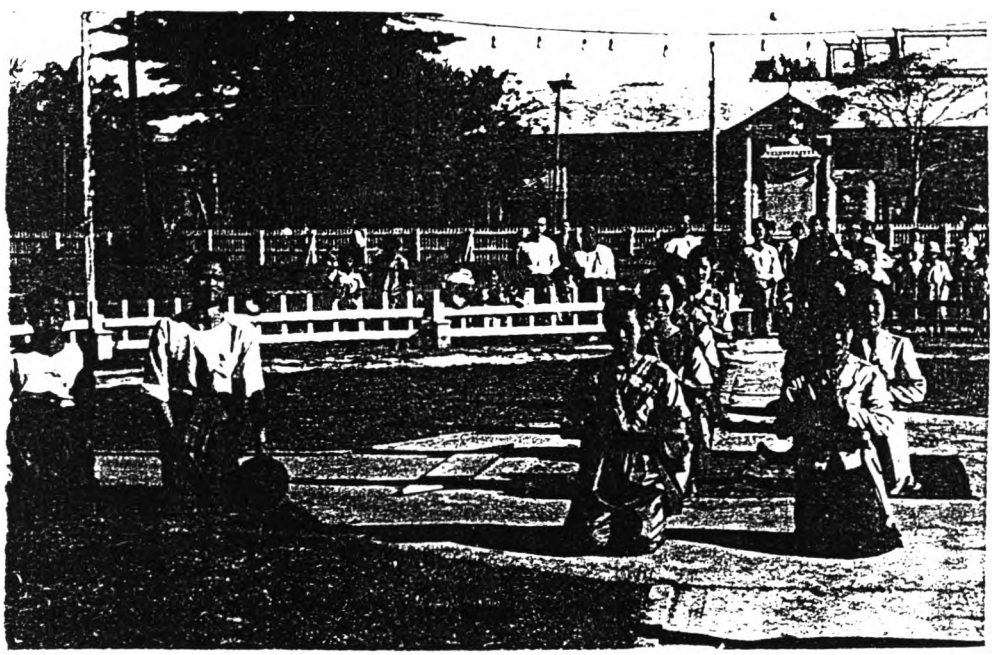

ภาพที่ 14 : การแสดงชุดเรือมอันเร ถวายหน้าพระที่นั่ง ณ หน้าสนามหน้าศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ในภาพมีนักแสดงเพียงบางส่วนจำนวน 8 คน และนักดนตรีอยู่ทางซ้ายมือของภาพผู้แสดงอยู่ในท่านั่งเตรียมถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นักแสดงคู่หน้า คือ อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ(แต่งกายเป็นผู้ชาย) และอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ส่วนนักดนตรี ริมด้านขวามือติดกับนักแสดงคือ อาจารย์ปิ่น ดีสม นักดนตรีจากหมู่บ้านดงมัน

ที่มา : สำเนาภาพถ่ายจากผ่องศรี ทองหล่อ

ซึ่งการแสดงทั้ง 3 ชุดนี้ ได้จัดแสดงให้ทอดพระเนตรในระหว่างการเสวยพระกายาหารค่ำ 19.00 น. ระเบียงหน้าศาลากลางจังหวัด ซึ่งในสมัยนั้นเป็นเรือนไม้ ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งศาลากลางในปัจจุบัน สถานที่จัดการแสดงเป็นลานกว้างหน้าศาลากลาง มีรั้วไม้อยู่ล้อมรอบทางจังหวัดได้นำเสาธงออก และยกพื้นตรงกลางเป็นวงกลม โดยตั้งสากอยู่ตรงกลาง จากสากมีทางเดินเป็นปูนซิเมนต์อยู่ 4 ด้าน นักแสดงรำเป็นวงรอบสาก นักดนตรีนั่งอยู่ทางด้านหน้า หันหน้าไปทางศาลากลาง ประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จอยู่หลังรั้วไม้ ดังแผนผัง ดังนี้

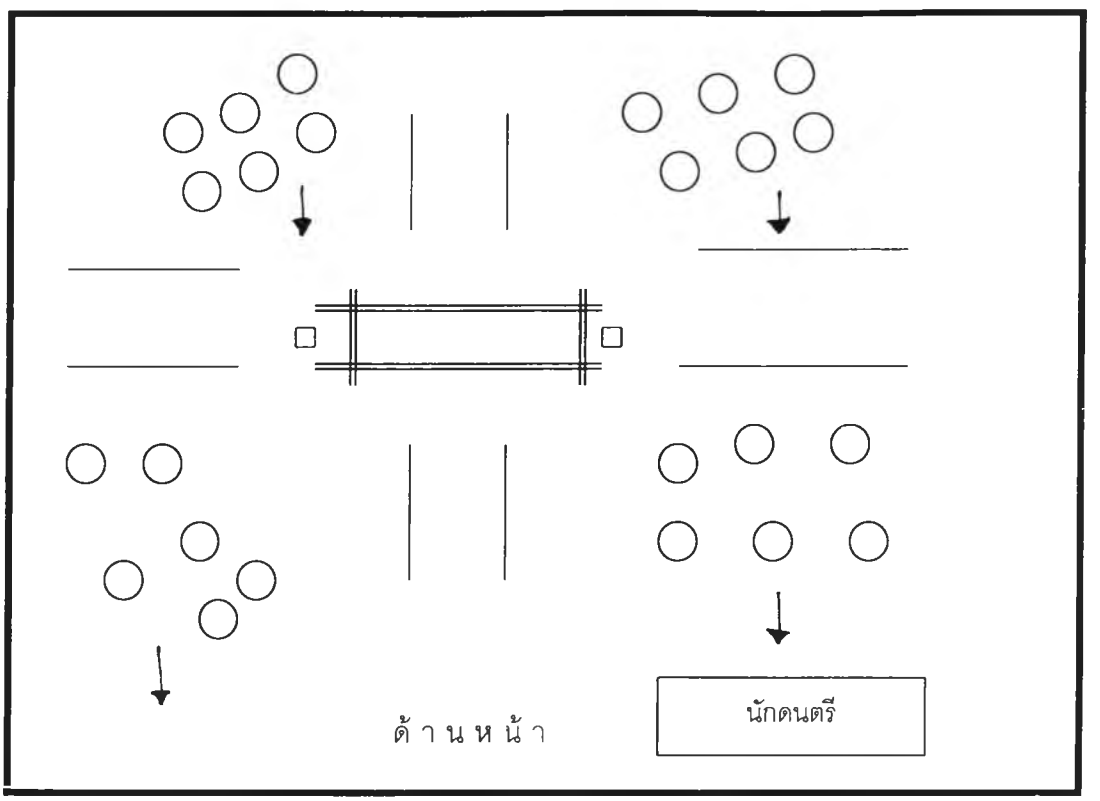

แผนผังที่ 3 : ลักษณะรูปแบบแถวในการแสดงเรือมอันเรปี 2498 (รับเสด็จ)

ในการจัดการแสดงรับเสด็จครั้งนี้ทางแผนกศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ โดยนางวิบูลวัลย์ จรัลยานนท์ ซึ่งท่านและคณะที่เคยได้ฟื้นฟูจัดรูปแบบเรือมอันเรขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2495 ได้ช่วยกันปรับปรุงท่ารำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากขึ้น และในครั้งนี้ยังมีผู้ช่วยให้คำปรึกษาและฝึกซ้อมเพิ่มอีก 1 ท่าน คือ อาจารย์ปลั่งศรี มูลศาสตร ซึ่งขณะนั้นท่านเป็นอาจารย์อยู่ โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี ท่านได้ติดตามสามีของท่าน คือ นายเสนอ มูลศาสตร (ซึ่งตำแหน่งในขณะนั้น คือ นายอำเภอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์) มาช่วยราชการอยู่ที่สุรินทร์ ท่านได้รู้จักกับคุณวิบูลวัลย์มานานแล้ว เนื่องจากเป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานีเช่นเดียวกัน และ

อาจารย์ปลั่งศรีเองก็เป็นผู้มีความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ด้วยผู้หนึ่ง จึงได้เข้ามาช่วยในการปรับปรุงและออกแบบท่ารำเพิ่มเติมในครั้งนี้ ต่อมาท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเรือมอันเรเป็นอย่างมาก

2.4.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการแสดงเรือมอันเรในงานรับเสด็จครั้งนี้ ยังคงยึดลักษณะการแสดงเช่นเดิม คือ มีท่าออก ท่ารำในจังหวะต่าง ๆ รำรอบสาก มีผู้แสดง 1 คู่ เข้ารำในสาก มีท่าพลิกแพลง และท่าจบแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมและตัดทอนบางอย่างออกไปด้วย ดังรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. เปลี่ยนท่าออกจากเรือมตรด เป็นท่าออกของเรือมอันเรโดยเฉพาะ โดยใช้จังหวะเพลงจึงปีร์มาใช้เป็นจังหวะท่ารำออก และได้มีการคิดประดิษฐ์ท่าออกเพิ่มขึ้น

2. นั่งถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถฯ

3. เพิ่มท่ารำจังหวะกัจปะกา ซึ่งเป็นจังหวะที่มีอยู่ในบทเพลงกันตรึมได้เลือกออกมาใช้รำเรือมอันเร กัจปะกา หมายถึง เด็ดดอกไม้ ท่ารำจึงเลียนแบบท่าเด็ดดอกไม้ และมีท่ารำเข้าสากด้วย

4. ท่ารำจึงมุย

5. ท่ารำมลบโดง

6. ท่ารำจึงปีร์

7. ท่ารำตลกพลิกแพลง และท่าจบ ในเพลงจึงปีร์ โดยผู้แสดงนั่งลงถวายบังคมอีกครั้งหนึ่ง

พร้อมกันนี้ทางฝ่ายดนตรีได้เชื่อมจังหวะเพลงให้ติดต่อกัน โดยไม่ต้องหยุดยืนหลังจากจบการรำในเพลงแต่ละเพลง ทำให้ในท่ารำแต่ละท่าต้องเพิ่มท่าเชื่อมขึ้นมาด้วยรูปแบบการแสดงในครั้งนี้มีการเพิ่มท่าออก ท่ารำกัจปะกา และท่าเชื่อมในแต่ละเพลง

จะเห็นได้ว่าการแสดงเรือมอันเรของชาวสุรินทร์ในงานรับเสด็จครั้งนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติม กระบวนท่ารำและจังหวะ คือ

1. จังหวะออก คิดประดิษฐ์ท่ารำออกขึ้นใหม่
2. จังหวะกัจปะกา คิดประดิษฐ์ท่ารำกัจปะกา
3. ดนตรีมีการเชื่อมเพลงแต่ละเพลงให้ติดต่อกัน
4. มีท่ารำเชื่อมจังหวะในแต่ละเพลง

นอกนั้นยังคงยึดรูปแบบการแสดง ท่ารำจังหวะเดิมจากการได้คิดปรับปรุงไว้แล้ว รวมถึงอุปกรณ์ในการแสดง คือ สากก็ยังใช้ของเดิมในงานศิลปหัตถกรรมปี พ.ศ. 2495 ส่วนท่านั่งถวายบังคมเป็นการแสดงความเคารพมิใช่ท่ารำ ผู้วิจัยจึงมีได้กล่าวไว้ในการเพิ่มเติมจังหวะและกระบวนท่ารำในครั้งนี้

2.4.3 <u>องค์ประกอบอื่น</u> ๆ

ในเรื่องขององค์ประกอบอื่น ๆ ของการแสดงเรือมอันเรในครั้งนี้ ยังคงยึดรูปแบบเดิมจากคราวที่แสดง ณ โรงเรียนสวนกุหลาบ นักดนตรียังคงใช้นักดนตรีชุดเดิม บทร้องยังคงใช้บทเดิม มีเพิ่มเติมคือบทร้องในเพลงกัจปะกา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายยังคงไว้แบบเดิม นักแสดงก็เป็นนักแสดงกลุ่มเดิมจำนวน 100 คน ที่ได้แสดงเรือมอันเรมาแล้ว อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยเช่น มีครู-อาจารย์บางส่วนอาจโยกย้ายออกจากจังหวัดสุรินทร์ จึงได้มีการคัดเลือกครูคนอื่น ๆ เข้ามารำแทน แต่ก็เป็นจำนวนน้อย การฝึกซ้อมใช้เวลาไม่มากนัก ไม่เหมือนกับครั้งแรกที่ใช้เวลานานเนื่องจากต้องมาฝึกหัดกันใหม่ แต่ครั้งนี้เป็นการทบทวนและเพิ่มเติมท่าเท่านั้นเอง

สรุปแล้ว การแสดงเรือมอันเรในราวรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิตต์ พระบรมราชินีนาถฯ นั้น ส่วนใหญ่แล้วยังคงไว้ซึ่งลักษณะการแสดงที่ได้ปรับปรุงขึ้นมาแล้ว ในปี พ.ศ. 2495 เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนอยู่บ้างเล็กน้อย ในเรื่องของจังหวะคือ เพิ่มท่าออก และท่ากัจปะกา โดยได้คิดประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับจังหวะอีกด้วย รวมถึงการเชื่อมเพลงแต่ละเพลง ให้ต่อเนื่องกันไม่ต้องหยุดยืนรอ และทำให้เกิดท่าเชื่อมในแต่ละเพลงด้วย

2.5 เรือมอันเรในงานแสดงช้างตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2503 – 2543

งานช้าง คือ งานยิ่งใหญ่งานหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ เพราะประชาชนชาวสุรินทร์ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายชาวกูยหรือส่วย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอาชีพในการเลี้ยงช้าง โดยไปจับช้างป่ามาฝึกไว้ใช้งาน และขายให้กับพ่อค้าทางภาคเหนือ เพื่อนำไปลากไม้ในป่า การจับช้างจะไปจับในเขตประเทศกัมพูชา ต่อมาเมื่อมีกรณีพิพาทกันขึ้นระหว่างไทยกับกัมพูชาในปี พ.ศ. 2502 การไปจับช้างจึงยุติลง และในขณะเดียวกัน ชาวกูยบางส่วนได้หันมาฝึกช้างจากสัตว์ใช้แรงงานมาเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน ฝึกสอนให้แสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เพื่อนำออกแสดงตามที่ต่าง ๆ จนกระทั่งทางจังหวัดสุรินทร์ได้มองเห็นถึงความสำคัญที่จะส่งเสริมการแสดงของช้างให้เป็นงานประจำจังหวัดและของประเทศไทย โดยจัดเป็นประเพณีตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นมา

2.5.1 ความเป็นมา

จากการจัดงานช้าง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่จัดให้มีการแสดงของช้างเป็นงานประจำปีของจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้นมา โดยจะจัดแสดงในเสาร์-อาทิตย์ที่ 3 ของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี รายการแสดงของช้างส่วนใหญ่ จะมีรูปแบบคล้าย ๆ กันเกือบทุกปี โดยแต่ละปีจะมีการแสดงต่าง ๆ คือ

การเซ่นผีประจำของหมอช้างก่อนที่จะมีการแสดงการคล้องช้าง การแสดงคล้องช้าง การเฉลิมฉลองช้างป่าที่จับได้ โดยมีการแสดงการละเล่นพื้นเมืองที่เป็นประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การรำกระทบสากหรือเรือมอันเร การเดินพาเหรดของช้าง การแข่งขันกีฬาของช้าง และกีฬาพื้นเมืองอื่น ๆ รวมถึงการจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งบนหลังช้างชมทิวทัศน์ไปบริเวณรอบ ๆ สนาม

ต่อมาได้มีการปรับปรุงแบบการแสดงในงานช้างอีกหลายครั้ง แต่ทุกครั้งยังคงการแสดงเรือมอันเรด้วยทุกครั้ง ซึ่งการแสดงเรือมอันเรจะอยู่ในรายการประเพณีของเมืองสุรินทร์* และมีการเพิ่มการแสดงประเพณีอื่น ๆ เช่น บวชนาค แห่บั้งไฟเข้ามาร่วมด้วย

---

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค

จะเห็นได้ว่า การแสดงเรือมอันเร เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงช้างตั้งแต่เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในขณะนั้นการแสดงเรือมอันเรได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ และได้รับเชิญให้ไปแสดงเผยแพร่ ณ สถานที่ต่าง ๆ จังหวัดต่าง ๆ เช่น งานฉลองรัฐธรรมนูญ งานศิลปหัตถกรรม ที่ท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร เป็นต้น รวมถึงเป็นชุดที่ได้แสดงหน้าพระที่นั่งมาแล้วจัดเป็นการแสดงประจำจังหวัดสุรินทร์ เมื่อทางจังหวัดสุรินทร์ได้จัดงานยิ่งใหญ่ขึ้นเช่นนี้ ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะขาดการแสดงประจำจังหวัดอย่างชุดเรือมอันเร และชุดนี้ถือเป็นการแสดงตัวแทนของกลุ่มชนเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์อีกด้วย นอกเหนือจากการแสดงช้างของกลุ่มชาวส่วย และการเชิ้งบั้งไฟของกลุ่มชาวลาวในจังหวัดสุรินทร์

2.5.2 รูปแบบการแสดง

การแสดงเรือมอันเรในงานช้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ยังคงรูปแบบการแสดงเช่นเดิมจากที่ปรับปรุงไว้ครั้ง พ.ศ. 2498 วงรำสากก็ยังคงเป็นวงเดียว มีสากคู่เดียว จังหวะต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

1. ท่าออก
2. ท่ากัจปะกา
3. ท่าจึงมุย
4. ท่ามลบโดง
5. ท่าจึงปีร์
6. ท่าตลกพลิกแพลง

ส่วนท่าเข้าไม่มีเนื่องจากผู้แสดงจบท่ารำในช่วงหมดท่าตลกพลิกแพลงแล้ว และส่วนท่ารำก็ยังคงเป็นท่ารำเดิมที่ได้ปรับปรุงขึ้น อาจมีการเพิ่มจังหวะเพลงให้ยาวขึ้นในแต่ละจังหวะแสดงความเคารพผู้ชม ต่อจากนั้นจึงเดินออกจากสนามไป เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่แสดง ซึ่งเป็นสนามบินเก่าอำเภอท่าตูม การแสดงเรือมอันเรนี้อยู่ในฉากการละเล่นพื้นเมืองที่เป็นประเพณีของท้องถิ่น นอกจากมีการแสดงเรือมอันเรแล้ว ในฉากนี้ยังมีกลุ่มชาวบ้านที่แสดงการละเล่นประเภทอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย

ภาพที่ 14 : การแสดงเรือมอันเรในงานช้างปีแรก 19 พฤศจิกายน 2503 ณ สนามบินอำเภอท่าตูม จ.สุรินทร์ จากภาพผู้แสดงอยู่ในกระบวนท่ารำจีงปีร์ รำวนรอบสาก และมีผู้ร่วมแสดงในฉากนี้นั่งเป็นผู้ชมอยู่ด้วย สถานที่แสดงเป็นสนามหญ้า ในอดีตเป็นสนามบินเก่าอยู่ที่อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์

ภาพที่ 15 : การแสดงเรือมอันเรในงานช้างปีแรก 19 พฤศจิกายน 2503 ณ สนามบินอำเภอท่าตูม จ.สุรินทร์ (ผู้แสดงในภาพ คือ อาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์และอาจารย์พิทักษ์ ฉลาดเฉลียวในท่ารำเพลงจีงปีร์รอบสาก)

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์

ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมท่ารำเรือมอันเรอีกครั้งหนึ่ง โดยทางคณะผู้ปรับปรุงได้เพิ่มเติม ท่ารำไหว้ครูเพิ่มอีก 1 จังหวะ ทำนองเพลงที่ใช้คือเพลงคเมาแม สาเหตุของการเพิ่มท่าไหว้ครู เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงการแสดงเรือมอันเรจำเป็นต้องมีการไหว้สากที่ถือเป็นครู เป็นประเพณีก่อนทุกครั้ง ท่ารำไหว้ครูนี้ ได้นำลักษณะท่าทางมาจากเรือมมม็วต ซึ่งเป็นการรำในพิธีกรรมรักษาโรคของชาวเขมรถิ่นไทยมาใช้ นอกจากครูแล้ว ยังมีการเปลี่ยนท่ารำอีก 1 ท่า ในจังหวะจีงมุย จากท่าผาลาเพียงไหล่ เป็นท่าจีบหงายมือล่าง ส่วนอีกมือตั้งวงเช่นเดิม โดยทางคณะผู้ปรับปรุงมีความเห็นว่าเรือมอันเรเป็นการแสดง จึงไม่เหมาะที่จะใช้ท่ารำของนาฏศิลป์ไทย หากแต่ต้องการคงไว้ซึ่งท่ารำของชาวบ้านมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มวงสากจากวงเดียวเป็น 2 วง 3 วง และ 4 ตามลำดับ(ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปเวลาได้ว่าเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาใด) โดยทั้งนี้เป็นไปตามความเห็นของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่เข้ามาร่วมจัดงานช้างจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งในสมัยนั้นใช้ชื่อว่าองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) และเมื่อมีวงสากเพิ่มขึ้น จำนวนผู้แสดงเพิ่มขึ้น ผู้แสดงท่าตลกพลิกแพลงก็ต้องเพิ่มขึ้นโดยจัดให้มีวงละ 1 คนด้วย

สรุปแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา จังหวะท่ารำ เรือมอันเรได้มีเพิ่มเติมทั้งหมด 7 ท่า ดังนี้ คือ

1. ท่าออก
2. ท่าไหว้ครูหรือทวายกรู
3. ท่ากัจปะกา
4. ท่าจีงมุย
5. ท่ามลบโดง
6. ท่าจีงปีร์
7. ท่าตลกพลิกแพลง

การแสดงเรือมอันเรในงานช้างเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง โดยมีการเพิ่มวงสากเป็น 5 วงและ 6 วงในที่สุด นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมท่ารำเข้าสากในจังหวะต่าง ๆ จากเดิมที่เป็นการรำเข้าสากในตำแหน่งของตนเองแล้วก้าวออกเป็นสลับไปมาระหว่างนักแสดงชาย-หญิง ดังแผนผัง คือ

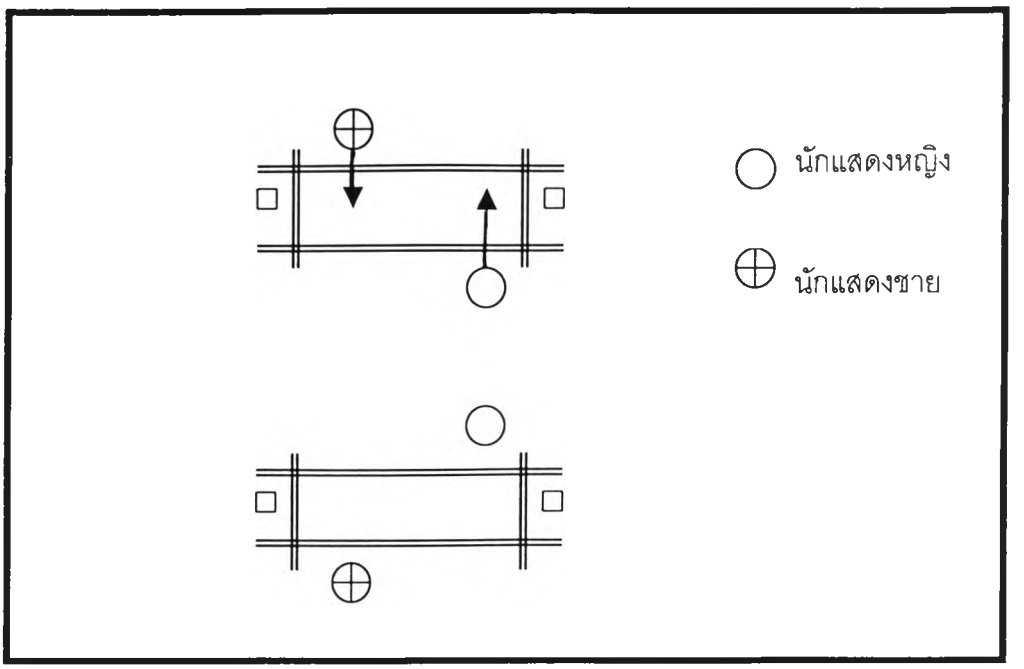

แผนผังที่ 4 : การเดินสวนกันในการรำเข้าสาก

ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยเพิ่มท่าให้ผู้แสดงหมุนสลับตำแหน่ง ในระหว่างการเดินเข้าสาก ดังแผนผัง คือ

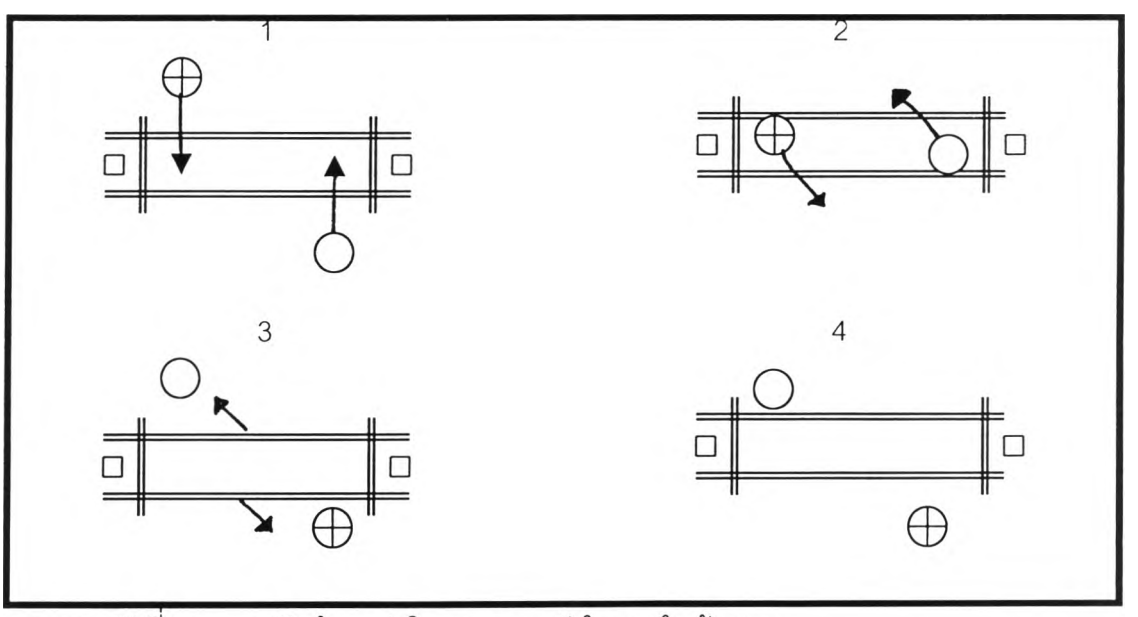

แผนผังที่ 5 : การสลับตำแหน่งโดยการหมุนตัวในการรำเข้าสาก

เมื่อสลับตำแหน่งกันแล้วก็รำเข้าสากเข้า-ออก 2 จังหวะ และหมุนสลับตำแหน่ง กลับยังตำแหน่งเดิมของตน

แต่ในปัจจุบันจากการที่ผู้วิจัยได้ออกเก็บข้อมูลในปี พ.ศ. 2543 ไม่มีการหมุนสลับตำแหน่ง ซึ่งทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ทราบว่า นักแสดงในปีนี้เป็นนักแสดงกลุ่มใหม่ จึงยังไม่ได้มีการฝึกหัดท่าหมุนสลับตำแหน่ง ทั้งยังมีการควบคุมเวลาในการแสดงให้กระชับมากขึ้น รวมถึงมีการลดจำนวนสากลงเหลือเพียง 4 วง โดยตั้งตามทิศทางการเข้าออกสนามแสดงช้าง ดังแผนผังคือ

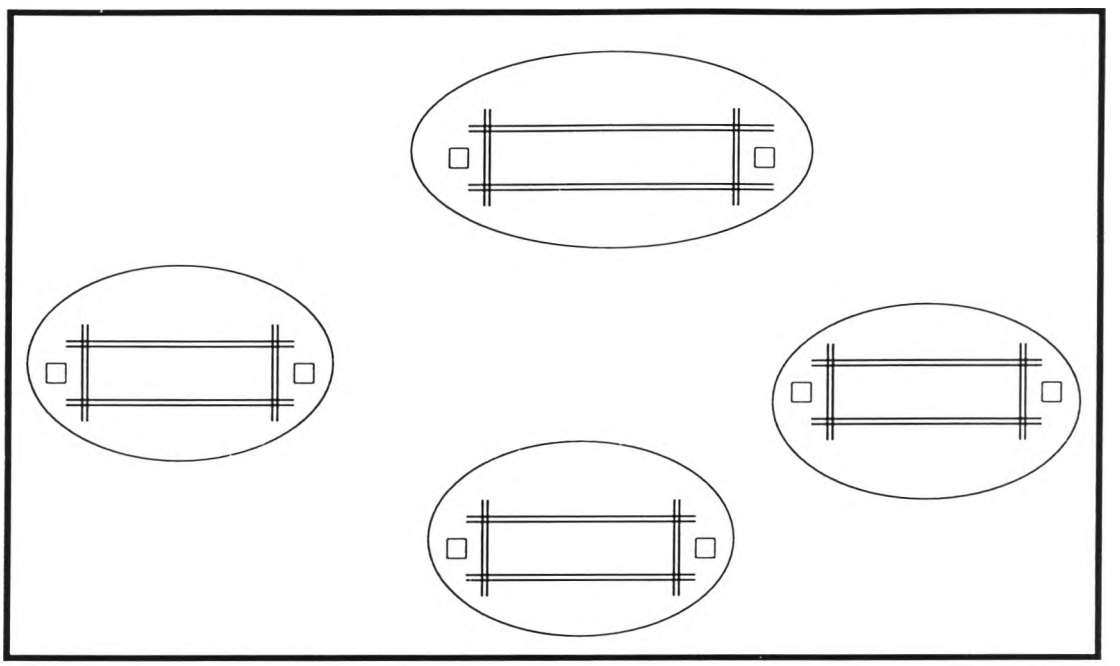

แผนผังที่ 6 : ตำแหน่งการตั้งวงเรือ**ม**อันเรในงานช้างปี พ.ศ. 2543

รูปแบบการแสดงเรือมอันเรในงานช้างปี 2543 นั้น อยู่ในฉากที่ 5 "ประเพณีเมืองสุรินทร์" ที่แสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวสุรินทร์ ซึ่งประกอบไปด้วย ชาวบ้านช้างแห่แหนกันมาในขบวนงานตรุษสงกรานต์ เมื่อเดินออกมาถึงกลางสนามแล้วทำแยกวงสากเป็น 4 วง ดนตรีบรรเลงเพลงเรือมอันเร ผู้แสดงเริ่มรำล้อมรอบสาก มีช้างและบรรดาเด็กวิ่งเล่นอยู่ในสนาม

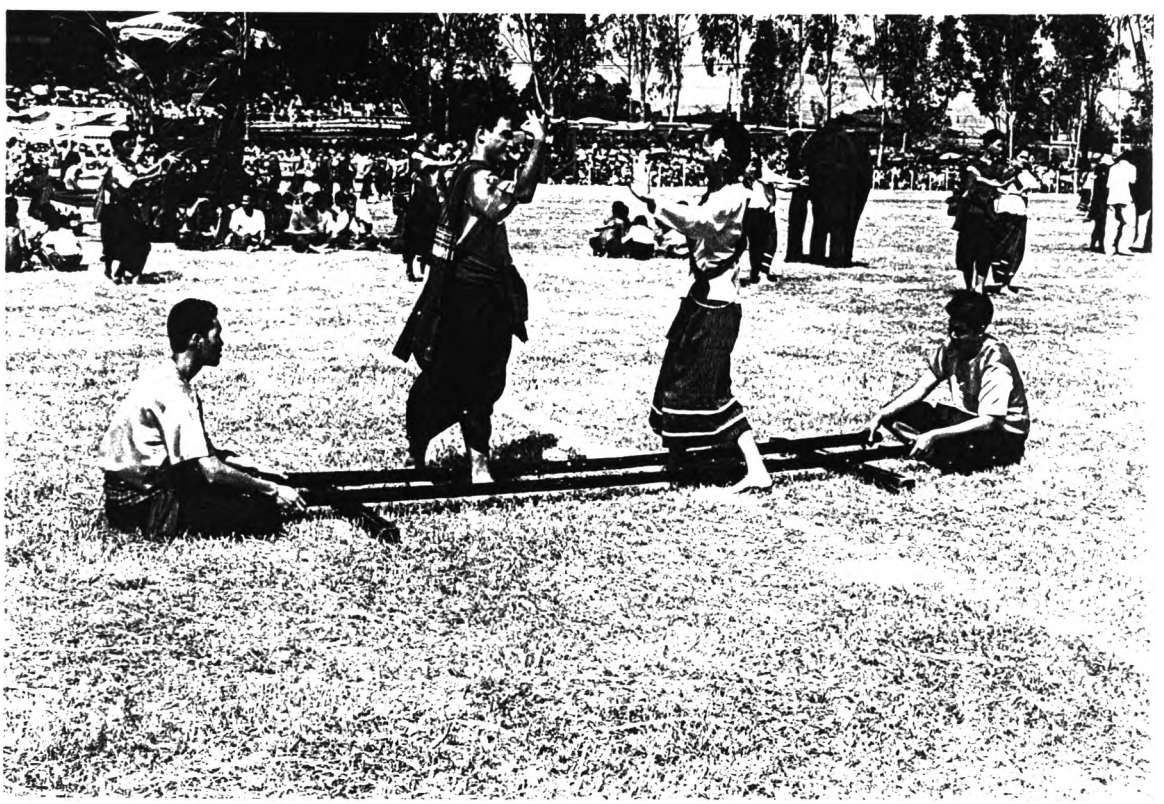

ภาพที่ 16 : การแสดงเรือมอันเรในงานช้างปี 2543 ณ.สนามแสดงช้าง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ผู้แสดงกำลังแสดงการเข้าสากในกระบวนท่ารำกัจปะกา

ที่มา : ถ่ายภาพ โดยอริยา ลิ่มกาญจนพงศ์ ณ.สนามแสดงช้าง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2543

เมื่อแสดงจบแล้วก็เคลื่อนขบวนเดินออกจากสนามและฉากต่อไปก็เคลื่อนเข้ามาแทนที่ ซึ่งจะเห็นได้ว่ารูปแบบของเรือมอันเรได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในงานแสดงช้างนี่เอง ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. มีการเพิ่มท่าไหว้ครู
2. มีการเพิ่มท่าหมุนสลับตำแหน่งในการรำเข้าสากจังหวะต่าง ๆ
3. มีการเพิ่มวงสากจาก 1 วง จนถึง 6 วง
4. มีการเปลี่ยนท่ารำในจังหวะจีงมุย จากท่าผาลาเพียงไหล่เป็นท่าจีบหงาย

ในการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ ได้กลายมาเป็นท่ารำเรือมอันเรในปัจจุบัน

3.4.3 องค์ประกอบอื่น ๆ

ในงานแสดงช้างประจำปีของจังหวัดสุรินทร์ตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมา นอกเหนือจากท่ารำและรูปแบบการแสดงที่เปลี่ยนไปแล้ว ในส่วนขององค์ประกอบบางอย่างก็มีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มขึ้นด้วยดังรายละเอียด คือ

ผู้แสดง ในปีแรก 2503 – 2506 ผู้แสดงคือ คณะครู – อาจารย์ ซึ่งเคยร่วมแสดงในงานรับเสด็จ รวมถึงคณะผู้ปรับปรุงท่ารำ คือ อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ อาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ และอาจารย์สุจินต์ ทองหล่อ ได้ร่วมรำในงานช้างด้วย ต่อมาในปี 2507 – 2535 คณะผู้ปรับปรุงท่ารำได้มาเป็นผู้ฝึกสอน และควบคุมการแสดงในงานช้างต่อมา ส่วนผู้แสดงเรือมอันเรก็คือคระครู-อาจารย์ในจังหวัดสุรินทร์ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ได้เปลี่ยนผู้แสดงมาเป็นนักเรียนจากโรงเรียนสิรินธร และโรงเรียนสุรวิทยาคาร จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จำนวนผู้แสดงจากเดิมผู้แสดงเพียง 100 คน ในปัจจุบันได้เพิ่มเป็นผู้แสดงวงละ 40 คน 20 คู่ รวมแล้ว 4 วง ประมาณ 160 คน รวมคนกระทบสากและนักแสดงสมทบในฉากประมาณ 200 คน

ในส่วนของดนตรีได้เพิ่มเพลงทำนองคเมาแมหรือทำนองพิมพวง สำหรับจังหวะไหว้ครูที่ได้คิดเพิ่มเติมขึ้น องค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ก็ยังคงลักษณะเดิมไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ อุปกรณ์ในการแสดง ก็ยังคงรูปแบบเดิม ซึ่งรายละเอียดทั้งหมดผู้วิจัยจะขอกล่าวอย่างละเอียดในบทองค์ประกอบต่อไป

โดยสรุปแล้วการแสดงเรือมอันเรในงานช้าง ซึ่งนับตั้งแต่เริ่มต้นปี 2503 จนถึงปี 2543 รวมระยะเวลา 40 ปีนี้ นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ เพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงเรือมอันเรในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นท่ารำ จังหวะเพลง เป็นจำนวนผู้แสดง รวมถึงรูปแบบในการแสดง จนกระทั่งเป็นรูปแบบดังที่เห็นในปัจจุบัน รวมถึงยังงานที่ทำให้เกิดนักแสดงเรือมอันเรหลายรุ่นหลายวัย จากการเก็บข้อมูลพบว่าครู-อาจารย์ในจังหวัดสุรินทร์ที่มีวัยตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เคยร่วมแสดงในงานช้างมาแล้วแทบทั้งสิ้น และนักเรียนในจังหวัดสุรินทร์ส่วนหนึ่งก็เคยได้ร่วมแสดงเรือมอันเรในงานช้างด้วยเช่นกัน

3.5 <u>เรือมอันเรในปัจจุบัน</u>

เรือมอันเรในปัจจุบันถือเป็นชุดการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์และของอีสานใต้ ได้ออกแสดงเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป นอกเหนือจากการแสดงในงานช้าง การแสดงบนเวทีในโอกาสต่าง ๆ แล้ว ในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดประกวดเรือมอันเรขึ้นอีกด้วย โดยเริ่มประกวดตั้งแต่ปีพ.ศ.2536 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

การจัดการประกวดเรือมอันเรนั้นได้เกิดขึ้น เนื่องด้วยวันที่ 2 เมษายน ของทุกปี เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รัฐบาลกำหนดให้เป็น "วันอนุรักษ์มรดกไทย" และแจ้งให้ทุกจังหวัดดำเนินการจัดงานในวันดังกล่าว เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นราชสักการะแด่พระองค์ท่าน ทางจังหวัดจึงได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่ในปี พ.ศ. 2536 ได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นพิเศษเพิ่มขึ้น คือ

1. มีการจัดนิทรรศการพระราชกรณียกิจ
2. จัดนิทรรศการวงจรชีวิตคนสุรินทร์
3. จัดนิทรรศการเครื่องดนตรีไทยและโบราณสถานของจังหวัดสุรินทร์
4. จัดการแสดงบนเวที
5. จัดการประกวดเรือมกันตรึม
6. จัดการประกวดเรือมอันเร
7. จัดการประกวดอาหารพื้นเมืองและขบวนแห่

ซึ่งในปีนี้เป็นปีแรกที่ได้มีการจัดประกวดเรือมอันเรขึ้น ภายใต้การรับผิดชอบของ

ฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ โดยจัดขึ้นบริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัด ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2536 และได้จัดให้มีการประกวดเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2540

ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการประกวดการแสดงพื้นบ้าน จากการจัดประกวดในช่วงวันอนุรักษ์มรดกไทย มาเป็นช่วงงานเทศกาลสงกรานต์ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเรือมอันเรเดิมจะแสดงหรือเล่นกันในช่วงวันสงกรานต์ เพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายเดิมของชาวบ้าน จึงจัดให้มีการประกวดในช่วงดังกล่าว และเป็นการสนับสนุนรื้อฟื้นเรือมอันเรของชาวบ้านที่ซบเซาลงไปให้เกิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยครั้งนี้ผู้รับผิดชอบ คือ กองการศึกษา เทศบาลเมืองสุรินทร์ ซึ่งจัดให้มีการประกวดต่าง ๆ คือ

1. จัดประกวดเรือมอันเร
2. จัดประกวดกันตรึมพื้นบ้าน
3. จัดประกวดมโหรีพื้นบ้าน
4. จัดประกวดขบวนแห่สงกรานต์

ในปีพ.ศ. 2543 นี้ได้จัดให้มีการประกวดเรือมอันเรขึ้นในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2543 เวลา 17.00 น. ณ.ลานหน้าสำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์ โดยทางผู้จัดงานได้เชิญคณะครู-อาจารย์ที่ปรับปรุงเรือมอันเรมาเป็นกรรมการตัดสิน ดังรายนามต่อไปนี้

1. นางปลั่งศรี มูลศาสตร
2. นางผ่องศรี ทองหล่อ
3. นางแก่นจันทร์ นามวัฒน์
4. นางมยุรี จันทร์วิลัย
5. นายเกษม อิ่มใจ
6. นางสุจินต์ ทองหล่อ
7. นายบรรพต เพียรชอบ

โดยมีบรรดาคุ้มวัดและหมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ สมัครเข้ามาประกวดเป็นจำนวนมาก และมีคณะที่สามารถประกวดได้รับรางวัล มี 3 คณะด้วยกัน คือ

รางวัลชนะเลิศ ได้แก่ คุ้มวัดจำปา

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ได้แก่ ชุมชนโดนไข

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ได้แก่ วัดราษฎร์เจริญผล

การประกวดในครั้งนี้ทางคณะผู้ประกวดสามารถจัดรูปแบบการแสดงเรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้านหรือแบบฉบับใหม่ก็ได้ ทั้งนี้ พบว่าการเข้าร่วมประกวดและผู้ได้รับรางวัล จะเป็นกลุ่มที่แสดงในรูปแบบปรับปรุงใหม่มากกว่า โดยคณะกรรมการได้มีเกณฑ์ในการตัดสินใจเรื่องของท่ารำ ซึ่งต้องถูกต้องตามแบบฉบับที่ปรับให้เป็นแบบแผน หรือแสดงถึงท่ารำของชาวบ้านได้อย่างชัดเจน เน้นความพร้อมเพรียงของการแสดง ดนตรีและจังหวะถูกต้องตามจังหวะการรำสาก ผู้รำสามารถรำเข้าสากได้อย่างถูกตามจังหวะในแต่ละเพลง เครื่องแต่งกายถูกต้องตามแบบแผนที่ได้ปรับปรุงขึ้น

ผลจากการจัดการประกวดเรือมอันเรนั้น สามารถทำให้ผู้คนในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ เกิดความหวงแหนและได้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งช่วยในการฟื้นฟูการแสดงเรือมอันเรในช่วงเทศกาลสงกรานต์ให้แพร่หลายดังเช่นในอดีตอีกด้วย

ภาพที่ 17 : การประกวดเรือมอันเรในงานวันสงกรานต์ 12 เมษายน 2543 ณ.สำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งผู้เข้าประกวดแสดงรำเรือมอันเรให้กรรมการดูท่ารำเป็นท่ารำเรือมอันเรฉบับที่ปรับปรุงให้เป็นแบบแผนแล้ว

ที่มา : ถ่ายภาพ โดยพนิดา บุญทองขาว ณ.สำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ในวันที่ 12 เมษายน 2543

จากการประกวดเรือมอันเรนี้ยังเห็นได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเพิ่มขึ้น นั่นก็คือ เครื่องแต่งกาย จากเดิมที่นักแสดงหญิงห่มสไบพาดเฉียงบ่าแล้วมารวบชาย แต่ในการประกวดครั้งนี้ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการห่มสไบมาเป็นห่มสไบให้มีชายห้อยด้านหน้าและด้านหลัง รวมถึงการคาดเข็มขัดเงินทับบนตัวเสื้ออีกด้วย ซึ่งลักษณะการแต่งกายในรูปแบบนี้จะไม่เหมือนกับที่ได้ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบเดียวกัน ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะการแต่งกายเช่นนี้ได้รับความนิยมมาก เห็นได้จากการแต่งกายในการแสดงพื้นเมืองชุดต่าง ๆ ทั่วไป รวมถึงได้รับอิทธิพลจากเครื่องแต่งกายของชาวไทย-อีสานซึ่งเป็นวัฒนธรรมไทย-ลาว ด้วยอีกประการหนึ่ง

ภาพที่ 18 : ประกวดเรือมอันเรในงานวันสงกรานต์ 12 เมษายน 2543 ณ.สำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายของนักแสดงหญิง คือมีการห่มผ้าสไบใหม่เป็นการห่มให้มีชายห้อยด้านหน้า และด้านหลัง

ที่มา : ถ่ายภาพ โดยพนิดา บุญทองขาว ณ.สำนักงานเทศบาลเมืองสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน 2543

นอกเหนือจากการประกวดเรือมอันเรที่ได้จัดขึ้นในปัจจุบันนี้แล้ว ยังมีการรื้อฟื้นเรือมอันเรแบบดั้งเดิมขึ้นด้วย โดยจัดเนื่องในงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี โดยมีการเชิญให้ผู้สูงอายุร่วมกันสนุกสนานในการรำเรือมอันเร

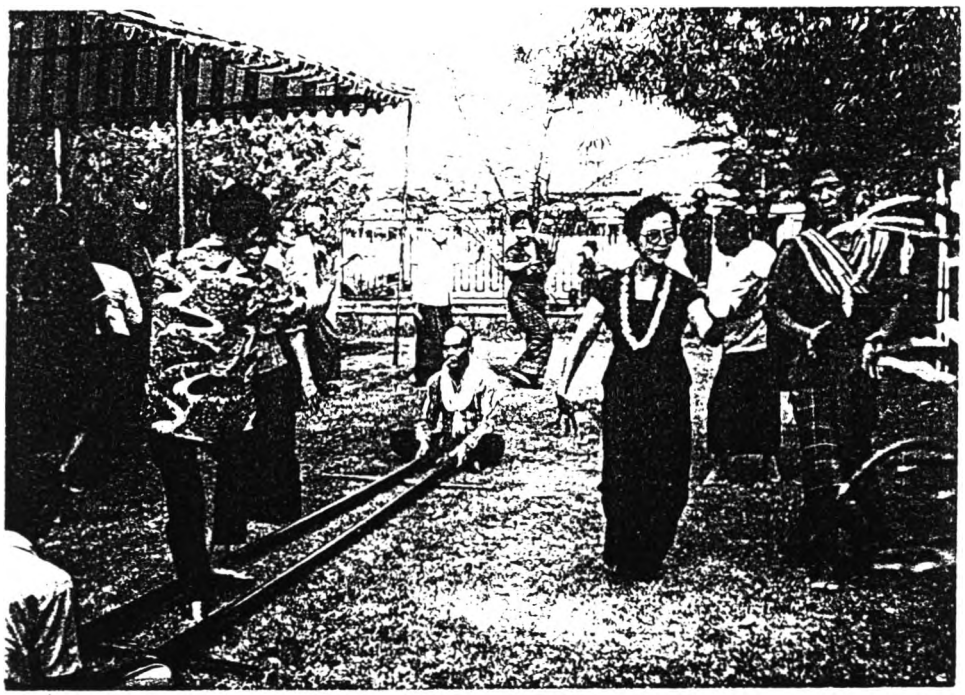

ภาพที่ 19 : เรือมอันเรในงานวันผู้สูงอายุ เมื่อปี พ.ศ. 2528 ผู้ที่นั่งกระทบสาก คือ นายเสนอ มูลศาสตร ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้น และผู้รำเรือมอันเรหญิงสวมแว่น คือ อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ

ในช่วงสมัยปี พ.ศ. 2523 - 2530 นายเสนอ มูลศาสตร ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ และอาจารย์ปลั่งศรี มูลศาสตร ดำรงตำแหน่งนายกส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดสุรินทร์ ได้ให้การสนับสนุนเรือมอันเร และการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ เป็นอย่าง จนเป็นที่นิยมและรู้จักกันมากขึ้นแก่คนทั่วไปทั้งในจังหวัดสุรินทร์และประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ อีกด้วย

เมื่อมาถึงปี พ.ศ. 2539 ก็ยังมีการจัดงานวันผู้สูงอายุขึ้นอีกครั้งหนึ่งและได้ให้บรรดาผู้สูงอายุรำเรือมอันเรร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 20 : การละเล่นเรือมอันเรในงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ 11 เมษายน 2539 โดยชาวบ้านเขมรถิ่นไทยที่ได้มาร่วมงานวันผู้สูงอายุ

ที่มา : สำเนาภาพจากนางสาวจิราภรณ์ พันธ์ฤกษ์ ผู้สูงอายุดีเด่นประจำปี 2539

การแสดงเรือมอันเรในปัจจุบันนอกเหนือจากการประกวด การรื้อฟื้นเรือมอันเรในงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งทั้ง 2 งาน จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์แล้ว ยังมีการแสดงเรือมอันเรในงานต่าง ๆ ซึ่งในช่วงหลังการแสดงมักจะปรากฏตามโรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์เช่น

- สถาบันราชภัฏสุรินทร์
- โรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา
- โรงเรียนสิรินธร
- โรงเรียนสุรวิทยาคาร เป็นต้น

สถาบันที่มีการแสดงเรือมอันเรได้โดดเด่น เป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชมมากที่สุดในปัจจุบันก็คือ โรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา ซึ่งมีนายคทาศักดิ์ โสวภาค อาจารย์ใหญ่เป็นผู้อำนวยการแสดง อาจารย์คทาศักดิ์ เป็นผู้มีความสนใจและตั้งใจจริงที่จะอนุรักษ์มรดกทางด้านวัฒนธรรมของชาวสุรินทร์ไว้ นอกจากนี้ท่านยังได้ดำรงตำแหน่งกรรมการสถาวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์อีกด้วย จึงทำให้เรือมอันเรของโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา ได้เป็นตัวแทนของชาวสุรินทร์ในปัจจุบันในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ผลงานที่สำคัญ คือ การได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดนาฏศิลป์พื้นบ้านระดับประเทศ ที่จัดโดยการกีฬาแห่งประเทศไทย ในช่วงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2542 และได้เป็นตัวแทนไปแสดงเผยแพร่ ณ ต่างประเทศด้วย

ภาพที่ 21 : การแสดงเรือมอันเรของโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทรศึกษา จ.สุรินทร์ เมื่อปีพ.ศ. 2542 จากภาพสังเกตได้ว่าเครื่องแต่งกายของผู้แสดงหญิงมีการเปลี่ยนแปลง คือห่มผ้าสไบห้อยชายด้านหน้าและด้านหลัง และสอดชายเสื้อไว้ในผ้าถุง คาดเข็มขัดเงินทับด้านนอก อาจเป็นไปได้ว่าเครื่องแต่งกายอาจได้รับวัฒนธรรมจากชาวไทยอีสาน ที่นิยมแต่งกายในลักษณะเช่นนี้

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์ธงชัย สามสี

ในปัจจุบันนี้บทบาทของเรือมอันเร นอกเหนือจากการเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านประจำจังหวัด และประจำท้องถิ่นอีสานใต้แล้ว ทางสถานศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ยังได้บรรจุการแสดงเรือมอันเรไว้ในหลักสูตรทางด้านดนตรี – นาฏศิลป์อีกด้วย โดยวิภาวดี โพธิ์งาม ได้ศึกษาในเรื่องของการพัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ พบว่า

"การสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน ซึ่งมาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และวิธีสอนแบบชาวบ้านมาพัฒนาและทำเป็นแผนการสอน นำเข้าสู่การเรียนการสอนวิชาดนตรี-นาฏศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาหรือในระดับอื่น ๆ ได้ โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของนักเรียน"[46]

และนาฏศิลปพื้นบ้านเรือมอันเร เป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านที่ได้รับความนิยมนำมาใช้สอนในสถานศึกษาต่าง ๆมากที่สุดด้วยชุดหนึ่ง

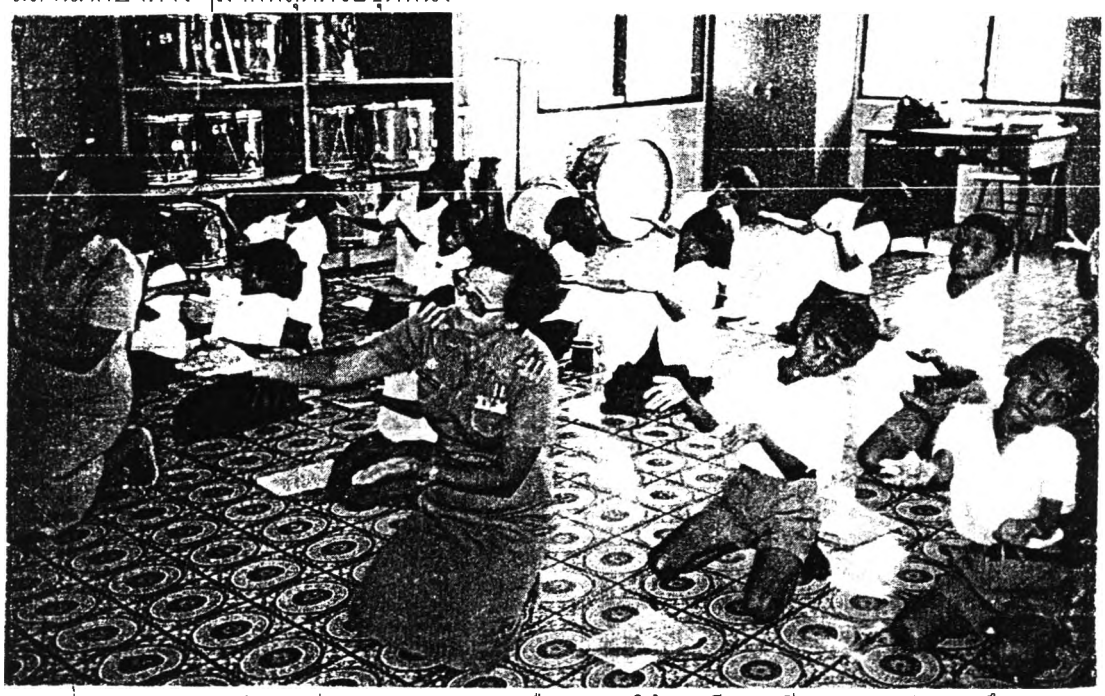

ภาพที่ 22 : อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ สอนเรือมอันเรให้แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนหนองโตง สุรวิทยาคม อ.เมือง จ.สุรินทร์

ที่มา : สำเนาภาพจากผ่องศรี ทองหล่อ

---

[46] วิภาวดี โพธิ์งาม . การพัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539) ,หน้า 291.

ภาพที่ 23 : การอบรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน (เรือมอันเร) ให้แก่ผู้สนใจที่สถาบันราชภัฏสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์

ที่มา : สำเนาภาพจากผ่องศรี ทองหล่อ

สรุปแล้วเรือมอันเรในปัจจุบันมีบทบาทหลายด้าน นอกจากการเป็นการละเล่น ในยามพักผ่อนของชาวบ้านในเทศกาลสงกรานต์ เพื่อให้มองเห็นถึงบทบาทของเรือมอันเรได้เด่นชัดขึ้น ผู้วิจัยขอสรุปบทบาทของเรือมอันเร ดังรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 บทบาทของเรือมอันเรในปัจจุบัน

บทบาทของเรือมอันเร	เรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้าน	เรือมอันเรแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบัน
บทบาททางด้านความบันเทิง	- เป็นการละเล่นของชาวบ้านในช่วงหยุดพักผ่อนวันสงกรานต์ - การละเล่นเนื่องในวันผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นประจำ	- การแสดงในงานต่าง ๆ เช่น ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น
บทบาททางด้านการศึกษา		- บรรจุอยู่ในหลักสูตรดนตรี-นาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษา - เปิดอบรมให้แก่บุคคลที่สนใจทั่วไปซึ่งจัดโดยศูนย์วัฒนธรรม จ.สุรินทร์
บทบาททางด้านวัฒนธรรม	- จัดประกวดเรือมอันเรตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา	- แสดงในงานช้างประจำทุกปี - จัดประกวดเรือมอันเรตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา - เป็นชุดการแสดงที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัดในการเข้าร่วมงานระดับประเทศต่าง ๆ เช่น เทศกาลเที่ยวเมืองไทย ซึ่งจัดโดย ททท. เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า คือ เรือมอันเรในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการสร้างความบันเทิงสนุกสนาน มาเป็นการแสดงเพื่อการท่องเที่ยวและการแสดงเพื่อแสดงถึงวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยเพิ่มขึ้นอีกด้วย จึงนับได้ว่า เรือมอันเรไม่ใช่การแสดงพื้นบ้านทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยนำสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดไว้มาใช้ให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอสรุปการแสดงเรือมอันเรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะขอยกตัวอย่างการแสดงเฉพาะเรือมอันเรแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบันเท่านั้น เพราะเป็นงานสำคัญระดับประเทศหรือระดับจังหวัด ดังนี้

ตารางที่ 3 การแสดงเรือมอันเรในงานสำคัญต่าง ๆ

วัน เดือน ปี	งานที่แสดง	สถานที่
2495	- งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ปีแรก	ณ โรงเรียนสวนกุหลาบกรุงเทพฯ
2498	- งานแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิต์ พระบรมราชนินีนาถฯ เสด็จเยี่ยมราษฎรที่ จ.สุรินทร์	ณ ศาลากลาง (หลังเก่า) จังหวัดสุรินทร์
10 ธันวาคม 2499	- งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน และวันเฉลิมฉลองรับธรรมนูญ	ณ. สนามหลวง กรุงเทพฯ
19 พฤศจิกายน 2503	- งานแสดงช้างปีแรก	ณ. สนามบินเก่า อ.ท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
2505 -2543	- งานแสดงช้าง	ณ. สนามกีฬาประจำจังหวัดสุรินทร์
2509	- งานแสดงศิลปพื้นเมือง	ณ.สังคีตศาลา กรุงเทพมหานคร
2515	- งานต้อนรับจอมพลถนอม กิตติขจร	ณ.ค่ายวีรวัฒนโยธิน
	- งานต้อนรับพลเอกประภาส จารุเสถียร	ณ.จวนผู้ว่าราชการจังหวัด
25 กันยายน 2515	- งานเปิดกองบัญชาการตำรวจ	ณ.กองบัญชาการตำรวจกรุงเทพฯ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	งานที่แสดง	สถานที่
18 กันยายน 2517	-บันทึกเทปโทรทัศน์รายการ "เยือนอีสาน"	ณ.สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 กรุงเทพฯ
2519	- ลูกเสือชาวบ้านแสดงเรือมอันเร ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พร้อมพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ	ณ.วัดธาตุ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์
2521	- แสดงพื้นเมืองไปรำถวายหน้าพระที่นั่ง	ณ.พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จ.สกลนคร
9 ตุลาคม 2524	- งานแสดงศิลปพื้นเมือง	ณ.ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพฯ สาขาสะพานผ่านฟ้า กรุงเทพฯ
30 ตุลาคม – 3 พฤศจิกายน 2524	- งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ณ.สวนอัมพร กรุงเทพฯ
2526	- งานแสดงศิลปพื้นเมือง	ณ.หอประชุมครุสภา กรุงเทพฯ
8-12 ธันวาคม 2526	- แสดงศิลปพื้นเมืองในงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย	ณ.สวนอัมพร กรุงเทพฯ
2527	- บันทึกเทปโทรทัศน์เพื่อโฆษณางานช้างสุรินทร์	ณ.สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ขอนแก่น
2529	- งานวันแม่แห่งชาติ	ณ.สนามหลวง กรุงเทพฯ
2530	- งาน 5 ธันวา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา	ณ.สนามหลวง กรุงเทพฯ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	งานที่แสดง	สถานที่
18-21 มกราคม 2526	- งานสัมมนาเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์	ณ.วิทยาลัยครูสุรินทร์ จ.สุรินทร์
1 – 2 พฤศจิกายน 2532	- งานต้อนรับคณะบริษัทปูนซิเมนต์ไทย	ณ.โรงแรมธารินทร์ จ.สุรินทร์

นอกเหนือจากงานต่าง ๆ ที่ได้จัดเรือมอันเรไปร่วมแสดงตามที่ผู้วิจัยสามารถหารายละเอียดของวันเวลาได้นั้น ยังมีงานต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยไม่สามารถหารายละเอียดได้ จึงขอเสนอเฉพาะชื่อ และสถานที่ของงานเท่านั้น คือ

1. งานแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างภาค จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แสดง ณ จังหวัดนครพนม นครราชสีมา ยะลา มหาสารคาม

2. งานแสดงการละเล่นพื้นบ้านในวันศึกษาประชาบาล ณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ

3. งานถวายการต้อนรับเจ้าสีหนุในนามรัฐบาลไทย ณ ตำหนักห้วยเสนง จ.สุรินทร์

4. งานแสดงหน้าพระที่นั่งรับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ณ.ตำหนักห้วยเสนง จังหวัดสุรินทร์

และในปัจจุบันเรือมอันเรได้แสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นงานเลี้ยงต้อนรับภายในจังหวัด นอกจากนี้ยังมีงานอื่นอีก คือ การเข้าร่วมแข่งขันในงานมหกรรมกีฬาและการละเล่น พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของการกีฬาแห่งประเทศไทย ซึ่งคณะเรือมอันเรของโรงเรียนสุรินทรศึกษาได้เป็นผู้ชนะเลิศ ระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 และระดับประเทศในช่วงเดือน กันยายน 2542

ภาพที่ 24 : คณะเรือมอันเรต้อนรับจอมพลถนอม กิตติขจร ณ.ค่ายวีรวัฒน์โยธิน จ.สุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2515

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ

ภาพที่ 25 : คณะเรือมอันเรนำโดยนายพิศาล มูลศาสตรสาธร(ขณะดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองขณะนั้นเสื้อขาวทางซ้ายมือ)ส่งพลเอกประภาส จารุเสถียร ณ.สถานีรถไฟสุรินทร์ จ.สุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2515

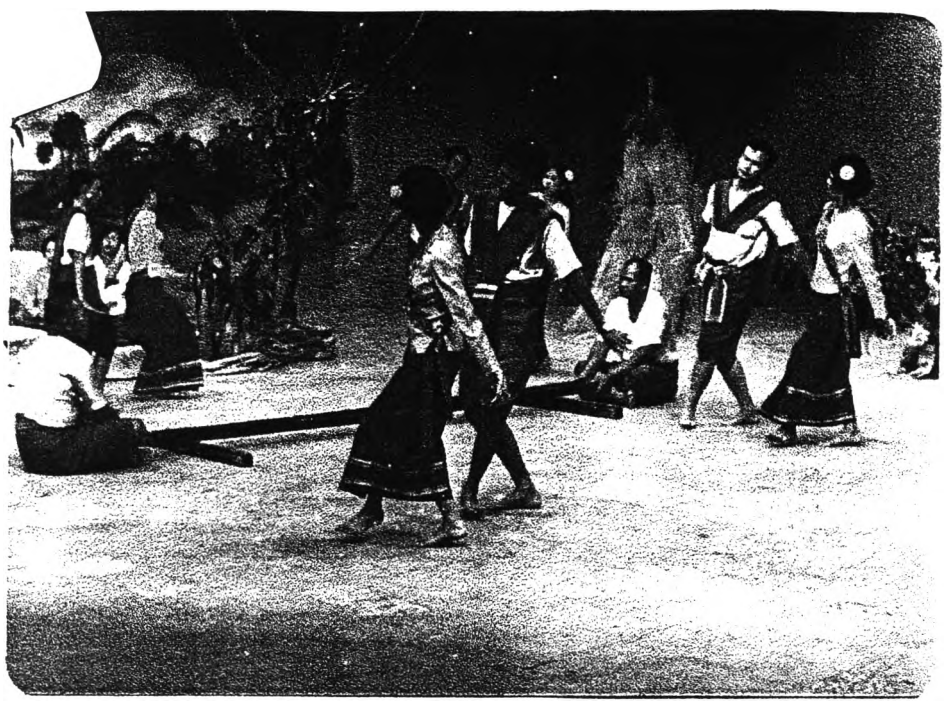

ภาพที่ 26 : เรือมอันเรออกรายการทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 4 ขอนแก่น เพื่อโฆษณางานช้างสุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2527 จากภาพผู้แสดงอยู่ในท่ารำออก โดยมีนักดนตรีนั่งอยู่ทางด้านหลังของผู้แสดง (เรือมอันเรรูปแบบที่แสดงในปัจจุบัน)

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์

ภาพที่ 27 : การแสดงเรือมอันเรโดยคณะลูกเสือชาวบ้านในงานวันรับพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้านจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ณ.วัดธาตุ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ ปีพ.ศ.2519 ผู้รำจะแสดงเรือมอันเรในแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบัน

ที่มา : สำเนาภาพจากอาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ

จากการที่คณะลูกเสือชาวบ้านได้แสดงเรือมอันเรถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชนินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอในครั้งนี้โดยมีอาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ เป็นผู้ฝึกสอนนั้นได้สร้างความประทับใจให้แก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ฯ อัครราชกุมารี เป็นอย่างมาก จึงทรงให้ทางจังหวัดสุรินทร์ โดยนายสุธี โอบอ้อม ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น จัดหาครูเข้าไปสอนเรือมอันเร ณ.พระตำหนักจิตรลดา รโหฐาน ซึ่งทางจังหวัดได้มอบหมายให้อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ เป็นผู้เข้าไปถวายการสอน ในระหว่างวันที่ 4 – 5 มิถุนายน 2519 เป็นเวลา 2 ชั่วโมง ซึ่งนำความปลาบปลื้มมาสู่อาจารย์ผ่องศรี เป็นอย่างมาก และนับได้ว่าเรือมอันเรได้รับการยกย่องอีกขั้นหนึ่งทีเดียว

สรุป

การแสดงเรือมอันเรหรือลูดอันเร คือการรำกระทบสากของชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ สุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ทางใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน ในสมัยก่อนอยู่ในการปกครองของอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรเจนละ และขอมพระนคร ซึ่งสร้างความเจริญไว้แก่ดินแดนแถบนี้เป็นอย่างมาก ทราบได้จากหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่าง ต่อมาเมื่อขอม เสื่อมอำนาจลง ก็ทิ้งให้ดินแดนแถบนี้รกร้าง จวบจนกระทั่งมีชนชาติกูยหรือส่วยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ได้รับใช้ประเทศชาติในด้านต่าง ๆ จนได้เข้ามาอยู่ในการปกครองของไทย บ้านเมืองเจริญขึ้น มีการอพยพโยกย้ายของประชากรในประเทศใกล้เคียง คือ กัมพูชาเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก จนมีการผสมผสานกับระหว่างชนชาติ กลายเป็นชาวไทยเชื้อสายเขมรในปัจจุบัน และกระจัดกระจายอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดแถบอีสานใต้ แต่ที่ตั้งถิ่นฐานกันมากที่สุด ก็คือจังหวัดสุรินทร์นั่นเอง

ชนชาวเขมรถิ่นไทยเหล่านี้ปรากฏชื่อในพงศาวดารว่า "เขมรป่าดง" พูดภาษาเขมรที่เรียกว่า "เขมรสูง" ซึ่งแตกต่างจากภาษาในประเทศกัมพูชาเป็นภาษาถิ่น สถานะปัจจุบันก็คือคนไทย ถือสัญชาติไทย เหมือนกับคนไทยทั่ว ๆ ไป

สังคมและวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยนี้ก็เหมือนกับชาวไทยในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วไปที่อยู่ในสังคมชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ หากแต่วัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยอาจเกิดจากการผสมผสานทาง

วัฒนธรรมจนกลายมาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน ดังเช่นในเรื่องของดนตรีและการละเล่นที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากชาวอีสานโดยทั่วไป อย่างดนตรีกันตรึม การละเล่นเรือมอันเร การเล่นเรือมอายัย เหล่านี้เป็นต้น

การแสดงเรือมอันเรหรือลูดอันเรของชาวเขมรถิ่นไทย จัดเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นหรือชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยมาแต่อดีตกาล ไม่มีผู้ใดให้คำตอบได้ว่า เกิดขึ้นได้อย่างไร มีแต่ข้อสันนิษฐานว่า เกิดขึ้นเนื่องจากชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยประกอบอาชีพกสิกรรม เมื่อต้องการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าจากการทำงาน จึงเกิดการละเล่นที่สนุกสนานของชาวบ้านขึ้น จุดมุ่งหมายนอกเหนือจากเป็นการพักผ่อนการได้แสดงความสนุกอย่างอิสระ รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นวิธีการเลือกคู่อย่างหนึ่งของชายหนุ่ม-หญิงสาวอีกด้วย

การละเล่นเรือมอันเรของชาวบ้านได้รับการปรับปรุงขึ้นเป็นการแสดงพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณะของชาวสุรินทร์ ซึ่งมีการพัฒนาเป็น 5 ช่วงเวลา คือ

ช่วงที่ 1 การละเล่นเรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้านของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทย

ช่วงที่ 2 เรือมอันเรเมื่อปรับปรุงขึ้นใหม่ปี พ.ศ. 2495

ช่วงที่ 3 เรือมอันเรเมื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พ.ศ.2498

ช่วงที่ 4 เรือมอันเรเมื่อร่วมแสดงในงานช้างตั้งแต่ พ.ศ. 2503 – ปัจจุบัน(2543)

ช่วงที่ 5 เรือมอันเรในปัจจุบัน (พ.ศ. 2542 – 2543)

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเรือมอันเร ได้แก่ คณะครู-อาจารย์ข้าราชการในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ภายใต้การนำของคุณวิบูลย์วัลย์ จรัลยานนท์ และอาจารย์ปลั่งศรี มูลศาสตร อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ โดยบุคคลเหล่านี้ได้นำลักษณะรูปแบบ ท่าทางของชาวบ้านมาปรับปรุงจัดระเบียบแบบแผนขึ้น รวมถึงพัฒนาเครื่องแต่งกาย ดนตรี เพลงร้อง ให้เป็นรูปแบบเดียวกัน จนตกทอดมาถึงในยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้เรือมอันเรในปัจจุบันนอกจากจะมีบทบาทเพื่อตอบสนองความบันเทิงให้แก่ผู้คนทั่วไปแล้ว ยังเพิ่มบทบาททางด้านการศึกษา และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในแถบอีสานใต้อีกด้วย ซึ่งเยาวชนคนรุ่นหลังได้ช่วยสืบทอดเรือมอันเรไว้ได้ต่อเนื่องมาโดยตลอด ดูได้จากผลงานการแสดงที่ปรากฏในปัจจุบันนี้

อนึ่งนอกเหนือจากภาครัฐและเอกชนที่ได้ร่วมมือกับอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านเรือมอันเรไว้แล้วนั้น เรือมอันเรได้รับการสนใจจากพระราชวงศ์ชั้นสูง ถึงกับทรงฝึกหัดรำด้วยความสนพระทัยอีกด้วย จึงถือได้ว่าเรือมอันเรได้มีการแพร่หลายเข้าไปถึงราชสำนักอีกด้วย นับเป็นความภาคภูมิใจของชาวสุรินทร์ได้เป็นอย่างดี